

322487



egnyilt szemek

Elbeszélések.
Irta báró
Podmaniczky
Pál. 1923.

Handwritten text on a wooden surface:

Handwritten text on a wooden surface:

OSZK

1000
1000
1000

MEGNYILT SZEMEK



ELBESZÉLÉSEK

Írta báró Podmaniczky Pál

... És megnyitották az ő
szemeik és néztek őt...
L. 24 : 31.

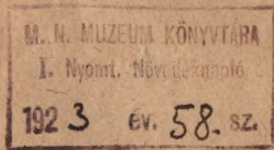


„Bethánia“ kiadása Budapesten
1923

~~Hof~~
~~4668~~



322.487



A Bethánia-egylet nyomdájának nyomása.
A borítékcímlapot Fekete Géza rajzolta.

FELESÉGEMNEK!

OSZK

... Megsebesítettett
bűneinkért,
megrontatott
a mi vétkeinkért,
békeségünknek
büntetése
rajta van,
és az ő sebeivel
gyógyulánk meg.

És. 53 : 5.

GYOGYÍTÓ SEBEK.



z erdő vadjai fölneszeltek. Rekedt, erőtlén „huj, huj” kiáltás verte föl az erdő csöndjét. A szarvas, amely a derengő hajnalban már útnak indult a patakhoz, megtorpant. Arrafelé tartott az őz is, de összerezzen és visszafelé szökött. A vadkan riadtan rőffentett egyet. A hiúz óvatosan átugrott a másik fára.

A fáradt, bágyadt harcos, aki rekedt hangon maga magát tüzelte az ellenség láthatatlan hada ellen, ott feküdt a kis kunyhó előtt, amely a hegyoldal egy kiugró tisztásán a sziklák közé volt beépítve. Föl akart ülni, de nem volt rá ereje. Marokba szorított jobbját azonban föltartotta, mintha kardot fogna vele és ziháló melléből kínoskeservesen újra előtört a „huj, huj!”

Körülötte tett-vett János, a félkezes remete. Fűveket áztatott. Gyolcsot hozott elő. Látszott, hogy sebre való kötést készít. Végre odalépett a lázálmban most már csak értelmetlen szavakat hadaró beteghez és újjal cserélte föl fején a kötést. Zekéjét kikapcsolta és oldalán helyreigazította a félrecsúszott kenőcsös gyolcsot.

A szomszéd hegy mögött fölbukkant a nap. Reggeli köntösében, bíborpalástjában indult el útjára. Bíborának egy-egy sugara utat talált az erdő sűrű lombján keresztül és megtörte az erdőben is a homály uralmát. Amikor a vörös fényfoltok megszáporodtak a kunyhó körül, a remete eloltotta a fenyőfából hasított fáklyát. Evilági kötelességeivel most már végzett, odalépett tehát a kunyhótól baloldalt álló feszülethez és leborult a faágakból összeácsolt imazsámolyra.

Az órák múltak, a nap letette bíborpalástját és fölvette a földi királyok minden pompáját megszegyenítő aranyos ruháját, így haladt égi útján tovább, fölfelé. S ruhájáról az arany sugarak győzelmesen utat törtek maguknak az erdőbe s fölváltották az egyre halványuló bíbor-foltokat. Megtalálták a remete kunyhója előtt a beteg harcost is, aki most már csendesen, nyugodtan aludt s addig simogatták, addig csókolgatták, míg végre fölnyitotta szempilláit s körülnézett.

Lassan jártatta körül szemeit a kunyhón, a feszületen, a remetén, aki most már szemben vele egy kidöntött fatörzsön ült és egy nagy könyvből olvasott s a puszta fiának megfontoltságával vizsgálta meg az

elébe táruló kép egyes részleteit, végre rá-
szegezte szemét a kunyhónak kinyúló ere-
szére, amely alatt feküdt és megállapította,
hogy erre sohasem járt, ezt a táltos formájú
embert nem ösmeri. De hogy került ide?
A tegnapi véres nap minden eseményére
jól emlékezett: a lobogó lánggal égő keresz-
tyén templomra és klastromra, a csataveszt-
ett, vezér nélkül maradt másik sereggel
való egyesülésre, a nagy felháborodásra,
amikor észrevették, hogy a kalauz csapdába
vezette őket, a nagy kavarodásra, amikor
az ellenség csakugyan rajtuk ütött. Mindenre
jól emlékezett, arra is, hogy Tassal, az
Ekese fiával üldözőbe vett egy ormóttan
nagy szászt, de az egérutat vett előlük a
sűrűben. Akkor már gyalogszeren harcoltak
mindketten. A lovaik már kidőltek alólok.
A szász nehéz lovát mégis elérték volna,
ha maguk is nem véreztek volna annyi seb-
ből. Arra is emlékezett, hogy Tas végre
odaroskadt egy fa alá. Ő megpróbálta be-
kötni a sebeit, de a vér csak egyre patak-
zott belőlük. Tas már nem is segíthetett
rajta. Maga kötözgette sebeit. Többre már
nem emlékezett. A fölkelő holdat talán mégis
látta még? Ezt már nem tudta biztosan.

Közben újra elbágyadt, szempillái megnehezültek s elaludt. Vendéglátó gazdája nem is vette észre, hogy ébren volt.

*

Csöndben teltek a hetek. A beteg harcos nagyon lassan lábadozott. Nemcsak nagy sebeinek kellett gyógyulnia, máskülönben is nehéz betegségeen kellett átgázolnia. S amint feküdt mohából jó puhára vetett, farkasbőrrel leterített ágyán a kunyhó eresze alatt, szótlanul elnézegette gazdáját, amint serényen végzi mindennapi dolgát. Eleinte csak azt csodálta, hogy félkezével milyen ügyesen boldogul. Hogy köti csomóba a mindenféle szárított fűveket, hogy töri, keveri, dörzsöli el azt a sokféle kenőcsöt, hogy mossa, kötözgeti az ő sebeit, meg azokéit, akik nap-nap mellett föl jártak hozzá innen is, onnan is az ég minden tája felől. Idővel azonban másra is figyelmes lett. Látta, hogy vendéglátó gazdájának élete tulajdonkép a körül a megkínzott, töviskoronázott, keresztre feszített ember körül forog, akivel órák hosszat elbeszélget s akire folyton rámutat, ha az emberek sebeit kötözgeti s

néha ezekkel is odaáll elébe és beszél hozzá. Azt is észrevette, hogy a keresztrefeszített lábánál valami rovás van. Erre is folyton mutogatott gazdája és látszott, hogy arról magyaráz valamit. Minderről volt ideje nap-nap mellett elgondolkozni, ha a remete füvekkel, kenőcsökkel teli iszákját nyakába vetette, hosszú botját kezébe vette s elindult valamelyik irányba. Legtöbbször órákhosszat odamaradt s ilyenkor a kunyhó körül még nagyobb csönd volt, mint ha otthon volt s a lábadozó harcos teljes zavartalanságban forgathatta gondolatait. Egy-egy pillanatra legföljebb egy őzike zavarta meg, ha odatévedt és nagy, beszédes szemeivel rábámolt.

Egy nap végre megkérdezte gazdájától azt, amin azon a napon megint gondolkozott. Hogy nem magyar ember, az kétségtelen volt előtte, mert ilyen fakó haja, szakálla nincs magyar embernek, de akkor honnan van az, hogy nyelve úgy fordul a magyar szóra, mint az övé.

S amint a lombozaton átszűrődő nap-sütésen először próbálta hosszú idő után az üldögélést, megszólalt:

— Hogyan tanultad úgy meg a nyelv-

vünket, hogy olyan jól megértjük egymást?

— Évekig raboskodtam nálatok. Akkor kerültem fogságba, amikor valamelyiktek egy görög szekercével levágta a jobb karomat.

S hogy egyszer megindult, tovább gördült a beszélgetésük, de csak lassan, mint a sziklatörmelékes úton fölfelé kapaszkodó szekér.

— Mi dolgod van azzal a szomorú kőbálvánnyal ott a kereszten?

— Az az én Uram, akinek drága áron megvásárolt rabszolgája vagyok. De az csak a képe. Ő maga ott ül a mennyei Atya jobbján a hold, a nap, a csillagok felett, de azért mindenütt jelen van s most is itt van s hallgatja, mit beszélgetünk.

— S ha kötözöd az emberek sebeit, miért mutatsz mindig reá?

— Azért, mert ő gyógyítja a mi sebeinket. Azt is, amit a testünkön a kard ejt, azt is, amit a szívünkön ejt.

A magyar megcsóválta fejét:

— Azt a sebet, amit a kard a sziven ejt, csak a kard gyógyítja meg. Az ilyen sebnek bosszú az írja.

A remete szelíd mosollyal teli kék sze-

mét nekiszegezte a magyar szikrázó szemének:

— Csalódol. Az az ír nem gyógyít. Megmérgezi a sebet. Lásd, éppen ti az én szivemen tátongó sebet ütöttetek. Ránk törtetek, a tűz belékapott az én házamba is és a lobogó lánggal égő gerendák maguk alá temették beteg feleségemet, két szép gyermekemet s messze földön híres faragványaimat, amelyek hírem-nevem főntartották volna a dómok tisztos homályában. Minde nem odaveszett és én bosszút esküdtem ellenetek, akik újra meg újra ránk törtök rabolva, dúlva. De a sebem nem gyógyult, akármennyi magyar vért ontottam is. Nem, a bosszú nem gyógyít.

Közben felkészült, hogy útnak induljon. Egy kivágott fának a törzsén már ki volt készítve a kenőcsös bögre, néhány köteg fű és mindenféle, amire ilyenkor betegeknek látogatásakor szüksége volt. Kihozta iszákját és mindezt belerakta. De azért még nem indult, hanem folytatta ott, ahol elhagyta.

— Tudod mikor gyógyult meg az én szivem nagy sebe? Akkor, amikor megtudtam, hogy a keresztrefeszített Úr Jézus

szeret engem. Szeret, mert megsebesítettett bűneimért, megrontatott vétkeimért. Igen, a sebeiből olvastam ki, hogy szeret engem és elhittem neki, hogy szeretett engem akkor is, amikor azt a mély sebet ejtette szivemen. Lásd, a próféta szavát: „az ő sebei által gyógyultunk meg“, a megmaradt balkezemnek gyötrelmes munkájával ezért véstem a keresztt alá. Odavéstem, mert igaznak tapasztaltam. Ezért is figyelmeztetek rá mindenkit. Jó lesz, ha te is keresed szived sebe számára a gyógyulást. Biztos, hogy a te szivednek is van sebe.

Ezzel nyakába vette az iszákot, búcsút vett vendégétől s útnak eredt. Menetközben kezébe kapta hosszú botját, amely egy fa törzsének volt támasztva.

Utolsó szavára fölajdult a lábadozó magyar vitéz szive. Hogyne volna az ő szivének is sebe! Most vette észre, amikor testének sebei már sorra-rendre behegedtek. S a seb úgy támadt, hogy felrebbent előtte a jövő kérdése: mitévő legyen ilyen nyomorékon, félkarjára bénán, féllábára sántán? S ez a kérdés, mint kegyetlen ragadozó madár, éles, hegyes körmét belevágta szivébe. Most ott tátong szivén a sajgó, eleven

seb. Mert világos, hogy most mindennek vége. Így, ahogy van, csúffá téve, hogy menjen el azért a délceg leányért, aki felé mindenhonnan, minden csatából úgy szállt vissza minden gondolatja, mint a madár a fészkére. Most már fia sem lesz neki. Kit fog tanítani arra, hogy kell megülni a lovat, hogy kell versenyre kelni a pusztá szelével? Kit fog megtanítani arra, hogy kell felajzani az ijjat s hogy kell röptében lelőni az áldozatára lecsapó vércsét? S ha szöghaja őszbe csavarodik s harcba kell indulni, ki fog vele lóra kapni és indulni a bizonyos győzelem elébe, ha nem az ő teste-lelke nemzette fia? De hiszen ennek is vége... Ezzel a béna lábbal már nem tud lóra ülni... Az épen maradt jobbkarja sem a régi... Otthon kell maradnia az öregekkel és az asszonyokkal. Még hegedősnek sem csaphat föl, ahhoz is két kéz kell. S miről énekelne? A maga gyalázatáról, vesztett csatából megmaradt gyászmagyarról? Mindennek vége... S eljött talán már a magyar dicsőségnek is az estéje. Egyik csúfság a másikat éri. Talán közel az idő, amikor cserénybe terelik a magyart és kezes bárány lesz belőle!

Öklére támasztva állát ült az ágyán. Szeme mintha látását veszítette volna. Nem a világot nézte, hanem befelé fordult és tompa fájdalommal szívének nagy vérző sebét nézegette.

*

A hetek után hónapok multak el, végre eljött számukra a válás órája. Kemény férfiember volt mind a kettő, de azért mintha mégis megcsillant volna szemük sarkában egy félénken, bátortalanul meghúzódó könnycsepp. Valamikor egyik a másiknak vendége volt, azóta barátok lettek, most pedig már testvérek. S testvérek válnak el legnehezebben.

A remete a magyar vitézt még elki-sérte egy darabig. Már ősz volt s az őszi eső megpermetezte avar fölfogta lépteik nesztét. Szótlatlanul mentek egymás mellett. Mind a kettő előre tekintett. Mintha testi szemeikkel is látták volna azt, aki mindkettejük sebhedt szívét meggyógyította mindörökre. Sem út, sem csapás nem mutatta nekik, hogy az úttalan erdőben merre menjenek. S mégis tudták, hogy hova, merre mennek.

S amint mentek, a remete gondolatai szárnyra keltek, viasszaszálltak a multba és

háladalt énekeltek az Úrnak azért, ami történt. A remete újra elgyöngyörködött abban, hogy az Úr milyen széppé alakította életét. Mennyivel dicsőbb dolog is a mindeneket meggyógyító és megújító Jézushoz vezetni az örökkévalóság számára teremtetett lelkeket, mint — akár ha márványból is — képeket faragni az ideigvalóság számára. S ujjongott a lelke, hogy ime, szeretetével is átkarolhatta és elevenebben égő szívével elvezethette a szívek orvosához annak a népnek fiát, amely — talán nem is akarva — oly iszonyatos sebet ejtett az ő szívéen.

A magyar gondolatai is útra keltek és a német hegyek és völgyek fölött sebes szárnyalással a magyar föld felé siettek. Mit neki, hogy sántán, bénán megy haza! Van tennivalója így is. Sorra fogja járni a véreit sátorról sátorra, táborról táborra, nemzetségről nemzetségre és el fogja mondani, hogy mit cselekedett vele a keresztyének keresztfeszített Jézusa. Igaz, nem a papok cikornyás nyelvén fog szólni, de talán annál jobban meg fogják érteni, hogy egyszer mély seb volt a szívéen, szegény szíve majd kettészakadt s most újra ép, egészséges, tele erővel, csönddel.

Kiérték az útra, amely a legközelebbi faluba vezetett. Itt elbúcsúztak egymástól és elváltak. A remete lement a faluba betegeihez, a magyar kelet felé indult, haza, Magyarország felé.

Ment egy darabig s akkor eszébe jutott, hogy a gyalogos, fegyvertelen ember vándorbottal jár. Jó védelem a kutyak ellen, jó segítség le a lejtőn, föl a hegyen. Hamarosan egy kiszáradt fához ért, arról leütött magának egy jókora ágat. Maga elébe tartotta s nézegette. Látszott, hogy gondolkodik valamin. Végre még egy egészen rövidke ágat tört le az egyik fiatal fáról, egy hosszú darab kérget hasított le s a rövidke ágat keresztbe rákötötte a bot végére. Hadd lássák az emberek, kit szolgál.

Dél felé egy fensikra ért: onnan messze ellátott arra felé, ahol tudta, hogy magyar szivek dobognak. Ott magasra fölemelte keresztes vándorbotját. Mintha azt akarta volna, hogy a szél szárnyára vegye s hamarább, mint ő, a szegény gyalog ember hazaér, elvigye véreihez bizonyágtételét arról, aki a keresztfán őt sebből vérzett, hogy sebei által a magyar szivek is meggyógyuljanak.

OSZK

... Nem veszendő holmin,
ezüstön vagy aranyon
váltattatok meg,
hanem drága véren,
mint hibátlan és
szeplőtlen bárányén,
a Krisztusén.

I. Pét. 1:18—19.

A MEGFIZETETT VÁLTSÁG.



pos, a székesfehérvári káptalan kanonokja könyvei között ült. A holnapi napra készült, a kereszt feltalálásának ünnepe, amikor a káptalan föl fogja szentelni az új, nagy kőkeresztet a Buda felé vivő úton az első általútnál s az egybesereglő nép előtt neki kell tanítást tennie. S lelkében fölvetődött a kérdés, hogy vajjon hányszor fog még itt a káptalan kőkeresztet állítani. Az első valamikor István király idejében épült. Azt Vatta portyázói döntötték le. A másodikat mindjárt a lázadó pogányság leveretése után állították fel. Ezt most rombolta szét az oktalan nép, most, amikor a jó Béla király, a szegény népnek szerető atyja az egész országból összehívta a falvak előljáróit, hogy a piaci árakat tanácsuk szerint szabja meg, „nehogy — amint maga mondta — a kereskedők telhetetlen zsarolásukkal fölösleges nyereséget gyűjtsenek az együgyű parasztoktól, mert ez az, ami a népeket a legnagyobb szegénység és nyomorúság veszedelmébe szokta dönteni.” S ihol ni, ez a hála! A királyi székhely falai előtt összegyűlt nép hallgat a közötte újra fölbukkant

pogány lázítók szavára, újra pogány akar lenni s fenyegetődzik, hogy a püspököket megkövezi, a papok belét kitiporja, az egyház szolgáit megfojtja. S a jó király kénytelen volt fegyvereseivel rajtok ütni s vérüket ontani azoknak, akiken segíteni akart...

A kanonok egyszerre csak azon vette magát észre, hogy lelke újra ott van azoknak a napoknak szitokkal, jajjal teli forgatagában, holott csendes, áhitatos szívvvel a holnapi napra kellene gondolnia. Elindult tehát, hogy megkeresse az elmélkedés kettészakadt fonalát s már majdnem megtalálta, amikor léptek hallatszottak be hozzá s egy idegen hang felőle kérdezősködött. Kiment.

Keve úr ispánja állt a tornácon. Mellette egy fiatal, de roskatag állású szolga meredt bánatos, fáradt tekintettel maga elé.

— Tisztelendő atyám — szólt az ispán — ime, a rabszolga, akit az én uralmamnak utolsó akarata teneked szánt. Ez róla a hites írás.

A kanonok elfogódva vette át az írást, melynek zsinórján ott lógott Keve úr pecsétje. Már-már azt hitte, hogy a derék úr kiheveri a nagy sebet, amelyet a lázadó néppel való harcban kapott. Ritka az ilyen úr,

mint Keve. Az új idők embere volt teljes szívvel. Megbecsülte az egyházi embert. Nem is tudott ellenni nélküle. A szomszéd János papnak elég dolga akadt körülötte. Valóságos kancelláristája volt. Mert Keve úr mindent följegyeztetett, mindent írásba foglaltatott.

Apos kanonok a tornác párkányán kiterítette maga elé az írást. Ez is János pap műve volt. Annak rendje-módja szerint el volt benne mondva, hogy Keve úr reá, Apos kanonokra hagyja Szomorú* nevű rabszolgáját és ezzel bizonyítja iránta való háláját azért a sok fáradságért, amellyel ügyes-bajos dolgait intézte a káptalannál. A kanonok újra olvasni kezdte az írást és a rabszolga nevénél tűnődve megállott. Hozzá volt ugyan szokva, hogy a rabszolgáknak furcsa neveik vannak, de ennek a szomorú embernek szomorú neve belemarkolt a szívébe. Odafordult feléje:

— Alighanem van neked más neved is. Ugy-e?

— Van. Abo vagyok. Böös fia.

— S miért vagy olyan szomorú, hogy még a neved is az lett?

* Oklevelekben tényleg előforduló rabszolganev.

A rabszolga lassan, mint aki súlyos terhet emel, fölemelte csüggedt tekintetét és ránézett a kanonokra. Megpróbálta, hogy a szemén át belásson a lelkébe s meglássa, vajjon ott van-e csakugyan az a részvét, amely mintha ott rezgett volna a hangjában. S úgy látszik, a kanonok lelkében csakugyan megtalálta azt, amit keresett, mert nekibátorodva megszólalt:

— Szomorú vagyok, mert szabadnak születtem s nehéz nekem ez a sor.

A kanonok egyre kíváncsibb lett. Tovább faggatta:

— Hogy kerültél rabszolgasorba?

— Úgy, hogy zálogba adtam magam a testvérbátyám helyett. Kegyetlen embernek tartozott: vagy neki kellett volna feleségstül, gyermekestül szolgasorba állania, vagy nekem. Azt tartottam, hogy nekem, a legényembernek könnyebb lesz.

— S miért nem váltott ki a bátyád?

— Mert kevéssel rá meghalt. S az keserves nekem, hogy nem tudom, mi van a családjával, mi van a hajadon húgommal, mi van öreg szüleinkkel, akiknek ő volt a gondviselőjük.

— Hová való vagy?

— Messze van a szülőföldem. A Tisza mellékéről való vagyok. Úgy kerültem ide, hogy amióta rabszolga lettem, folyton kézről-kézre adtak. Keve úrhoz is úgy jutottam, hogy egy adósa négy ökörrel tartozott, de csak harmadfű tinói voltak, így hát azokra ráadásul odaadott engem is.

A Nagyasszony templomának tornyai-ban megkondultak a harangok. Hirdették az elcsöndesedő városnak s a földekről hazatérő szántó-vető népnek, hogy elérkezett az este, a holnapi ünnepnapnak előestéje. A kano-nok elbocsátotta az ispánt, Szomorúnak né-hány parancsot adott és elindult a templom felé.

*

Tündöklő pompában ragyogott föl a májusi reggel. S ha büszke volt a maga ragyogó pompájára: az ég tiszta azurjára, a virággal hímes mezőkre, a zöldelő vetések bársonyára, a mindenekre ráterített napsugár-ból szőtt fénypalástra, nem találhatott ki-vetni valót azon a fényes gyülekezeten sem, amely a budai úton körülállta az új kő-keresztet, Mór pécsi püspök olasz szobrász-mesterének remekét. Ott volt a király szé-kesvárosának színe-java: a királyi udvarból

mindazok az udvarnokok, akik nem voltak a távollevő király kíséretében, a káptalan kanonokjai István király ajándékozta aranyos misemondó ruháikban, a különböző rendűrangú nemesek nagy serege s végül ünneplő ruhában a föld népének nagy tömege. Ünnepi hangulat ragyogott mindenki arcán. Csak néhány szemben lehetett észrevenni olyasféle villogást, mintha azok a szemek csak Vatta úr fiában, János úrban tudnának gyönyörködni. De a pogányság barátaiban már nem volt annyi bátorság, hogy ünneprontóknak csapjanak föl. Csöndben meghúzódtak. Apos kanonok beszélt, a káptalan ékesszavú prédikátora. Érces hangja mint a harsonaszó zúgott az égbolt kupolája alatt.

— Látjátok, feleim, szemetekkel, kőbe faragva a keresztrefeszítettet, az igaz Istennek amaz egyszülött Fiát. Itt áll újra az általútnál és kérdi tőled, magyar ember, ha a válaszüthoz érve tanakodol magadban, melyik úton kell tovább menned: magyar, akarsz-e nékem fejet hajtani s járni az én lábam nyomában, vagy még mindig a hamis, pogány isteneknek akarsz szolgálni és azt a csapást akarod járni, amelyet a hamis istenek hazug papjai mutatnak?

Ha kérdezitek, szerelmes barátim, hogy a hatalmas Isten Fiának miért kellett magát keresztfára szögeztetnie, töviskoronát hordoznia, vérét ontania, erre példával felelhetek. Tegnap egy rabszolgát kaptam, akit egy jó emberem örökségül hagyott reám. Ez a szerencsétlen ember testvérbátyjáért adta magát rabszolgasorba. Aranya, ezüstje nem volt, amivel megfizethette volna bátyja adósságát, amivel megmenthette volna őt a keserves szolgasortól. Nem volt aranya, ezüstje, magát adta tehát oda.

Ime, feleim, ezt cselekedte meg velünk az Úr Jézus Krisztus. Irgalmas szíve nem nézhette, hogy itt a bűnnek, ott a kárhozatnak szolgaságában sínylődjünk. Azt akarta, hogy vége szakadjon az atyáink példája szerint való, a hiábavalóságot szolgáló életnek. A világ minden aranya, ezüstje nem lett volna elég arra, hogy bennünket a sátn rabságából kiváltson. Ezért az Ő szenteséges, isteni személyét adta oda érettünk és arany, ezüst helyett vérével fizetett érettünk. Igen, szerelmes barátaim, ezt cselekedte a keresztfeszített Úr Jézus: megfizette értünk a váltságot és mi szabadok lettünk, halljátok meg, szabadok lettünk!

A kanonok érces hangja most egyszerre megcsuklott. Sokan talán nem is vették észre, mert a kenetteljes szavak most is áradtak ajkáról és hirdették a Krisztus váltóságának gazdagságát. De a kanonok lelke már hiányzott ezekből a szavakból. Az ajka szólt, de a lelke már mással volt elfoglalva. Kemény tusát vívott egy méltóságteljes, parancsoló hangú kérdéssel, amely akkor toppant elébe, amikor ujjongó, messzecsengő hangon kiáltotta: ezt cselekedte a keresztfeszített Úr Jézus: megfizette érettünk a váltságot és mi szabadok lettünk, halljátok meg, szabadok lettünk!

Ekkor ugyanis az történt, hogy a kanonok szemepillantása ráesett rabszolgájára, Szomorúra, akit eddig észre sem vett a tömegben. Szomorú ott állt szomorúan, fásultan, keserves sorsának terhe alatt roskadozva. Láttára robbant ki lelke mélyéből a kérdés: ember, igazat mondasz-e? Szabadok lettünk-e csakugyan mindnyájan? Te, Apos kanonok, szabad vagy, igaz, de bezeg nyomorult rabszolga Szomorú s te tartod őt keserves rabszolgasorban, te, aki hirdeted: szabadok lettünk, halljátok meg, szabadok lettünk! Ennek a kérdésnek dörgő

szavára bátoritanodott el és csuklott meg érces hangja.

S míg ajka tovább beszélt az ünneplő gyülekezetnek, igyekezett feleletet adni erre a kérdésre. Hivatkozott mindenekelőtt arra, hogy amit mond, az másra vonatkozik. Vonatkozik arra, hogy Jézus mind a szabadot, mind a szolgát megszabadította a bűn rabságából. Igyekezett bizonyítani, hogy őt sem köti a bűn s nem a kapzsiság vitte rá a rabszolgatartásra. Szüksége van a szolgára, mint a betevő falatra. Láta ezt Keve úr is s ezért hagyta rá Szomorút. Igérte, hogy szolgájának emberséges ura lesz s már-már azt isígerte, hogy néhány év múlva mint torlót* átadja a káptalannak s a szabadság fejében a káptalan számára sem fog tőle sokat követelni. Minden hiába volt. A kérdés, mintha semmi feleletet sem kapott volna, állhatatosan ott zúgott a lelkében. Végül védelmet, segítséget keresve ellene, odafordult a kereszt felé. De megdöbbenve látta, hogy a kőbe faragott Krisztus meg-

* Torló az olyan szabadonbocsátott rabszolga, aki szabadságáért vagy volt urának, vagy általa megjelölt valakinek, ebben az esetben a fehérvári káptalannak bizonyos évi járulékkal tartozik.

elevenedett és az is fejét rázta. Boldog volt, hogy ekkorra elért a beszéd végéhez és kimondhatta az áment. Homlokát már kiverte a hideg verejték.

Elindult hazafelé és egyszerre észrevette, hogy mellette lépked az Úr Jézus. Ezt biztatásnak vette és belekezdett, hogy elmondja az Úrnak, mi győtri lelkét. Az Úr meghallgatta s végül csak ennyit felelt: „Megfizettem a váltságot.“ A kanonok elhallgatott. Némán ment, s csak egy-egy félénk, tiszteletteljes pillantást vetett a mellette haladó Úrra. Láta fején a töviskorona nyomait. Meglátta kezén, amely a vándorbotot fogta, a szög helyét. A kegyetlen szög-fúrta sebet észrevette lábain is, amint járás közben egyik is, másik is előtűnt a hosszú köntös alól. Lelke megtelt irtózattal. Nem akart semmi közösséget azzal, amiért a dicsőség Urának ilyen váltságot kellett fizetnie. Alázattal megszólalt: „Uram, legyen meg a te akaratod.“ Erre mélységes csönd vonult be lelkébe.

Mire hazaért, Szomorú már otthon volt s a kútnál foglalatoskodott. Odalépett hozzá és vállára tette kezét:

— Szomorú, mit gondolsz, azt akarja az Úr Jézus, hogy te szomorú légy?

Szomorú hallgatott. A kanonok örömtől sugárzó szemmel nézett rá és folytatta:

— Nem. Nem akarja, hogy szomorú légy. Abo, Böös fia, örvendezzél! Holnap szabad leszel.

*

A nap a rákövetkező napon égi útján már ugyancsak lefelé haladt, amikor Egyed pap, a káptalan regestrumának vezetője rákerithette a sort Szomorú dolgára. Úgy kellett beírnia a regestumba, ahogy Apos kanonok mondta neki tollba:

„Adassék tudlára minden keresztyéneknek, hogy Apos, a Nagyasszonyról nevezett fehérvári székesegyház káptalanának kanonokja szabadon bocsátja Abot, Böös fiát, aki másképen Szomorúnak neveztetik. Menjen oda, ahová akar. Maradjon ott, ahol maradni akar. Szabadságáért soha sehol senkinek semmivel sem tartozik. Teszi pedig ezt nevezett Apos kanonok azért, hogy lelkének békessége legyen.“

A káptalan kancelláriájából Apos kanonok átment a Nagyasszony templomába. Utána néhány lépésnyire ment Szomorú. Más volt már a feje tartása, más a járása. Ki-egyeneseződően volt már a lelke.

A kanonok most nem gyönyörködött az arannyal ékes templom szépségében, amint az alkony rőt fényében szikrázva pompázott. Pedig a főoltár messze földön híres szentségtartója csak úgy ontotta a sugárkévéket. Apos kanonokot most más fényesség vonzotta. Sejtette, tudta, hogy most újra találkozása lesz Urával, a Krisztussal és az meg fogja mutatni neki orcája fényességét. S az Úr csakugyan eléje lépett. A kanonok gyönyörködhetett annak dicsőségében, aki úgy fizette meg helyette a váltáságot, hogy a gyalázatot hordozta érte. S lelke mélységes örömmel örvendezett a fölött, hogy Királyának engedelmeskedett. Arcra borult s szívéből hömpölyögve áradt az imádat. Az Úr kezét fejére tette s így szólt: „Békesség veled!”

Majd elindult Szomorú felé. Az félig pogány lelke bátortalan, bizonytalan sejtésével várta Őt, aki szabadítója lett. S amikor meglátta, térdre roskadt előtte. Láttá, hogy most sem szabad, csak ép urat cserélt, de ennek az úrnak igáját zúgolódás nélkül vette magára. Boldog volt, hogy szemét fölemelhette hozzá. Szívében csattogó dalát énekelte az öröm.

... Hirdessük
a népnek,
és tegyünk
bizonyosságot,
hogy ő az Istentől
rendelt bírāja
élőknek és
holtaknak.

Ap. csel. 10, 42.

JÖN!



z alkony homálya közékük furakodott. Egyikük sem bánta. Fáradt szemük végre megpihenhetett. Az egyiké belefáradt az üldözésbe, a másiké a menekülésbe. Mihály prépost tekintete már vagy két óra hosszat kergette Baja ispánét, hogy valahogyan szembekerüljön vele, de nem sikerült. Az ispán dacos, riadt pillantása újra meg újra kisiklott előle.

A prépost fölállt.

— Mennék is, nem is. Nem hagy el a reménység, hogy végtére mégis csak hallgatsz a lelkiismeret szavára és abbahagyod a becstelen tagadást.

Az ispán tompa hangon felelt:

— Amit megmondtam, megmondtam. Ártatlan vagyok!

A tompa szót zuhanás követte. Az ispán bekötött kezefejét rázuhintotta a tölgyfaasztalra. Majd — mint aki nem tudja mitévő legyen vele — otthagya. A kézfej kötése úgy fehérlett előtte a homályban, mintha egy fehér macska feküdt volna elébe az asztalra.

A prépost megrázta ősz fejét.

— Erre megint csak azt felelem: nem ezt kérdeim. Nem kutatom, hogy te magad

mikép ítélsz magad föl! Láthatod, elősmerem, hogy sokat hozhatsz föl a magad mentiségére. Ki tudja, én talán még többet tudnék beszélni róla, hogy a bátyád mit vétett ellened. Mégis azt mondom, hogy hazug beszéd, ha magadat ártatlannak vallod. Ha igaz volt is mind a vád, amit bátyád ellen emeltél: ki adta neked a jogot, hogy a bíró székébe ülj, ítéletet mondj és a hóhér pallosát kezdedbe véve, magad hajtsad végre az ítéletet?

Odalépett az ispán elé, balját vállára tette és jobbját magasra emelve, folytatta:

— Igen, én tudom, hogy te vagy bátyád gyilkosa. És mégis hirdetem tenéked: ha bűnödöt Isten és ember előtt megvallod, megbánod, noha skárlátpiros, vérszínű, mint a karmazsin, Istennek kegyelme keresztre feszített, szent fiának vére hullásáért hófehérre mos!

Elhallgatott, jobbját leeresztette, majd hozzátette:

— Még azzal is merlek biztatni, hogy a töredelmes bűnös fölött talán még a földi bíró is kegyelmesebb ítéletet mond. Ne kísértsd az Istent! Szentségtörő ajakkal ne hived tanuúl ártatlanságod bizonyítására! Tégy vallást bűnödről és hagyd a tüzes vas próbáját.

Elindult az ajtó felé. Ott még egyszer visszafordult:

— Mihály bátyádat, szülő anyád testvérbátyját mivel bocsátod el, fiam?

— Azzal, hogy ítéljen az Isten, van-e rajtam a földi birónak keresni valója.

A prépost elment és eljött a sötét, csöndes éjszaka a maga szívet marcangoló gyötrelmeivel. Az ispán eleinte azzal biztatta magát, hogy ez a harmadik, ez lesz az utolsó gyötrelmes éjszaka. Akkor vége lesz a bőjtnek és hej! legalább egy órára kiszabadul a keze ebből a hitvány gyolcsbilincsből. Hej! s újra vasat markolhat, szoríthat. Mit bánja, hogy az nem a kardja markolatja, hanem a tüzes vas lesz!

Jöttek a harmadik éjszaka gyötrelmei és kegyetlenebbek voltak az előző éjszakák vendégeinél. Ezek is abban lelték kedvüket, hogy egyre azt hajtogatták, idézték színes szavakban szeme elé, ami szívének vagy az egyik, vagy a másik felét tépte, marcangolta. Mert az ispánnak — ma a harmadik napja — kétfelé szakadt a szíve. Az egyik felével egyetértett most is. Amit ez látott folytonosan, abban gyönyörűsége telt, noha mindez emésztette, sorvasztotta szívének ezt

a haragtól, gyűlölelettől, bosszútól vonagló felét. A szive másik fele maga se tudta, hogyan szakadt ki a szivéből. Az első pillanatban rá sem ösmert, hogy ez az ő tulajdon szivének másik fele. Annyira idegen volt az indulata, hangja. Halk szavát csodálatosképen akkor is hallotta, amikor a szive másik fele csak úgy szórta a szitkot, az átkot. S különösen mindig ilyenkor volt mondanivalója. Amit mondott, nem értette, nem is akarta érteni. Minden szavát kemény ököllel ellökte magától.

Jött az, ami kedves volt a szive ama másik felének. Láttá magát és bátyját serdülő korukban. Ime, a gonosz bátya szemében már akkor is ott lobogott a gyűlölet! Hallja most is, mint hahotázik az udvaron két öklét csipőjének feszítve, amikor őt, a testvéröccsét édes apjuknak szilaj deres paripája levetette és ő a karját törte. Látja — mintha tegnap történt volna, úgy látja, — hogy vet neki gáncsot, amikor egyik apród társával mérkőzik és csúffá teszi az egész királyi udvar előtt. Mindennek láttára újra forrásnak indult szivének keserű haragja, s fölvetette az átok fekete habját;átkozta bátyja fogantatása percét, elkívánta még haló porától is a nyugodalmat.

De jött az is, amire szívének másik fele várt. Láttá magát és bátyját, amint édes anyjuk lábainál ülnek. Anyjuk köt, fon, ők pedig énekes ajkáról Istent dicsérő éneket tanulnak. Közben édes anyjuk lehajol hozzájuk és egyiknek is, másiknak is megcsókolja orcáját. Igen, emlékszik arra is, amikor egyszer később, jóval később ádáz gyűlölettel verték, marták egymást, mire édes anyjuk szétválasztotta őket, mindkettőjük fejét ölébe fogta és forró, perzselő könnycseppeket hullatott reájuk. Szívének ez a másik fele fölajdult: édes anyám, édes anyám, te tudtad, te láttad, mi viszi fiaidat romlásba! S szívének ez a fele megkisérlette, hogy könnyeket hajtson szemébe.

Nem, — riadt fel a szíve másik fele és megpróbálta, hogy Istent és embert káromló szitkot adjon ajkára. S szívének két fele egymással harcra kelt. S neki egyszeriben úgy rémlett, hogy ez a harc nem is vértelen harc. Mintha szíve vére eleredt s utat tört volna magának s hosszú, kigyózó vonalban húzódnék végig a padlón. Igen, ott az erdei tisztáson bátyja szívéből is így bugygyant ki a vér s mint hosszú, vérszínű kigyó vette útját az erdő sűrűje felé...

Talpra ugrott. Miért toppan ez a kép újra meg újra elébe? Miért nem tudja kiűzni az emlékezetéből? A nyomorult embernek olyan nehéz dolog a felejtés? Felelet helyett szíve halk szavú, idegen feléből elébe lépett egy másik kérdés: ha nem felejthet az ember, felejthet-e az Isten?

Az Isten! Az Isten is látja az erdei tisztáson azt a holtat? S ha egykor mellé tetemre hívja? Megrendült testtel-lélekkel nézett maga köré. Mintha búvóhelyet keresett volna. Az ablakon át most szűrődött be a derengő hajnal halovány fénye és rávilágított a falon függő feszületre. Kérdő tekintettel meredt rá. A keresztrefeszített Krisztus vére hullásáért elfelejtené Isten azt, ami ott az erdő közepén történt s kegyelmesen vele is elfelejtetne mindent?

A szíve egyik fele azt tanácsolta, hogy fogadja meg Mihály prépost tanácsát és forduljon a Krisztus felé. Nem mert engedelmeskedni anélkül, hogy meg ne kérdezze a szíve másik felét. Gúnyos kacajjal tiltakozott az. Erre elszégyelte magát, kiegyenesedett, fejét fölemelte és szemében újra kigyúlt a dac, a gyűlölet, a bosszú tüze.

A nehéz tusába azonban belefáradt

teste-lelke. Szinte észre sem vette, amikor leroskadtt a fal melletti lócára. Kábultságában el is szenderedett kissé. Így találta Kálmán pap, aki jött, hogy elvezesse a szentegyházba. Félig ébren, félig álomban követte.

Amint rálépett a székesegyház küszöbére, megcsapta a szent hely hűs, tömjénillatos levegője. Ez fölriasztotta kábultságából. Dacosan, gőgösen lépett az előcsarnokba, ahol már együtt volt a káptalan, élén Miklóssal, Várad püspökével. Mihálfi prépost láthatta, hogy Baja ispán a tegnapi, a régi.

Szívének haraggal, bosszúval teli feleleste is az alkalmat, hogy újra megszólalhasson. Nem kellett sokáig várnia. Alig kezdődött meg a szertartás s a püspök belekezdett imádságába a vas fölött, amely számára már el volt készítve a máglya, hogy alkalmatossá tegye az igazságról való tanúságtételre, amikor az ispán szívében teljes erővel feltámadt az indulat viharja. Mit akar-nak tőle ezek az emberek? Kinek mi köze ahhoz, amit tett? Mi joron akarják a tüzes vassal tenyerébe süttetni a gyilkos bélyegét?

S míg a püspök imádságait mormolta a vas, majd a máglya fölött s kérte Istent, mutassa meg, bűnös-e az, aki ma kezébe

veszi a tüzes vasat, azalatt az ispán lelke a fehérvári csatatéren termett*). Bátya, gonosz bátya mit cselekedtél te ott velem! Irigy lelke rettegett attól, hogy öcsce egyazon zászló alatt, egyazon csatában vetekedhessék vele vitézségben. Ravasz fondorlattal végbevitte, hogy hátvédül félreállítsák, a kardját se húzhatta ki s csak arra volt jó, hogy ott álljon vitézkedő bátyja háta mögött s míg bátyja hirre tesz szert, méltóságot, ajándékot kap a királytól, addig rajta jót nevetnek s maig is csufolják, hogy medvebőrön heverészve vivta meg a fehérvári csatát.

A püspök szentelt vízzel meghintette a vasat és a máglyát, Kálmán pap most oda lépett az ispán elé, megvizsgálta a jobb kezén levő kötés pecsétjét és hangos szóval kihirdette, hogy a pecsét sértetlen, a kötés érintetlen, ami bizonyossága annak, hogy Baja ispán nem akarta kezét kuruzslással, bájólással sérthetetlené tenni, hanem igaz szívvvel várja Isten tanuságtételét.

A püspök a káptalannal, a törvény embereivel, az egész gyülekezettel elindult

*) Fehérvár mellett verte meg és fogta el 1169-ben III. István király (ur. 1161—1172) IV. István ellenkirályt.

befelé a szentegyházba a szent mise szolgáltatására. Mielőtt a vádlott a próba elébe áll, hadd erősítse magát a Krisztus testével! A menet lassan, méltóságteljesen lépkedett. Az ispán egyszerre csak észrevette, hogy oldalt bekanyarodnak, Szent István király kápolnájába. Mintha az indulat tűzében égő vére fekete füstöt vetett volna szeme elé, úgy elsötétedett előtte a világ.

Piroska, Piroska, szépséges virágszál, szivemnek szomorú szerelme! Gonosz bátya itt raboltad el tőlem István király kápolnájának oltára előtt: Itt esküdtél neki hűséget százszor is megszegett esküvel. Ármány szavára, kényszer parancsára, itt kötötte magát jámborul tehozzád. Az ispán egyszeriben csak ifjúsága virágos kertjében járt. S látta azt a gyönyörűséges virágot, amelynek csodájára járt boldog álmélkodással, áhitatos várakozással, kitartó reménykedéssel. De látta azt is, amint jön a rabló és a szépséges virágszálát, az ő virágszálát álnok kézzel leszakasztja. Rettenetes indulat tombolt benne. Szeme vérbe borult, homlokán vastagra dagadtak az erek, keze ökölbe szorult és szive úgy kalapált, mintha üllőjén most kellene kardot kovácsolnia, amelyet a rabló szívébe mártson.

Közben a mise véget ért. Az ispán csak akkor vette észre, amikor a miséző pap elébe lépett a Krisztus testével. S mig lelke a multat járta, öntudatlanul térdre ereszkedett s elfogadta a szentelt ostyát. S aztán nem nézve sem jobbra, sem balra, mintha nem is ébren, hanem álomban járna-kelne, indult visszafelé a gyülekezettel a székes-egyház előcsarnokába. Ott már égett a máglya. Magasra csapott a lángja, de még magasabbra az ispán indulata. Mit törődött vele, hogy a vasat már a máglyára tették, hogy a püspök már belekezdett imádságába. Az ő szeme mást látott. Látta azt, aminek első izben való láttára fájdalomtól, haragtól felhördült s majd a szemét tépte ki, hogy sohase lássa többé. Látta Piroska asszonyt, a dérlepte virágot, az időnap előtt meghervadtat s újra beletekintett csüggedt szemébe, amelynek fényét könnyeibe sirta belé. Ki a gyilkos? Nem az-e, aki ezt a virágszálat leszakította csak azért, hogy ne legyen az öcscsée s azután csizmája sarkával a sárba tiporta? Ítélné-e a bíró igazabban, mint ahogy ő ítél?

Most elébe lépett a prépost és megkérdezte:

— Ártatlannak vallod-e magad attól a bűntől, amellyel vádoltatol?

Nem is annyira a prépostnak feelve, mint inkább a maga kérdésére adva meg fennhangon a feleletet, harsány, kemény hangon felelte:

— Ártatlan vagyok!

Egy poroszló hosszúnyelű harapófogóval elébe tartotta a tüzes vasat. Megfogta s mondta a prépost után:

— Az Úr Jézus Krisztus teste által, melyet ma vettem magamhoz; nem bízva semmi bűbájosságban vagy füvek erejében, veszem e vasat, hogy az ördög gonoszsága távol maradjon és az igazság nyilvánvaló legyen.

S elindult a vassal az előcsarnok másik oldalára, amerre a prépost mutatott s ott egy asztalra letette.

Ekkorra azonban már összeroppant teste-lelke. Lelkét is, testét is megviselte az irtózatos fölindulás. Csak ép addig tudott valahogyan megállni a lábán, míg Kálmán pap újra bekötözte kezét és a kötésre rányomta a pecsétet, hogy ha a tüzes vas megégette kezét, annak nyomát gonosz prak-

tikával el ne tüntethesse, hanem bűnös volta nyilvánvalóvá legyen.

Már-már majd a földre roskadt. Két fiatal pap inkább átvitte, mint vezette a káptalan házába.

Három csöndes nap és csöndes éjszaka következett. Csönd volt, mert most hallgatott az ispán szívének másik fele, a lázadozó haraggal teli. Az első három nap és éjszaka a maga gyötrelmes tusáival mintha minden erejét elsorvasztotta volna. Most szóhoz jutott a szíve másik fele, az az eddig csöndes, halk szavú. S amint most szóhoz jutott, hangja egyre tisztábban, egyre ércesebben zengett. Amit mondott, az fájt az ispánnak, belehasított a lelke legmélyéig, mert mint a szíve másik felének, ennek is hatalma volt arra, hogy elébe idézze a múltat, de megelégedett azzal, hogy mindig csak egy képet idézett elébe s a mit mondott, azt mind ehhez a képhez fűzte. Odavezette a napsütötte tisztásra bátyja teteme mellé s megkérdezte: Ha hideg, vértelen ajka megszólalna, mit mondana? S szívének ez a fele sokat megtudott mondani abból, amit a halott bátya szemére vetne. Könyörtelenül megkérdezte: a gyűlölet első szikráját ki vetette a bátya

szívébe? Azt a kicsinyke szikrát előbb botor játékkal, majd gonosz játékkal ki szította? S az ispánnak le kellett sütnie szemét. Eleinte csak hallgatott. A harmadik napon feleletképen előtört kebléből az első sóhaj.

Ezen a napon történt, hogy egyszeriben csak úgy rémlett neki, mintha a jobb kéz kötésén vér ütödnék által. Talán véres a keze? A vas vérző sebet nem éget. Honnan van a vérfolt? S eszébe jutott, hogy egy csepp a bátyja véréből a keze fejére frecscent. Még mindig ott volna a kezén? Átütödnék még a kötés gyolcsán is? S ott a vércsepp helyén elkezdett a keze égni, mintha valaki izzó vassal égetné.

A harmadik éjszakát követő hajnalon állott először talpra. Nehezen ment. Semmi baját nem érezte, ép volt minden tagja, csak a válla roskadozott valami láthatatlan teher súlya alatt. Még bírta. Görnyedve ment Kálmán pap után, amikor reggel a káptalan elé vezette.

Nézte, a pap hogy fejti le a kötésről a pecsétet, hogy bontja szét magát a kötést. Szinte várta, hogy a kötés alól egyszerre előtűnik az a vérfolt. De a vérfoltnak halvány nyoma sem látszott. A kantárszártól,

kardmarkolattól, kopjanyéltól kérges tenyéren még a tüzes vas sem hagyott nyomott. A kanonokok sorra vizsgálták tenyerét. Elsőnek Péter kanonok kiáltott föl:

— Justificatus est!

— Igaznak találtatott! — toldotta meg nyomban magyarul.

Az ispánon mintha villám szaladt volna végig. Meredt szemmel állt a káptalan előtt. Melyiknek van igaza? A szive egyik fele ujjongott hangos hahotával: lásd, megmondtam, igaz vagy! A másik fele csak ennyit mondott: Baja ispán, most állasz az igazi próba előtt!

Az ispán tanácstalanul állt. A káptalan oszladozni kezdett. Az adószedő odalépett hozzá és figyelmeztette, hogy a tüzes vas próbáért két pensza jár a káptalannak. Be-nyult a dolmánya zsebébe és a teli erszényt olvasatlanul odadobta elébe az asztalra.

Letámolygott az udvarra. Csatlósa már ott várta lovával. A hűséges állat vidám nyerítéssel köszöntötte. Eszmélni kezdett. Amint a lóra vetette magát, úgy érezte, mintha régi ereje megpezszdülne a tagjaiban s szeme előtt szakadoznék a homály.

Már ép indulóban volt kifelé a káptalan

udvarából, amikor Mihály prépost kilépett az udvarra. Ugyanakkor megkondult a harang a Boldogasszony temploma egyik tornyában. A prépost megfogta a ló kantárszárát:

— Hallod a harangszót? Azt hirdeti, hogy holnap lesz a Krisztus menybemene-
telének ünnepe. A Krisztus menybe ment,
de visszajön. Nézz a felhőkre: eljön az ég
felhőiben, mondja az Irás. Jön és mindent
tud és mindent megítél. Újra mondom: jön!

Az ispán nem felelt. Lova elindult. Egy
hete, hogy az istállóban tespedt, most a pi-
hent erő mámorától nekiszilajodva vitte, mint
a fergeteg. Egy-kettőre mögötte volt Várad
és kiért a szabadba. Csatlósa messze elma-
radt tőle.

Csalódottan fölsóhajtott. Hiába ül a
vágató lovon, hiába: mégsem a régi. Észre-
vette, hogy meggörnyedve ül a lovon. Irtóz-
tató: a teher rajta van a vállán! S egy-
szeriben vérfagyasztó döbbenet szállta meg.
Mintha azt vette volna észre, hogy a bátyja
hideg, merev teteme alatt görnyedez a vállá.

Akkor a tüzes vas miért hazudta, hogy
igaz? Miért? Szívének halk szavú fele meg-
szólal: figyelj csak! Körülötte az alkony
sötétjében vijjogva cikáztak a denevérek,

huhogva keltek útra fészükéből a baglyok s egyszerre csak vihogás, kacagás támad körülötte. A szive megmagyarázza: Baja ispán, a sátán játszik veled, annak a népe kacag körülötted!

Az ispán belevágja sarkantyuját lova oldalába. Futni, menekülni szeretne önmaga elől. Vállán rajta van az irtózatoss teher s mintha belőle a vér is folyna, végig a dolmányán, rá a lovára...

Most veszi észre, hogy az ég alja is piros. Vér festi pirosra azt is? Nem. Szemét rászegzi az égre és látja, hogy felleg fellegre telepszik s egy óriási trónus épül. Igen, trónus az s a trónusra az ül, akinek biborpalástja terül szét az ég alján. Ki az? S az ispán riadtan adja meg magának a feleletet: a Krisztus az! Igen, igaza van Mihály prépostnak: Jön a Krisztus! Megállítja lovát, föláll a kengyelben s rettegő lelkéből előtör a szó:

— Uram Jézus, könyörülj rajtam!

A Krisztus meghallotta az ispán kiáltását. Eljött. Még nem a fellegekben, hanem csöndben, észrevétlen. Jött úgy, hogy látszott rajta a szenvedések nyoma is. Amint az ispán válláról levette a gyötrelmes terhet,

homlokáról, az egyik tövis ejtette sebből egy csepp rá is hullott az ispánra s csodák csodája: ez a vércsepp tisztára mosta, hófehérre! A szive is, a kétfelé szakadt szive is egybeforradt, mert a Krisztus belenyúlt keblébe és szivét megérintette. S mikor mindez megtörtént, megfordította az ispán lovát és Várad felé mutatott. Az ispán megértette.

Sarkantyúba kapta lovát és indult visszafelé. S a ló megértette, hogy az út sietős és a szélvésznel is gyorsabb iramban száguldott Várad felé. Szakadt róla a veriték, hányta a tajtékot. Amint beért Váradra, az út kövezetjén szikra szikra után pattant ki patkója alól.

Az ispán berobbant a káptalan udvarára. A kantárszárat odadobta az udvaron esti pihenőt tartó szolgák egyikének. Egy szempillantás alatt fönt volt a prépost szobájában.

— Prépost uram, igen, én öltem meg a bátyámat!

S szívébe teljes békesség szállott alá és odarogyott a prépost elé.

... Teljes
öröm
van
Tenálad...

Zsolt. 16:11.

TELJES ÖRÖM!



Krisztus hűséges szolgájának, fráter Ferencnek hívására az Úr 1221-ik esztendejében több mint ötezer atyafi gyűlt össze az Assisi falain kívül két mért-földnyire fekvő Angyalos Boldogasszony klostromába. Összegyűltek, hogy vele együtt gyönyörködjenek a szentségesszegénység kincsében és szivükben csak ennek a kincsnek szeretetével tanácskozzanak arról, hogy mikép szolgálhatják legjobban Urukat, a mindhalálig szegény Krisztust. Ezért kedvük szerint való volt, hogy magában a klostromban csak egy kis részük kapott szállást és legtöbbjüknek künn a szabad ég alatt kellett tanyát ütnie. Nyoszolyájuk itt a csupasz föld volt s csak némelyikük dereka alá jutott pár marék szalma. Fejük alá vánkosképen egy-egy kődarabot vagy fatuskót tettek. Hogy védve legyenek a nap izzó sugarai vagy valami hirtelen kerekedő zápor ellen, faágakból gyarló építményeket rögtönöztek, amelyeket gyékénnyel vagy zsuppal fődtek be. A ferences atyafiaknak ezt a máskülönben csodálatosnak nevezett nagykáptalanját ezért említik másképen gyékényes vagy zsupposkáptalan néven is.

Az egyik nap délutánján — talán június 3-ika volt, — épen akkor, amikor a nap legbőkezűbben, tele marokkal szórta a perzselő, tikkasztó sugarakat a szépséges spoletói völgyre s az atyafiak is a zsolozsmázás, a prédikációhallgatás és tanácskozás közben pihenőt tartottak, ott, ahol az olajfák már a Morte Subasio lejtőjén kezdenek fölkapaszkodni, a terebélyes fák egyike alatt az atyafiaknak egy kisebb csapatja verődött össze. Látszott, amint a fa alatt letelepedtek a földre, hogy két atyafit fognak közre és azoktól várnak valamit. Ezeken mindjárt első pillantásra meglátszott, hogy nem azoknak a népeknek fiai, amelyekből az atyafiak legtöbbje toborzódott. Az egyiken messze fölismerszett Izráel népének bélyege, a másiknak szeme pillantása, arca színe, deli tartása arra mutatott, hogy szilaj, harcos ősök sarja, akiknek harc és viszontagság volt az életük. A körjük gyűlő atyafiak a belső körben tisztelettel adtak helyet három fráternek: Bernátnak, Leónak és Rufinusznak. Néhány vendég is csatlakozott a társasághoz. A szomszédos Perugiában időző pápai udvarnak néhány embere és szép alázatosságban egymás mellett né-

hány nemes ember és pór. A nagykáptalan-
nak ugyanis nap-nap mellett sok álmélkodó
és áhítatos vendége volt. Akadt közöttük
sok messze földről való is.

Minekutánna mindnyájan elhelyezked-
tek a puha, selymes fűvön, megszólalt fráter
Bernát:

— Együtt vagyunk, fráter Ábrahám*)
és várjuk, hogy teljesited ígéretedet és el-
mondod nekünk, hogy téged, Izráel népének
sarját mimódon vezetett Isten közénk, az ő
szent emberének, fráter Ferencnek fiai közé.

Fráter Ábrahám fölemelte tüzes fekete
szemét, néhány pillanatig a napfényben pom-
pázó táj fölött a távolba bámult s csak azután
válaszolt:

— Nem bizom a szememben, amikor
most visszafordítom a multba. Talán nem lát
mindent világosan.

S odafordult mellette ülő barna arcú,
szöghajú társa felé:

— Jó lesz, ha segítesz, fráter János, ki
mindenben osztályos társam voltál és vagy.
A legjobb volna, ha te is kezdenéd. Hiszen

*) Történeti tény, hogy a nagykáptalanon
résztvett egy Abraham Ungarus nevű fráter.

az én történetem azzal kezdődik, hogy veled találkoztam.

S fráter János készséggel elkezdte:

— Talán mindnyájan tudjátok, atyámfiai, hogy én azok közül az elsők közül való vagyok, akiktől elküldte Ferenc atyánk üzenetét a magyar néphez. De az én magyar véreim nem értették meg ezt az üzenetet. Kikacagtak, kövel megdobáltak, rám uszították a kutyaikat. Végül a társam, a gyöngé fráter Márton is elhagyott. Amit sejtettem, valóra vált. Arcán hazudtak a rózsák. Pedig egyre pirosabbak lettek... Végre magukba szítták gyöngé teste minden tüzet s ő ágynak esett — egy jótét lélek házában, aki megnyitotta szívét Ferenc atyánk üzenete előtt — s néhány nap múlva elment, hogy meglássa színről-színre Urunkat, Jézust, aki e világi szegénységben való gyötrődése után immár újra a menny gazdagságának közepette az Atya jobbján ül. S noha ezt tudtam s örültem is teljes szívvel testvérem boldogságának, mégis sűrűn hullottak a könnyeim, amikor eltemettem s elgondoltam, hogy magamra maradtam. De a bánat nem tett restté. Tovább mentem, s hirdettem, amint rám bízott, hogy elközelgett a meny-

nyek országa. Utam nyugatnak vettem s ide igyekeztem, vissza Assisibe. Így érkeztem el végül Pozsony alá. S mivel már nagyon elfáradtam s a jobb lábam, amelyet az egyik faluban kegyetlenül összemartak gazdáik biztatására a kutyák, nagyon fájt, az úttól néhány lépésnyire folydogáló patak mellett, egy fa alatt kissé megpihentem. Lett volna okom a szomorúságra. Bár a magyar földnek egy jó darabját bejártam, alig egy pár szivben hullott a mennyek országába hivatkozó szavam termékeny talajra, az emberek keményszívűségét, megátalkodottságát ugyan csak megtapasztaltam s Márton testvér is újra meg újra eszembe jutott. Mindazonáltal arra emlékeztem vissza, amit akkor, amikor útra keltem, te mondtál el nekem, Leó testvér: hogy a tökéletes vigasság abban van, ha bajt, igazságtalanságot és gyalázatot kell túrnünk. S tudtam, hogy erre téged Ferenc atyánk akkor tanított, amikor télvíz idején, a kemény hidegben fázva és dideregve Perugiából hazafelé igyekeztetek, ide Angyalos Boldogasszony klostromába. Akkor mondta, hogy, ha nemcsak be nem bocsátanának benneteket, hanem a kapus fütyköst ragadna reátok, összeverne, a hóba taszitana és szórná

reátok a szifkot, a tökéletes vígasság abban volna, ha mindezt békével és vidáman tűrnétek el. Ezt forgattam elmémben és a vígasság csakugyan kigyúlt szívemben. Lángja egyre magasabbra csapott, végre utat keresett magának kifelé s énekre készített. S míg így ajkam örvendező énekben dicsérte Istennek a Krisztusban megjelent szeretetét, leereszkedtem a patak vize mellé, kibontottam lábamon a kötést, hogy a kötést is, a sebet is kimossam a patak tiszta, hűs vizében. Ezzel foglalatoskodtam, amikor egyszerre csak azt veszem észre, hogy valaki az útról rám szegzi szemét. Föltekintek s téged látlak, fráter Ábrahám.

— Most már nekem kell folytatnom, — szólt Ábrahám és átvette a szót. Álltam és csodáltalak. Már találkoztam veled egyszer, vagy két nappal azelőtt. Egy falun nyargaltam át, ahonnan ép akkor űztek ki téged. A nyeregben újra meg újra megfordultam s elnéztem, hogy amíg a falu apraja, nagyja gúnyt űz belőled, te áldásra emeled kezeidet, a rád uszított kutyaáknak, nyájjas szóval szólítgatva őket, elébe mégy, mire azok riadtan hátrálnak. S amint lovam lassan poroszkált az úton, elgondolkoztam azon,

hogy mi lakozhatik benned. Közben kiértél a faluból s vidám, ujjongó énekednek egy-egy foszlánya fülembe ütődött. Most, hogy újra láttalak, újra örvendező énekkel ajkadon, noha épen sebhedt lábadat kötözted, a kíváncsiság ujúlt erővel támadt föl bennem. Nem is vettem észre, hogy állok. Akkor eszméltem rá, amikor észrevettél és résztvevő hangon megszólítottál: Atyámfia, Izráel fia, miért vagy oly bánatos? Jőjj, örvendezél velem!

Egy fénysáv áttört az atyafiak fölé boruló lombsátor egy nyílásán és éppen fráter Ábrahám szemébe világított, mire beljebb ült az árnyékba és folytatta:

— Hogy szomorú vagyok, könnyű volt eltalálnod. Az én bánatom olyan volt, hogy azt nem lehetett elrejteni a sziv mélyében. Az én arcomon is ott tükröződött az a bánat, amelyet megtaláltok minden igaz izraelitának arca vonásaiban. Szivemet szűnös szüntelen tépte-gyötörte a bánat népem szomorú sorsa miatt. Sok országot bejártam, de mindenütt csak azt láttam, hogy az én népem a legszánandóbb nép az egész világon. Mit nekem, hogy láttam zsidó embert királyi trón mellett állni, arannyal ékes bár-

sony köntösben, egy sorban a nagyokkal, hatalmasokkal; mit nekem, hogy láttam hazatérni nemes paripáktól vont aranyos hintóban s láttam, hogy márványpalotája kincsesházában temérdek kincset halmozott össze, a melyet királya is irigyelt tőle! Láttam azt is, hogy mindenki gyűlöl és megvet bennünket, még az is, aki ideig-óráig látszatra megbecsül, mert szüksége van reánk. S láttam azt is, hogy milyen ádáz ez a gyűlölet, ha kitör a szivekből. Láttam ilyenkor, hogy patakként folyik a zsidó vér. S láttam, hogy a rossz idők csak ennekutánna következnek. Éppen akkor Rómában voltam, amikor a nagy zsinat*) rátette népünk nyakára szigorú törvényeinek igáját s már szinte láttam magamat is, amint a gyalázat bélyegét kell viselnem köntösömön. Mindezt láttam s igazat kellett adnom Jehuda Halévinek, a mi szegény népünk bánatos poétájának, hogy Izrael, a melyet Isten egykor sasszárnyakon hordozott, most az erdőben bolyongó gyöngé galamb, amelyet álnok vadászok vad hajsza-

*) Az 1215-ben III. Incze által összehívott lateráni zsinát szigorú törvényeket hozott a zsidók ellen. Követelte többek között a megkülönböztető jelet a ruhájukon.

ban űznek, hajtanak. A szenvedésbe és gyalázatba nem tudtam belenyugodni. Szívemben sírt, jajgatott, üvöltött a kérdés: miért? Miért kell ezt törnünk, szenvednünk? Miért?

— Izráel reménységéhez az én lelkem is görcsösen ragaszkodott. Talán csak azért léptem házasságra, hogy ha én nem láthatom meg reménységünk beteljesülését, lássák meg fiaim. Amikor az esküvő napján a mennyezet alatt ott álltam a rabbi előtt, akkor is nem a menyasszonyomat láttam, hanem Siont, az én lelkemnek szépséges, dicsőséges aráját s annak fogadtam újra örök hűséget.

— De csalódtam. Az évek multak, egyre multak és csak nem jött el a várva-várt nap, amikor fiamat karomra vehettem volna. Meddő volt az asszony. S végül megértettem, hogy ez jól van így. Megborzadtam még attól a gondolattól is, hogy ez az asszony anya legyen. Méltatlan volt reá. Nem is látott könnyet a szempillám, amikor meghalt s koporsóját kikisértem a temetőbe. S aztán majd meglátogatott, majd elhagyott a reménység. Néha boldogan néztem a jövődőbe s már-már hittem, hogy megérem a napot, amikor újra kihajt Dávid gyökere.

Néha meg csüggedten magam elé meredtem s nem reméltem semmit, semmit.

— Így lettem én szomorú ember. A botor világ azt hiszi, hogy a gazdagság megvigasztal. Lehet, hogy valamikor én is elhittem ezt. De megtapasztaltam, hogy hazugabb hazugsággal nem áltathatja magát az ember. A kincs halomra gyűlt előttem s a szívem csak egyre vonaglott a fájdalomtól. Nem futottam a mammon után. Inkább menekültem előle. Inkább ő futott utánam sereggestül. Ahol másvalaki tizet nyert, én azon vettem magam észre, hogy százat nyertem. S az emberek mégis csodálkozva kérdezték, hogy a gazdag Ábrahám, a Lévi fia miért olyan szomorú?

— Te is ezt kérdezted tőlem, mire én a kérdésre, úgy-e, kérdéssel feleltem s azt kérdeztem, hogy mi az oka a te nagy vígasságodnak?

— Ó, fráter Ábrahám — szólt közbe fráter Bernát — én meg tudok felelni mindkettőtök kérdésére. Tudom azt is, hogy mi az oka a mi nagy vígasságunknak s tudom azt is, hogy a gazdag miért szomorú. Ösmereni én is a gazdagság csalárdságát...

Fráter Bernát talán még mondani akart

valamit, de elhallgatott s vele együtt mindnyájan egy a Monte Subasio lejtőjének legalján álló fa felé fordultak. Alatta Ferenc ült, a Krisztus szegénye, egy száraz faágat állá alá támasztott, s egy másikat ide-oda vont rajta. Ez a hangtalan hegedűszó adta a kíséretet ahhoz a lágyan zsongó énekhez, amelyet anyja, Donna Pica a Provence dalos mezőiről hozott, amelyet az ő ajkáról tanult s amelybe most beleöntötte lelkének Istenben való nagy örvendezését. Igénytelen kis ének volt, hasonlatos valami szürke madárka cicsérgéséhez, de Isten szent emberének ajkán himnusszá lett, amely egy sasnak fenséges ívelésével tört fel a magasba, fel Isten trónja elé, ahol a mennyország hatalmas orchesteruma, az angyalok harsonái, hárfái, hegedűi kísérték, hogy Isten intésére végre rázúgják az áment.

Itt lenn a földön sem maradt a Krisztus szegénye egymagára. Ahová csak elhallatszott éneke, mindenütt megérintette az atyafiak szívének húrjait. S noha emberi fül nem hallhatta, körül körben boldogan visszhangozták a szívek. A zsuppos tetők és az olajfák alatt áhítatba elmerülve álltak és ültek az atyafiak és édes gyönyörűséggel telt

meg a lelkük, amikor az ő szívében is kibontotta szárnyát az Istenben való örvendezés és atyjuknak, Ferenc fráternek énekével együtt fölemelkedett az égbe...

S mintha a Krisztus szegénye nem hiába tanította volna Isten dicséretére a néma teremtettséget: vele énekelt az is. Bátyja ura a nap, mintha tüzes sugaraival Isten dicsőségét akarta volna tükröztetni. Egyszeriben ott termett testvére a szél és megszólalt halk susogással. Néhány lépésnyire tőle a patak medrében huga, a víz is énekelni kezdett csöndes csobogással. S a maga módján Isten dicséretére gerjedt nénje, az anyaföld is; ebben a pillanatban izesebb lett a fákon a gyümölcs, teltebb az aranyos kalászban a szem.

Csak tanulni jöttek testvérkéi, a madarak. Köréje telepedtek, feléje fordították fejcskéjüket és hallgattak. A pillangók is ezt cselekedték s mintha sajnálták volna, hogy ők semmiféle éneket sem tudnak megtanulni. Krisztus szegényének kicsinyke testvére, a tücsök ellenben merészebb volt. Néhány pillanatig figyelt, azután alázattal és áhítattal lehajtotta fejcskéjét és alig hallható üveg-hangon megszólaltatta csöpp kis hegedűjét.

S csodálatos: amit akart, sikerült. Játéka bátyja énekével teljes harmóniába olvadt...

Fráter Ferenc elért az ének végéhez, mire elhallgatott és a két faágat elhajította. Föhlalt és hamarosan eltűnt egy zsuppos tető alatt.

Az Ábrahám és János frátereket körülvevő társaságban fráter Rufinusz törte meg a csöndet:

— Ó, János testvér, könnyű volt megfelelned a kérdésre. Találkoztál Ferenc atyánkkal és egyszeriben csordúltig megtelt a szived vígassággal.

— Igazad van, felelte fráter János. Nem is tettem egyebet. Úgy-e, Ábrahám testvér? Mert Isten valahogyan megsejttette velem, hogy az én esetem jó felelet lesz a te kérdésedre. Az én esetem annyiban más, hogy én csakugyan elhittem a gazdagság csalfa ígéreteit. Bár még csak messziről, nagyon messziről integetett felém, máris szerettem teljes szívemmel. Amióta a kolostori iskolában egyszer társaimmal sorsot vettem s golyóim úgy estek, hogy a minden kíváncsiasat ígérő nagy sorsot, a nagy medve csillagképét adták, bizonyosra vettem, hogy álmaim valóra válnak, püspök, bibornok,

király tanácsadója lesz belőlem s bársony párnák között, roskadozó asztal mellett vigadozva fogom tölteni napjaimat. Az árva jobbagygyerek odaadta szívét a csalóka gazdagságnak s azt várta, hogy megadja neki mindazt, amit irigy, éhes szeme a világban meglátott és megkívánt. Ámde Isten kiragadott a sátán töréből. Jó embereim, akik sokat vártak tőlem, elküldtek Bolognába, hogy a tudományt kútfejénél meritsem. Én, amikor csak szerét ejthettem, útnak eredtem s gyönyörűséggel jártam Itália szépséges vidékeit. Egy ilyen utamon történt, hogy találkoztam Ferenc atyánkkal. Megállított, szemembe nézett, s csak ennyit mondott: Testvér, rossz úton jársz! Ki akartam térni, arcába nevettem, de ő szeliden mellen ragadott és folytatta: Látom tétova pillantásodon, bizonytalan járásodon, hogy a rossz úton jársz! Szavából olyan szeretetnek a melege csapott meg, amilyen még sohasem érintette az én szegény didergő szívemet. Dacos ember voltam. Ha a dac föltámadt bennem, dacoltam volna még a király akaratával is, semmint hogy fejet hajtsak neki, még a hóhér pallosa alá is oda tartottam volna nyakamat, de Ferenc atyánk szeretetének nem tudtam

ellenállni. Hagytam, hogy beszéljen Szegénység asszonyról, akit ugyan megvet az egész világ, de a kinek ő fölesküdt vitéze. Hívott, biztatott, kért, hogy álljak be mellé apródnak. És én elhittem neki, hogy ennek a szolgálatnak drágalátos, édes a jutalma. Abbahagytam a ledér személy, a gazdagság után való futkosást. Jó nekem Szegénység asszony mellett. Ma, mint Ferenc atyánk, csak azt irigylem, aki nálamnál szegényebb.

— Körülbelül ezt mondtam el neked, fráter Ábrahám, miközben lassan elindultunk Pozsony városa felé, én melletted sántítva, te lovadat magad után vonva a kötőféknél fogva.

Most újra Ábrahám vette át a szót:

— S ahogy már megvallottam neked azóta nem egyszer, én is megirigyelvelek téged akkor boldog szegénységedért. S mintha csak akkor ösmertem volna rá, hogy ellenségem, elkeseredett gyűlölet lobbant fel a szivemben a gazdagság ellen. Már-már odakaptam a nyeregkapához, hogy lekapjam róla a pénzes zacskót s az aranyat, az ezüstöt odaszórjam az út porába, s megtiporjam s meggyalázzam, de nem volt hozzá erőm. Valami boldogságot ígérő sejtelem vont, egyre vont Szegénység asszony lábai elé,

de nem volt hozzá erőm, hogy fejet, térdet hajtsak előtte s odaadjam neki a szívemet. Láttam, hogy nyomorult, tehetetlen vagyok. Nehezemre esett a járás is. Elfogott a vágy, hogy nagy erőtlenségemben odavessem magamat a földre. Csak azt nem tudtam, akad-e valaki, aki fölemel és hazavisz.

Fráter Ábrahám egy pillanatra tenyerébe támasztotta fejét, majd összekulcsolt kezeivel átfogta jobb térdét s János fráter felé fordulva folytatta:

— Minden pillanatára emlékszem annak, ami most következik. A város kapujánál már nagyon szaporáznunk kellett lép-teinket, mert haragos fellegek tornyosultak az égen s meg-megborzongatott bennünket a vihar előszele. Beértünk a városba és te, János testvér, csak jöttél velem. A zsidó utcába érve, megálltunk a házam előtt. Félttem attól, hogy elhagysz. Bátortalanul felajánlottam, hogy légy az én vendégem. S te alázatosan elfogadtad a zsidó vendég-szeretét. Amint átlépted küszöbömet, megragadta szívemet a bizonyosság, hogy Isten küldötte vagy. Péntek este volt. Rebekka asszony, házamnak öreg gondviselője elénk tette az asztalra a szent sabbatot köszöntő

gyertyákat. S te fölszólítottál, hogy vegyem elő Ésaías prófétát. Én áhitattal vettem elő a remekbe készült tekercset, mert édes atyámra gondoltam, aki valamikor Kastiliából hozta. Fölkerestetted velem az 53. fejezetet, azt a fejezetet, amelyet már annyiszor olvastam, de amelynek nem tudtam megtalálni titokzatos értelmét. S én újra olvasni kezdtem a szent ígéket... Künn épen akkor tört ki a vihar. Átsüvitett a város utcáin, törve, tépve, ami utjába akadt s szobámnak egyik ablakát is fölszakította. Most megdördült az ég, villám cikázta át az est sötétjét s én égzengés és a villám fehér fénye mellett olvastam róla, aki utált és emberektől elhagyatott volt, aki elől orcánkat elrejtettük, aki betegségeinket viselte, fájdalmainkat hordozá, aki megsebesítettett bűneinkért, megrontatott a mi vétkeinkért. Rád meredtem és te feleltél: A názáreti Jézus ez, a megfeszített, róla szól a próféta, ő Istennek messiása, ő az Isai törzséből sarjadt vesszőszál, de akit Dávid mégis urának vallott, mert a Magasságosnak fia. Lelkemen átvillant a sejtés: igen, ő az s a következő pillanatban a Libanon cédrusainál is rendithetetlenebbül gyökerezett belé lelkembe a bizonyosság:

igen ő az, biztonnyal az! S amint megláttam
ő^t, akit addig átkoztam, ő^t, aki pedig irán-
tam való csoda-szeretetből vérét ontotta,
fölsírt a lelkem: óh, hogy eddig botoran
elrejtettem előled orcámat, én Uram! S egy-
szeriben ráeszméltem arra is, hogy most
megkaptam a feleletet arra a kegyetlen kér-
désre, amely egyre marcangolta szívemet.
Ő, népem, népem, hazátlan, békétlen né-
pem, hogyne lennél szétszórt nyájhoz, elté-
velyedett juhokhoz hasonlatos, amikor meg-
őlted a pásztort! S mintha maga az élő
Isten felelne, újra megdörrent az ég, meg-
rendült belé a föld is alattam, rettenetes
villám csapott le, napnál is világosabb lett
minden körülöttem s én a kísérteties fény
világánál végigtekintettem tizenkét véres,
könnyes századon és megértettem népem
szomorú sorsát. Leborultam a szoba padló-
jára s zaklatott lelkem megcsöndesedett,
mert tudtam, hogy az Úr mindnyájunk vétkét
Ő reá vetette. Te mellém térdeltél és kértük
a kegyelmes Istent, hogy könyörüljön vá-
lasztott népén. Könnyű volt felállanom. Ő
emelt fel, a pásztor, aki karjára emeli a
gyöngé bárányokat és ölében hordozza őket.
Künn elcsöndesedett a vihar és csöndesen,

szeliden megeredt az eső. Te a prófétákat forgattattad velem s megmutattad nekem, hogy minden az Írások szerint történt. Mint künn a tikkadt, aszú földre a termékenyítő nyári eső, úgy hullott szivemre a Lélek esője és a szivem éledt, megtelt termő erővel. Majd úgy tetszett nekem, hogy a pásztor füves legelőkön nyugtat, csendes vizekhez terelget. Jött az éjszaka és elmúlt, föltetszett a hajnal és félrevonult a nap elől s mi még egyre Mózes és a prófétákat forgattuk. Amikor végre kitekintettem az ablakon, fenn az ég boltján nyájas szivárvány köszöntött. És én hálát adtam Istennek, hogy haragja elfordult rólam, mert békeséget szerzett közte és köztem a Krisztus...

Néhányan felálltak, mert azt hitték, hogy fráter Ábrahám bevégezte történetét. De ő intett, hogy még van mondanivalója.

— Még nincs vége. Még el kell mondanom azt, ami tegnap történt. Tegnap értetem meg, hogy miért olyan mélységes a mi Ferenc atyáknak öröme. Azért, mert tudja, hogy amikor Urunk, a Krisztus a keresztfán így szólt: „Elvégeztetett,” akkor csakugyan minden elvégeztetett. Igaza van Ferenc atyáknak. Számunkra nem maradt egyéb

tennivaló, mint az öröm. Ezért örvendező szegénye ő a Krisztusnak. Én rösteltem, hogy az vagyok. S hogy legyen, ami megkeserítse a szegénységben való örvendezésemet, vaspáncélt verettem a derekam köré s gyönyörködtem abban, hogy gyötört éjjelnappal. De tegnap, ugy-e, Ferenc atyánk megparancsolta a szent engedelmességre, hogy aki ilyes szerszámmal gyöttri magát, az vesse le és vigye el neki. S én engedelmeskedtem s alázatosan odavetettem a nagy halom vezeklő szerszám közé a magam övét is.

Ábrahám fölállt és két karját ég felé emelve sugárzó arccal végezte be:

— Most, atyámfiái, most, hogy teljesen Uramba, Jézusomba vetem minden bizodal-mamat, most értem, amit a zsoltáriró próféta-lélekkel mondott róla: Teljes öröm van tenálad.

Fráter Leó nem állhatta meg, hogy lelkesülten utána ne mondja:

— Igen, Uram, teljes öröm van tenálad!

Fölöttük Umbria kék ege nevetett. A fényes levegőégben fráter Ferenc kedvenc madara, a búbos pacsirta szántott és uj-

jongó dalt énekelt. A himes mezőkön szerte-
szét boldogan virultak és illatoztak a virá-
gok. Minden egy szívvel-lélekkel hirdette és
vallotta: Teljes öröm van tenálad!

Az
én békességemet
adom néktek.

Ján. ev. 14:27.

BÉKESSÉG.



assan haladtak fölfelé a vár felé óvatosan kúszó, alig emelkedő, nagyokat kanyarodó úton. Elöl két jobbágy vitte a kólyát, rajta a kámszás idegen, lecsukott szemmel mozdulatlanul. Utánuk ment a várúr, fel-felhorkanó, vissza-visszariadó lován. Nyomában jött a szolgasereg, a vadászok és hajtók a kopók csaholó falkájával.

A várúr lova újra fölágaskodott. Mi riasztja újra meg újra? Miért nem kívánja a friss szénával telt otthoni jászlat s miért fordulna vissza a kopókkal versenyt űzve a vadat? A várúr vasmarka és vastérde megfékezte és kényszerítette, hogy lépve menjen tovább a kólya nyomában. Nem fenytette meg sem a korbács, sem a sarkantyú, mert lovása igazában egyetértett vele. Annak a lelke is föl-fölágaskodott riadozva s ha tehetne volna, visszaindult volna, neki a völgynek, fel a szomszéd hegygerincre, céltalan iramatban csak tovább, csak tovább.

Mind a ketten attól a sápadt, élettelen arctól riadoznak ott a kólyán. Sápadt, akár csak a sárga falevél, amelyet rászór az őszi

szél. Élettelen, akárcsak a meredek sziklafal az út oldalán. Nem, ez a zsákmánya a mai vadászatnak nem kedvük szerint való. De mikor belebotlottak az útszéli avarban, a várhegy alján! A szent irgalmasság parancsa teljesíttessék. Ha van még benne az életnek valami szikrája, hadd élessze föl a jámbor Gergely pap. S ha talpra áll, útnak eredhet újra. Mehet, amerre hajtja a cél. Ki tudja, ki, honnan jó, hova törekszik, hol a hazája?

*

A bágyadt őszi napsugárnak végkép nem volt ereje arra, hogy még meleget is lopjon át a vastag várfalakon. Csak éppen annyi telt tőle, hogy az ablak ólomkarikás, púpos üvegkarikáin át a szoba közepét világitotta meg bátortalan fénynyel. A nyirkos, hűvös levegőjű toronyszobában így a fényből is, a melegből is kevés jutott a kámzsás vándornak, aki a sarokban ott feküdt a nyoszolyán. De a vár ura, amint ott állt az ágy végénél, a homályban is meglátta, hogy a merev arc mozdul s a szempillák lassan fölfelé emelkednek. S amint szembenézett a rászegeződő szemekkel, a sejtésből egyszeriben előtört a bizonyosság.

— Te vagy az! Te vagy az! — riadt fel.
A kámzsás tompa hangon felelt:

— Én vagyok, Kriszafán fia, aki valamikor György lovag néven kérkedtem a világban.

A várúr szemében kigyulladt a harag.

— Mi keresni valód van az én váram, az én fészke körül?

S egy nagyot, egy keserűt kacagva folytatta:

— S én botor, még fölszedtem az erejevesztett ragadozó madarat!

Most némán szembenéztek egymással. S György nyugodt, tiszta tekintete volt az erősebb, mert a várúr szeme pillantása tétován keresni kezdte, hogy hova forduljon. Hamarosan megtalálta a nyoszolya mellett függő paizsot a falon és annak a ragyogásával nézett farkasszemet.

György vitéz felkönyökölt és csöndes, de kemény hangon felelt:

— Péter, te tudod, mi a vitézi becsület. Te tudod, mivel tartozol annak, aki vendéged. Te tudod, mivel tartozol a vezeklő ember tisztesszörűcsuhájának, amelyet onnan felülről való parancsra öltött magára.

És szikár kezével fölfelé mutatott, majd,

kezét leeresztve, ujjával a farkasbőrrel leterített karosszék felé intett, amely, nem messze a nyoszolyától, a szoba közepén állott.

Ülj le és hallgass meg. Ezért jöttem el hozzád messze földről. Még jókor ide értem. Néhány órám van még... Több aligha...

Felült s így folytatta:

— A testem, az gyöngé, de a lelkem, Isten kegyelméből, erős és erőt ad a nyomorult testnek, hogy elmondhassam azt, amit ha nem mondanék el, nem állhatnék meg Isten színe előtt.

Kezét összekulcsolta és fölfelé tekintett:

— Uram, hálát adok neked, hogy meghallgatod imádságomat. Érzem, te csodát mivelsz és erőt adsz lelkemnek, testemnek.

Aztán a vár ura felé fordulva, érces hangon, mintha nem is Isten elé készülõ ember hangja volna, beszélt tovább s a másik hallgatta, csöndben, fejét tenyerébe hajtva. Valami láthatatlan hatalom megcsöndesítette háborgó lelkét.

— Kezdem azon, hogy az én szívem már elcsöndesedett. Igaz, akkor, amikor megvívunk Máriáért és én maradtam a vesztes és Mária a tied lett, ott a porondon kitört

lelkemből a keserűség és kegyetlen átokkal, megátkoztalak. Oh, emlékszem rá, az átok a fülemben süvit még! Átkoztalak, hogy borzadj meg minden csóktól, amelyet helyettem te rabolsz el tőle, mintha epével telt serleget hajtottál volna föl; hogy jajdulj föl minden ölelés után, mintha tövisbokrot öleltél volna, amelynek tövisei velődig beléd hasitanak.

Átkoztalak, mert azt tartottam, hogy a leány az enyém. Sohasem tudtam feledni, hogy amikor boldog gyermekek voltunk és Visegrádon Erzsébet királyasszony kertjében pillangókat kergettünk, egy rózsafa árnyékában erős esküvéssel összekötöttük sziveinket. Sohasem hittem volna, hogy ezt az esküszóval hozzám kötött szívet valaki elszakaszthatja tőlem. S amikor te jöttél és elraboltad, akkor a szivem, az ajkam, csak ezt súgta feléd: átok, átok rád, galád rabló!

Elhallgatott, majd halkán folytatta:

— Istenem, könyörülj rajtam! Itt a kisértő újra! Tarts meg a te békességedben! Bűnös indulatom, szavam bocsásd meg, bocsásd meg!

És alázattal verte a mellét.

Péter fojtott hangon közbeszólt:

— Te feleded, hogy Mária becsületes viadalban lett az enyém!

— Nem feledem. Én csak azt az indulatot gyónom most teneked, amely akkor ajkamra adta az átkot. S akkor a haragot szivemben az gyújtotta meg és szitotta lobogó lánggal égő, vad, kegyetlen tűzzé, hogy láttam, te vagy az erősebb, daliásabb, kíváncsibb! Tehetetlen fájdalmában felhördült a szívem: miért? S mert nem kaptam reá feleletet, magam feleltem meg reá az átokkal, a te véredre, életedre szomjas átokkal. Mit törődtem azzal, hogy a tisztos igazlátók semmin sem találtak kivetni valót, sem a fegyverzetünkön, sem a bajvivó helyen, sem magán a viadalon. Az én szívem csak azt látta, hogy elvesztette szépséges, édes álmát, és hogy az az álom a te számodra lett valósággá és téged ölel, csókol boldog szerelemmel! Péter, bocsáss meg! Lásd, a vágas, amit reád mértem, rajtam ejtett mély, egyre vérző, egyre sajgó sebet!

Péter nem felelt. De nagy indulat tombolt, háborgott benne. Két kemény öklével úgy rácsapott a szék két karfájára, hogy a nehéz tölgyfaszék megrecscent belé.

György csöndesebb hangon folytatta:

— Az átok szava még el sem ült s jött a hír, hogy Endre királyfit megölette az álnok Johanna. A szívem fölujjongott: ez kell nekem! És nagy türelmetlenül vártam, mikor virrad föl a nap, amikor indulhatok a bosszuló sereggel. Nem azért, mintha király urunk gyásza, haragja égette volna az én lelkemet is. Nem törődtem én senki fájdalomával, gyalázatával, csak a magaméval. De a vére szomjaztam, a vére, amit majd ont-hatok. Benned meggyülöltem ennek a világ-nak minden emberét. Ha ébren jártam-keltem, ha álmot láttam, lázadozott a harag bennem, hogy ember szive nyugodtan, egészségesen doboghat, amikor az enyém halálthozó sebben vérzik el. Mert noha a kardod akkor a viadalban nem ejtett rajtam sebet, valahány-szor befelé fordítottam szememet, azt lát-tam, hogy azóta seb tátong a szívemen, amelyen át csöppenként foly, egyre foly a vére. S szinte alig mertem megvallani ma-gamnak, az volt a szívemnek titkos, türel-metlen vágya, hogy ezért a sebért minde-neken bosszút álljak. S amikor olasz földre érve, először ontottam vért — Péter, vallom neked bűnbánó szívvvel, — méznél édesebb gyönyörűség áradt a szívembe, mert úgy

tetszett nekem, hogy a te véredet ontottam ki. És akkor megszomjaztam erre a gyönyörűségre. Kegyetlen, telhetetlen szomjúsággal. Ez a szomjúság hajtotta a kardom minden csatában vad mészárlásra. A szívembe nem látó emberek azt vélték, hogy hősi indulat lobog bennem, holott csak a bosszú nyomorult rabszolgája voltam. Reám terelődött felséges urunknak a szeme is, vitézségemért megtett kapitánynak s amikor Apuliát jártuk, rám bízta Trója város parancsnokságát, míg ő tovább vonult a sereggel. A városban számomra és csapatom számára tétlen pihenés napjai következtek. A harc nélkül való élet minden nappal keservesebb lett számomra, mert egyre gyötört a szomjúság a vér után. Vér, vér után epedt bosszúért lihegő szívem, szenvedély tüzelte testem, sóvár, dacos szemem nyugtalan pillantása. S amikor a király győzelemről-győzelemre haladt s mind bizonyosabb lett, hogy kardunk számára olasz földön már nem akad tenni-való, vérszomjas tekintetem a város alázatos, békés népe felé fordult. Észre se vettem: a sátán azt a gyanút lopta szívembe, hogy urunk királyunk ellenségeihez szitanak. S én, botor, elhittem neki, hogy királyom ügyéért

való aggodalom késztet a gyanúra! S azután úgy történt, hogy, mivel akartam, találtam, megláttam itt is, ott is olyasmit, amibe a gyanú belevethette karmát és feljebb kapaszkodhatott. Egy este, egy csöndes holdvilágos este végre fölért, kibontotta két fekete szárnyát és verve, ösztökélve velük indulatomat, vijjogva, sikoltva vért követelt. Az ablakban álltam és letekintettem a város piacára. Az este csöndje már leszállt, ember már seholsem mutatkozott, csak a tér közepén csobogott a szökőkútnak a holdfényen megmegcsillanó vize. Egyszerre csak halk léptek zaja hallatszik föl hozzám. Kihajoltam és láttam, hogy egy szerelmes pár jön a házak mellett, és boldog szerelemmel egymáshoz simul. Akkor, abban a pillanatban rettenetes, fékevesztett vihart támasztott a sátán a lelkekben. Azt láttam, csak azt láttam, hogy az a szerelmes pár ti vagytok, te és Mária. Nem az olasz várost, ezt a várat láttam, amint a holdfény megvilágította tornácain ti jártok boldogan egymásra borulva. Egy pillanat se ért véget talán, egyet pendült a felajzott ideg, utána rögtön másodikat s holtan rogyott egymásra ablakom alatt a két szerelmes. De nekem nem volt elég az ő

vérük. Ámint kibugygyant boldog szivükből a vér, megkivántam az egész városnak a vérét, ahol két sziv boldog mert lenni, amikor az én szivem boldogtalan. S a sanda, vért követelő gyanúnak igent mondtam. Fölriasztottam vitézeimet: fegyverre, fiúk, áruló ez a város, áruló minden fia, lánya! Életével lakoljon öregje, fiatalja, apraja, nagyjá! A vitézek, Lajos király jó katonái mit tehettek egyebet, engedelmeskedtek annak, akit uruk fölébük rendelt. S én, Péter, mellemet verve vallom neked is, amint véres könnyeket sirva vallottam nem egyszer Istennek is, hogy az az éjszaka, az a halálnak, könnynek, vérnek minden borzalmával teli éjszaka az én számomra boldog éjszaka volt. Boldog voltam, mert azon az éjszakán harmadfélszázszoros gyilkosod lettem. Ahol öreg ember bukott halálos sebben a földre, a te atyádon álltam bosszút, mert téged a világra nemzett. Ahol öreg asszonyt láttam vérében feküdni, szülő anyádnak méltó büntetését láttam, amiért téged méhében fogant. De a szivem akkor újjongott a leghangosabban, amikor egy-egy ember a párjával került a kardom elébe s én kipróbáltam majd azt a gyönyörűséget, ha előbb az asszony szívébe

mártottam a kardot s csak aztán végeztem a párjavesztett férfi fájdalomtól vonagló szívével, majd azt, ha előbb a férfi életét oltottam ki s halála percében beleplántáltam szívébe azt a keserű sejtést, hogy az aszszony az enyém lesz, az én zsákmányom, az én ágyasom. S minden arcban a te arcodat láttam, rajta a te tehetetlen vergődésedet, haragodat, fájdalmadat s gyönyörködött a fülem is, mert minden hiábavaló szitokban, átokban, halálos jajban, hörgésben a te hangodra ösmertem. S iszonyodva vallom, hogy még a gyermek halálának is örvendett a szívem, mert úgy tetszett nekem, hogy minden gyermek a te gyermeked, akit neked, a rablónak szült az, aki Isten és ember előtt való igazság szerint az enyém. Végre pirkadni kezdett a hajnal és akkorra jóllaktam a vérrel, bele is csömörlöttem és véget vetettem a vérontásnak. Parancsot adtam, hogy estére minden halott eltemettessék. És mire leszállt az alkony, kétszázötvenhat halottat vittek ki a temetőbe... Péter, meg tudsz-e bocsátani a gyilkosodnak, aki ennyi szíven áta te életedre tört?

Beszéd közben felkönyökölt, de, amint az utolsó szót kiejtette, szemét lecsukva visszahanyatlott.

Péter szikrázó szemmel pattant föl és a fojtogatott indulattól eltorzult hangon riadt reá:

— Tovább! Ha vallasz, akkor vallj meg mindent!

De György hallgatott. Egy halk sóhaj volt mindössze a felelet, amely elhagyta ajkát.

Péter visszavetette magát a székre. Szeme maga elébe idézte a multat. Láta Máriával való nászának várva várt napját. Mindketten azt remélték, hogy akkor, ha az eskü már egybeköti őket mind a sírig, akkor végre teljes szívvel tudnak majd örülni egymásnak. Addig csak úgy tekintett egyik a másikra, mint harc árán szerzettragadományra, amelyre nem is olyan régen másvalakinek is jussa volt. S napfényes délben is, amikor kacagott fölöttük a nap, sötét, komor árnyék gyanánt melléjük, közéjük lopakodott a kérdés: nem toppanhat-e eléjük a másik és nem mondhatja-e: ami az enyém, az mégis csak az enyém! A nász napján, az oltár előtt szent esküvéssel elkötelezték magukat egymásnak. Dús lakoma, hangos vigalom után beléptek egymás kezét fogva az ágyas házba. Félrehajtott függönnyel várta őket a

mennyezetes ágy. Alighogy átlépték a küszöböt, Mária odakapott a szívéhez. — Péter, mi az? — és odamutatott az ágyra. Ő semmit sem látott. Az ágy homályából csak a patyolat fehéré világított feléje s itt-ott a himzés aránya-ezüstje csillámlott meg rajta. — Nézd, nézd ott az ágy közepén, ott van a György kardja, ráösmerek a markolatjáról! — S ő nézett, nézett s végre meglátta ő is. Odarohant, hogy félredobja, de csak az ágyneműbe markolt belé. Mária sikoltva rogyott az ajtó melletti padra s amint visszaugrott hozzá s átkarolva fölemelte s tekintete megint az ágy felé fordult, újra ott látta a kardot s acélja mintha haragosan villogott volna feléje. S ők a nász boldog napjának éjszakáján megértették, hogy mégsem egymáséi. Ő fogcsikorgatva, Mária zokogva, remegve látta meg, hogy közöttük áll, kardjával elválasztja őket a legyőzött, a maga rettenetes hatalmával.

Péterben újra lángra lobbant az indulat:

— Ember, ha vallasz, valljad, hogy a pokol cimborája vagy s így szakítottad szét azt, amit Isten összeszerkesztett!

De György lovagot elnémította a mély ájulás.

Megcsikordult azonban az ajtó és belépett Gergely pap. Párolgó orvosságot hozott. Erős illata szétcsapott a szobában. Ódalépett az ágyhoz, előbb megújította György fején a jeges borogatást, azután fölemelte és vértelen ajkai közé töltötte az orvosságot.

Majd odafordult a várúr felé:

— Azt hiszem, magához térne az én orvosságom nélkül is. Úgy látom, azok közül való, akik nem tudnak meghalni, niig el nem mondják a maguk mondani valóját.

Nyomasztó csönd ülte meg a szobát. S az asztalon álló homokórán csakugyan alig egy ujjhegyni homok pergett le, amikor György lassan fölnyitotta szemét. Körüljártatta a szobában, egy pillanatra megpihentette Péteren is, Gergely papon is, aztán, mint akit delelő nap serkent föl álmából, egyszeriben riadtan fölült és megszólalt:

— Az időm lejár és még felét sem mondtam el annak, amit el kell mondanom.

S mintha alélt állapotában is hallotta volna Péter iménti háborgását, hozzá tette:

— Péter, hallgass meg! Most még ne ítélj. A halál, érzem, már a tornácon áll.

Sietnem kell, hogy, mire átlépi a küszöböt, mindent tudj, amit tőlem meg kell hallanod.

S a gyöngé megint fölébe kerekedett az erősnek. Péter engedelmesen tenyerébe hajtotta fejét és hallgatta Györgyöt, amint szemét rászégezve folytatta:

— A bűnt nyomon követte a bűnhődés. De a szívem azt mondta reá: nem elég! S én elszenvedvén a földi király büntetését, szőrcsuhát öltöttem s vezeklő útra indultam, hogy elfordítsam fejemről a mennyei király haragját. Jártam erre is, arra is, de sehol a békességet meg nem találtam, amelyet keresve kerestem. Ó Péter, a te haragod döröghet akár a mennynek villámló haragja, mégis azt mondom, hogy hangosabb volt annak a hangnak dörgése, amely szívem mélyéből tört elő és újra meg újra elésorolta minden sötét, véres bűnömet s noha a bűnt elsorvasztotta minden erőmet, a szeges öv derekamát szaggatta, a korbács hátamat véresre szántotta, egyre csak azt hajtotta, hogy nem állhatok meg sem Isten, sem emberek előtt.

Egy szent ember végül azt tanácsolta, hogy menjek el Íbérniába és szálljak alá Szent Patrik rémes barlangjába, ott még ebben a testben elszenvedhetem a pokol gyöt-

relmeit és akkor megtisztult lelkem meg fog csöndesedni a nagy háborgás után. Megfogadtam a tanácsot. Itáliából gyalogszerrel indultam el a messze északra. Átkeltem a hegyóriásokon, amelyeknek ormát örök hó borítja, s mentem, mentem, míg végre tengerre szálltam s a viharzó tengeren a halál torkából megmenekedve partot értem ott, ahol vagy 1000 évvel ezelőtt Szent Patrik a pogány ireknek az evangéliumot hirdette s ahol Isten csodatevő keze azzal bizonyította igaznak azt, amit hű szolgája a bűnösökre váró gyötrelmekről mondott, hogy megnyitotta ezt a barlangot, amelybe alá szállva az ember élő testben tapasztalhatja meg mindennek valóságát.*)

Gergely pap megragadta György kezét és álmélkodástól tágranyílt szemekkel tekintett rá:

— Te megjárta Szent Patrik purgatoriumát? Hiszen akkor te szent ember vagy,

*) Azoknak a látomásoknak, amelyeket Kriszafán fiá, György vitéz Szent Patrik barlangjában látott, a középkorban, úgy látszik, egész irodalma volt. Egy a Magyar Nemzeti Múzeumban levő XV. századbéli német nyelvű codex is részletes tudósítást ad róluk.

aki megtisztult minden bűnétől. Most értem, miért vagy oly erős és tudsz haldokolva is szólni hozzánk. A Lélek szól általad!

György fejét csóválta.

— A borzalmak helyét megjártam, de bűneim terhétől ott meg nem szabadultam. Csak várj, atyám, hadd mondok el mindent sorjában.

S félkönyökére dőlve folytatta:

— A szent hely rendtartása szerint öt napi böjttel sanyartam meg testemet, miközben, mint a halott, ravatalon kiterítve feküdtem. Körülöttem égtek a gyertyák, nappal és éjszaka szólott szent Benedek a barlangot őrző fiainak zsoltosmája, végül mint halott fölött elmondták fölöttem a requiemet és szentelt vízzel meghintettek. Történt pedig mindez, hogy a gonosznak lent jártomban ne legyen hatalma rajtam s mert én amúgy is bűnös emberemnek halála és új, békeséges, szentséges élet után vágyódtam.

S amikor eljött a napja, boldogan indultam el utamra. Öt napi böjt gyötörte meg testemet és mégis, amikor a barlang ajtaja elé gördített nyolc mázsás követ senki sem tudta elmozdítani, én vállamat alája támasztottam és félredobtam, mint a pelyhet. Erőt

adott rá szívemnek nagy vágyódása a meg-
tisztulás után. A szerzetesek még egyszer
megáldottak, én áhitattal kezembe vettem
Szent Patrik keresztjét, fölfohászkodtam:
Uram Jézusom, Istennek egyszülött fia kö-
nyörülj rajtam, bűnösön! — és beléptem a
szent barlangba. Az ajtó bezárult mögöttem
és körülveit a vak éjszaka.

Bizodalmamat Istenbe vetve, akihez
szünös-szüntelen könyörögtem, megindultam
egy lépcsőn lefelé. Sokáig mentem. Nem
győztem volna megszámlálni a lépcső fokait.
Végre sik földet értem. Most lelkem teljes-
ségéből fohászkodva kértem Istent, hogy
gyújtson világosságot nekem ebben a sötét
éjszakában. S csakugyan a messze távolban
fény csillant föl s én állhatatosan feléje tar-
tottam. A fény nőttön-nőtt, míg végre a
sötétség teljesen elmaradt mögöttem és egy
fényben pompázó mezőre értem. Közepén
egy csodaszép kápolna állt, amely mintha
gyémántokból lett volna, olyan fehér fény-
ben izzott. Tétovázás nélkül átléptem kü-
szöbét s lehúnytam szememet, mert az oltár-
nak, a mennyezetnek, a falaknak arany
ékessége kápráztatta. Amint fölnyitottam, egy
angyal állt előttem. Térdre ereszkedtem s

fejem lehajtva hallgattam, mit mond nekem. „Csak menj — így szólt — de ne feledd, hogy kezedben a keresztt, az Isten fiának, a Krisztusnak keresztje és ez azt jelenti, hogy a békességet csak nála fogod megtalálni.” Az angyal szavait nem értettem. Mire értelme felől kérdezősködhettem volna, eltűnt előlem. Annyit azonban megértettem szavaiból, hogy Szent Patrik keresztjét erősen markomba szorítva indultam tovább.

Kiléptem a kápolnából s alig tettem egy-két lépést, a fény körülöttem halványodni kezdett, míg végre újra sötétség vett körül s én dobogó szívvel mentem előre az úttalan úton. De egyszeriben csak üvöltés, bögés, nyerítés, rőfögés, nyivákolás, ugatás, vijjogás, rikoltás támad körülöttem, kékes-sárga félhomály váltja fel a sötétet s látom amint alaktalan tömegbe gomolyodva a pokol népe nyüzsög körülöttem: az egyik félig ember, félig állat, a másik elől oroszlán, hátul ló, a harmadiknak a feje kecskéé, hátsó fele krokodilé, a negyedik talán négyféle teremtménytől szedte össze tagjait, s majd futna, majd röpülne, majd csúsznék, majd úsznék: minden torz, minden a teremtnék és a teremtménynek csúfolása! Megálltam és vártam.

S a fülsiketítő zaj el is hallgatott s egy hang kiáltott felém csúfolódva, gúnyolódva: „Te balga, mit neked a Krisztus, mit neked a kereszt, mit törődöl lelkeddel, bűnőddel, mennyországgal: minden hazugság, áltatás, képzelődés!” Én feleletképen magasra tartottam a keresztet, mert iránta mind nagyobb bizodalom támadt szivemben. Erre nagy vihogással, kacagással a förtelem mind eltűnt körülém.

Tovább mentem. S ime, mintha a hajnal rőt fénye tűnnék fel körülöttem, mind közelebb, közelebb jövő lódobogást hallok és csak előttem terem diszes, csillogó fegyverzetben lovagok nagy, hatalmas csapatja. Lehettek vagy kétezeren. Tisztességgel köszöntöttek, a főemberek közrefogtak és a vezér jobbját vállamra téve nagy jóindulattal így szólt hozzám: „Bajtárs, mi lelt, hogy szőrcsuhát öltöttél? Hogy bűneid miatt vezekelnél? Dőre beszéd a bűnről való fecsegés. Minden szabad. Az embernek senki sem parancsol. Amit cselekedtél, jól cselekedted. Rút igazságtalanság, hogy bűnhődtél érte.” De én nem hittem a hizelgő szónak. Alázattal vertem a mellem s könyörögtem: „Uram, légy irgalmas én bűnös lelkemnek!”

Mire a lovagok undok káromlásra fakadtak és tovarobbantak. Még láttam, amint elhányták sisakjukat, páncéljukat, s meglátszott szőrös, szarvas, farkas ördögi formájuk.

Egyet-kettőt léptem és kezemmel el kellett takarnom szememet, mert sok száz gyertya lobogó fénye villant a szemembe. Amint szemem hozzátörődik a fényhez, föltekintek, hát nagy, végeláthatatlan processiót látok magammal szembe jönni. Elöl aranyhimes süvegű püspökök, köztük itt-ott egy bibornok, körülöttük káptalanbeli és világi papok nagy serege, majd sok száz dominikánus és minorita párosával, mindannyiuk kezében égő gyertya. Sok pap füstölőt is lóbált s a sok füstölő füstjéből valóságos felhő kerekedett fölöttünk. A főpapok csoportjából kivált egy nyájas arcú, hófehér szakállú aggastyán és kezeit áldásra emelve közeledett felém. „Fiam, — szólalt meg szelid hangon — szeretet készítet arra bennünket, hogy a hiábavaló próbálkozás útjáról letérítsünk, mert nem akarjuk, hogy végtére is fájdalmas csalódás szakadjon reád. Nem mondom, hogy ne bánd bűneidet és ne vezekelj értük, de a Krisztusban ne bizakodjál. Nem segíthet rajtad, amint magán sem segít-

hetett. Meghalt a keresztfán, mert meg kellett halnia nagy tévedéséért, hogy Isten fiának képzelte magát, holott ember volt, mint mi.“
Én az angyal intésére gondoltam s Istenkáromló beszédét félbeszakítottam: „Hallgass, én a Krisztusnál keresem a békességemet!“
Mire a püspök sarkon fordult, a gyertyák elaludtak s a tömjénillat fojtogató kénköszaggá változott.

Már-már azt hittem, hogy minden kísértésen diadalmaskodtam, amikor lágy ének-szó, lant zenéje csendült föl közelemben. Hallgatom, figyelem s egyszeriben csak ráösmerek: ez a Mária hangja. S ime, mintha holdfény ömlenék el körülöttem s virágos mezőn csakugyan ő jön, közeleg felém. Körülötte szűzek serege, kezeikben virágfűzérrel s amint ő énekel és pengeti lantját, táncot ropnak körülötte. Elér hozzám, rám mosolyog s így szól: „György, a tied vagyok. Galád rabló ragadott el tőled. Szabadíts meg karmai közül. Csak folyjon a vér . . . Ne kiméld!“

Péter fölemelte mellére csüggesztett fejét s szeme, amelyben nagyot lobbant az indulat tüze, találkozott Györgyével. De az tiltakozó kézmozdulattal intette csöndre már-már kirobbanó indulatát:

— Tudom, káprázat volt, hazug káprázat. De azért a kísértés már-már elhatalmasodott rajtam s már-már lábához borultam, amikor Isten kegyelme megláttatta velem a selyemrokolya alól kilátszó lópatát. „Hordd el magad, sátán!” — rivalltam rá s el is hordta magát azon pillanatban, csak a pokol förtelmes bűzét hagyva maga után.

Egy pillanatig se tartott talán s újra sötétség fogott körül, s utána nyomban fényes, sugárzó mennyei jelenés toppant elém. Fénye, akárcsak a nap, úgy kápráztatta szememet és én kénytelen voltam szemem lehúnyva állani a szépséges jelenés előtt. Az azonban megkönyörült rajtam, gyöngéden megérintette szememet, mire fölnyithattam s láttam. Istennek egy angyala állt előttem, vállán diszes bársonypalásttal, fején arany koronával, kezében arany kereszttel s a paláston, a koronán, a kereszten a fényözőnben szikrázó drágakövek ékeskedtek. Az angyal így szólt hozzám: „György, a próbát eddig megállottad. Jól van: csak bizakodjál a Krisztusban és keresztyében, mert csak általa találod meg lelked békességét és csak lásd és bánd bűneidet, mert miattuk Isten szentséges haragja fenyeget. Most jöjj, meg

is mutatom neked, milyen rettenetes büntetés vár a megátalkodott bűnösre, aki nem fogadta el a Krisztus kegyelmét.”

És kézen fogott és vezetett. S amint mentünk, mind erősebb zúgással szélvihar szállt szembe velünk. S amint fújt, megszámlálhatatlan sóhajoknak, jajoknak, átkoknak és káromlásoknak szakadozott, de mind erősödő hangjait hozta felénk. S a hanggal együtt mind szenvedhetetlenebbül koromnak, olvadó fémnek, kénkönek, égő, rothadó, vérző testeknek szaga csapott meg. Ha az angyal kezének szorítása nem árasztott volna csodálatos erőt belém, bizonynyal visszariadtam volna. De így folyvást az angyal fényes orcájára tekintve, rendületlenül mentem tovább. Végre megálltunk. „Tekints lefelé!” — szólt az angyal. Én engedelmeskedtem s amit láttam, lelkemet megtöltötte borzalommal. Meredek partnak a szélén álltunk. Egy tónak volt a partja, de lehetett volna bizvást tenger is, mert a másik partját nem láttam. Hogy tó, csak onnan gondoltam, mert néhány lépésnyire onnan, ahol álltunk, egy hidat láttam. Borzalmas egy tó volt. Partjai között nem viznek sima tükre terült el, hanem, mint valami óriási olvasztó tégelyben,

megolvadt ólom forrt, kavargott szurokkal és kénnel vegyest s benne — borzalom volt látni — emberek gyötrődtek, majd elmerüitek, majd felbukkantak s fülemet, szivemet marcangolta sóhajtásuk, sirásuk, jajgatásuk, Istent és embert káromló beszédük. És menekvésre sehol semerre sem mutatkozott mód. A magas, meredek part könyörtelenül elzárta a menekvés útját. Én álltam, mintha lábaim gyökeret vertek volna, de az angyal tovább vont. „Jöjj, — szólt — ez csak a poklot körülzáró tó, ahol az elkárhozottak megpihenhetnek arra az időre, míg a sátán pribékjei másoknak osztják ki a megszabott büntetést. Jöjj, lásd meg, melyik bűnnek mi a büntetése.”

Megdöbbentem, amikor a hidhoz értünk. Nem is hid volt az, hanem a két part között átfektetett éles kard. Az angyal magasra emelte kezében a keresztet, mire a hid csodálatosképen megszélesedett annyira, hogy egymás mögött lépkedve átmehettünk rajta. Elől ment az angyal, egyik kezét hátrafelé nekem nyújtva s én azt görcsösen szorítva óvatosan lépkedtem utána. „Mivel mindenekelőtt a magad bűnétől kell irtózáttal elfordulnod, — szólt, amint partot ért a lábunk

— mindenekelőtt a te bűneidre kiszabott büntetést mutatom meg.“

Elindultunk s nekem elég volt az angyal ujjának intése s megértettem, mit látok. Láttam a haragosok gyötrelmeit. Ördögfiak metélték, vagdosták testüket s a nyitott sebekben át egyre ömlött belőlük a zöldes fekete epe. Ezt más — nyilvánvalólag erre rendelt — ördögök kanállal fölfogták, kehelybe töltötték s mindenkit folytonosan a maga haragjának epéjével itattak. S akár kételkedve rázod a fejedet, akár nem, Péter, megmondom, hogy amint a kintől eltorzult arcokat láttam, volt arc, amelyikben a magam arcára s volt arc, bizony, amelynek vonásaiban a te arcod vonásaira ösmertem. Igen, láttam, Péter, mi vár reánk, a haragosokkal!

Az angyal tovább vont s láttam az irigyek bűnhődését. Az ördögök újra meg újra kést döftek a mellükbe s a sebből, mint tűzokádó hegyből a láva, ömlött a tűz s az irigységnek ez a tulajdon keblükből előtörő tüze égette, emésztette őket. S ott is, ezeknek a sorában is láttalak téged, láttam magamat. Ó Péter, Péter, az irigység tüze rontott meg bennünket! Én megértettem és vertem a mellem.

Odább láttam a paráznák gyötrelmeit. Az ördögök lánggal égő és soha el nem égő karókra vonták a nyomorultakat, de ezzel be nem érték, hanem fehéren izzó vasalóval állandóan vasalták testüket, amelynek szabadjára bocsátották parázna vágyait. S nekem, Péter, meg kellett látnom itt is a magam képmását s irtózáttal értettem meg, hogy Máriát nem tiszta szerelemmel szerettem. Csak a testem szerette, kívánta az ő gyönyörűséges testét. S mondom neked, Péter, szállj magadba, vizsgálj meg magadat, nem mérgezte-e meg a te szerelmedet is a paráznaság mérge, mert mintha az egyik arc hozzád lett volna hasonlatos.

Tovább vezetett az angyal s láttam azoknak gyötrelmeit, akiknek szívét hatalmába kerítette a mammon szeretete. Tátott torokkal ültek, hevertek szanaszét és az ördögök nagy üstökből nagy kanalakkal serényen töltögették beléjük a megolvadt aranyat és ezüstöt. S nekem úgy rémlett, mintha az iszonyatos kínokban vergődő szerencsétlenek egyikében reád, másikában magamra ösmernék. S megláttam, hogy Máriához való szerelmünket ez a bűn is megfertőztette. Kellett nekünk nemcsak a szive, hanem sok arany,

ezüst marhája, büszke vára, falvai sok száz jobbágya is!

Megállás nélkül végig mentünk most a borzalom birodalmán. Együtt volt ott minden, ami csak embert gyötörhet. A csúszómászó, szemmel alig látható féregtől kezdve az éhségtől szüntelen bőgő vérszomjas oroszlánig, minden csak erre törekedett. Sehol az elkárhozott lélek enyhelyet nem találhatott. Láttam, hogy a szikla, amint meg akart pihenni rajta, menten süppedő ingoványnyá változott. Minden fa törzse tele volt tövisekkel, hogy valahogy senki hozzá ne támaszkodhassék. S ha csörgedezett is itt-ott egy forrás, senki azzal égető szomját nem olthatta, nem enyhithette, mert keserű volt, mivel az elkárhozottak keserves könnyeiből gyülemlett össze. S itt a kárhozat helyén járva ugyancsak nyilvánvalóvá lett előttem, hogy Isten előtt nincs személyválogatás. Itt mindenki, akárki lett legyen is e világi életében, elvette bűne szerint való büntetését. Láttam ott hatalmas császárokat, királyokat és fejedelmeket, grófokat és bárókat, helytartókat és várnagyokat, lovagokat és [csatlósokat, birákat és poroszlókat s vegyest a sok nemessel sok mesterembert,

szabókat és vargákat, tímárokat és asztalosokat és sok jobbágyot, akik itt uraikkal egy sorban bűnhődtek s láttam bizony sok papot is, püspököket és kanonokokat, augusztinus és karthausi barátokat, akik hűtlen pásztorai voltak a reájuk bizott lelkeknek s csak a maguk teste-lelke gyönyörűségével gondoltak. S közöttük ide-oda jártak, ide-oda futkostak, közben-közben táncra perdültek az ördögök, csak úgy ontva a rothadt, csúfolódó, káromló beszédeket, hosszú, szeges ostorukkal nagyokat cserditve.

Szivem már-már csordultig megtelt a borzalommal s már könnyörgő szóval készültem az angyalhoz fordulni, hogy hagyjuk el e rettenetes helyet, amikor nagy örömmel azon vettem magam észre, hogy visszaérkeztünk a hidhoz. Most is olyan keskeny volt, mint a kardnak az éle, de az angyalnak magasra tartott keresztje most is csodát mivelt és a hid kiszélesedett annyira, hogy átmehettünk rajta.

A tulsó partra érve, az angyal így szólt: „Láttad a bűnnek büntetését; most jöjj, megmutatom neked a mennynek szépségét és dicsőségét. Lásd meg, hova jutsz, ha megmenekülsz a pokol gyötrelmeitől“.

Azzal kézen fogott és én éreztem, hogy vele együtt fölfelé emelkedem. Lábam alá tekintettem és láttam, hogy egy felhő ragad bennünket sebesen fölfelé. Az út talán egy pillanatig sem tartott s a felhő, úgy láttam, egy hegynék ormán megtelepedett. „Itt megállapodunk — szólalt meg az angyal — mert a mennynek küszöbét bűnös ember létedre át nem lépheted. Hogy a mennyország után való vágyódás szívedben lángra lobbanhaszon, ehhez elég, ha egy pillantást vethetsz Istennek, az ő angyalainak és szentjeinek a világába.” Erre végigsimitotta kezével szememet és így szólt: „Láss.”

És én láttam. Ime, rét terül el lábaim alatt. Soha nem látott, szépséges virágok tarka palástja borította be. Nem tudtam, mit csodáljak inkább: a csodaművű kelyheket, vagy a színek változatosságát és mégis egymásba olvadó harmoniáját. Végre is lehúnytam szemem és hagytam, hogy a kelyhekből felszálló illat mámorba ringasson.

Az angyal rámszólt: Tekints föl és nézz arrafelé!

Arrafelé fordítottam tekintetemet, amerre az angyal mutatott és láttam, hogy a rétet arrafelé mind sűrűbben fák lepik be. S noha

tőlem messze távol voltak és én helyemből nem mozdúlhattam, a fákat mégis úgy szemügyre vehettem, mintha alattuk jártam-keltem volna. Megcsodáltam az ágakról felém mosolygó csodaszép gyümölcsöt és elandalodva hallgattam a lombok közt rejtőző madarak bűbajos énekét. A fák árnyéka vont, csalogatott és a szívem megszólalt és azt mondta nekem, hogy itt jó volna megpihennem.

Az angyal a kereszttel arrafelé mutatott, amerre talán legsűrűbben álltak a fák. S ime, mintha a fák a kereszt intésének engedelmeskedve szétváltak volna és rajtuk túl egy hatalmas kaput láttam. Szememet merőn, kíváncsian rászegeztem és láttam, hogy egy magas falba van beleillesztve, amelynek magasságáig szemem föl sem érhetett. S amint néztem, álmélkodva vettem észre, hogy a fal nem faragott kőből, nem is márványból, hanem drágakövekből van fölépítve s a kapu nem fából van faragva, hanem tiszta színaranyból van öntve.

„Ereszkedj térdre!” — szólt most az angyal. Én engedelmeskedtem s láttam, mint tárul ki a kapu két szárnya. Dobogó szívvel betekinthettem a menny dicsőséges világába. Káprázó szemem előtt elvonúltak a

mennyei seregek: az arkangyalok és angyalok, a pátriárkák, próféták és apostolok és mind a szentek, a boldogok, az üdvözültek, fehér ruhába öltözve, fejükön arany koronával, kezükben pálmaággal, ajkukon énekkel, amely zengve-zúgva énekelte az Úr dicsőségét: Szent, szent, szent az Isten!

A mennyei világból felém áradó sugárözön úgy kápráztatta szememet, hogy már-már eltakartam kezemmel, mire az angyal biztató szóval szólt hozzám: „Csak nézz, mert méltónak találtattál arra, hogy láss.”

S én néztem és láttam azt, amiről nem mertem hinni, hogy a szemem látja. Amit láttam, annak elmondására gyöngye az emberi szó. Talán angyalok nyelve se tudná kibeszélni. S mintha csak akkor láttam volna s ma az emlékezés szeme már vak volna. Csak egyre emlékszem. Arra, hogy egy kar arany koronát tartott én felém, egyenest én felém. Nem tudtam, mitévő legyek: utána nyúlhatok, vagy nem. Az angyal megfelelt anélkül, hogy kérdeznem kellett volna. „Az örök élet koronája az. Reád vár. Övezni fogja homlokodat, ha a Krisztus keresztfája alatt megtisztulsz bűnödtől.”

A menny kapuja bezárult. A csodálatos

erdő, a szépséges rét egyszeriben távolodni kezdett előlem. Az angyal még egyszer megszólalt: „Indulj el a Krisztus keresztje felé. Ott megtalálod szíved békességét.” Erre minden eltűnt előlem. Az angyal is, a mennyei világ is. Sötétség vett körül és én tapogatózni kezdtem és úgy véltem, hogy újra a barlang ajtajánál vagyok. Szent Patrik keresztjével megzörgettem, mire a kulcs megcsikordult a zárban és én kiléptem Isten szabad ege alá.

György, mint aki a hegytetőre sietve kimerülten megáll egy pillanatra, kissé megpihent, majd odafordult Gergely paphoz:

— Lásd, nem vagyok méltó a szent nevezetre, noha megjártam Szent Patrik barlangját. Én nem találtam meg azt a békességet, amit mások megtalálni véltek. –Csak azt láttam meg ott, hogy mire jutok, ha meg nem találom s hogy hova jutok, ha megtalálom.

Azzal kimerülten lehanyatlott a vánkosra. Szeme lecsukódott s látszott, hogy ereje újra elhagyta és elalélt.

Gergely pap megcsóválta fejét, vette az orvosságos serleget, de megtapogatván elhültnek ítélte s halk léptekkel, óvatosan

nyitva a nagy tölgyfaajtót, kiment, nyilván, hogy fölmelegitse és újra hatékonyra tegye.

Péter lovag egymagára maradt Györggyel, aki úgy feküdt a nyoszolyán, mint egy kiterített halott. S bár látta, hogy most süket annak a füle, dacos, kemény hangon megszólalt:

— Miért jöttél? Azért, hogy alázatos kámzsába öltözve, kegyes szavakkal ajkadon gyönyörködjél abban, hogy boszúd műve sikerült?

Feleletet sem várva beszélt tovább:

— Megjártad a poklot? Megjártam én is. De mit beszélek: megjártam. Benne járok ma is. Lobogó lánggal ég a tüze körülöttem ma is és nyaldos reggeltől estig, estétől reggelig . . . Hites eskü köti hozzám, szives szerelemmel mondott eskü és mégse az enyém, mert közöttünk a te kardod, a te dacos, lemondani nem akaró, bosszuló kardod. Ember, miért jöttél? Hogy visszavond az átkot és áldást adj helyébe?

Elhallgatott. Nem is annyira, mintha észrevette volna, hogy úgy se kap feleletet, hanem azért, mert gondolatai, indulatai oly gyors iramatban vágtattak majd ide, majd oda, hogy messze elmaradt mögöttük a szó.

Vad vágyódása újra kezébe vette a korbácsot, az hajtotta, kergette, űzte őket. Mintha nem a karosszékekben, hanem a nyeregben ülne. Rengeteg erdőn, messzeterülő rónán a vadat űzi. Ez, csak ez csillapítja, csöndesíti forrongó, háborgó vérét. Fölötte madár rikoltoz a légben. Félti fiókáit, félti a párját. Hajrá kopók, hajrá hajtók! Hol a fészke? Szét kell tiporni! Mit neki fióka, amikor az ő várában bölcső nem ringhat! Vesszen a párja, amikor neki van is, nincs is párja! — Erdő sűrűjében az ott a vaddisznó odúja? Először a nőtény kerüljön a nyíl elé! Agyon kell verni mindvalamennyi kölykét. Most jön a kan. Jókor. Hogy túrja, hányja tajtékzó agyarával a földet dühös fájdalomában! Nem, előbb csak vergődj, mint az vergődik, akivel szembekerültél, csak azután kapod kegyelemképen a haláltvivő nyilat! — A patak partján őz csapat tűnik föl amott. Pendül az íj, süvít a nyíl. Nem, nincs irgalom! Mit nézel oly könnyörögve, riadtan gyámoltalan őzike? Ki tudja, a gyilkosod talán hálás volna a nyilvesszőért, amely szívébe fúródna! — Hallga, szarvasbika bög! Csend, csend! Az erdő koronás fejedelme elvárja, hogy a vadász gyalog szálljon s lopva, alázatosan

csúszva-mászva menjen elébe. Hiába vallasz szerelmet, te hatalmas, te ellenállhatatlan, a felelet későn jön. A nyíl talált; jó! Még élsz? Ügye, most te is érzed, mi a lemondás, a kényszeredett, a keserves, a kicsikart lemondás?

Az ajtó kinyílt és belépett rajta a vár úrnője, Mária asszony. Már az ágynál állott, amikor észrevette a karosszékben urát.

— Nem is tudtam, hogy kegyelmed, férjem uram is itt van.

Nem volt ideje tünődni azon, hogy nem kap feleletet komoran magába mélyedt urától, mert az ajtó újra nyílt és Gergely pap hozta az orvosságot. Most a pappal együtt minden figyelmét arra irányította, hogy a beteget aléltságából fölélessze.

Péter szinte belekábult szilaj, tomboló gondolataiba, de most eszmélt és észrevette, hogy felesége ott sűrög-forog előtte. Szeme nagy éhesen vetette rá magát az asszonyra. Láncravert szenvedélye, amely az imént végignyargalt minden erén, minden idegszálán, most kiült a szemébe. S ime, épen most, amikor újra lángbaborította testét-lelkét az éhező szenvedély, a nagy égésben szive mélyén feltűnt a reménység.

S a reménység elkezdte egyik gondolatát a másikba fűzni. Talán mégis, talán most üt a szabadulás órája. Talán ő a szabadító, ő, aki a láncot kovácsolta számukra, rájuk verte és éles pallóssal örködött fölötte, hogy valahogy szét ne szaggathassák. Talán elhozta a szabadítást, mert átlátta, hogy ami megtörtént, az változhatatlan. Talán nem hazugság rajta a vezeklő köntös és bánja, amit nyakas, lázadozó haragjában a pokol hatalmával szövetkezve vétkezett. Talán utat talált szívébe az irgalom és jött, hogy föloldjon és áldást osszon.

És észre sem vette, hogy gondolatai egyszeriben elhagyták Györgyöt és sarkon fordultak, egyenest feléje.

Nem vétkezett-e mégis ez ellen a sápadt, csonttá aszott ember ellen? Az igazság nincsen-e mégis az ő oldalán? Nem volt-e oka reá, amikor vasat villogtatott, átkot szórt feléje? Nem érdemelte meg ő, aki a rabló gonosz pillantásával kívánta meg Máriát, az emberek közé tévedt tündérleányt, ott fönt apja büszke várában, amelynek a pincéiből szinte előtört a sok drágakő, arany, ezüst ragyogása? S Péter a szíve mélyén, csöndben, halkán megadta György-

nek a jogot arra, hogy fölötte széket üljön és kimondja az ítéletet: te vagy a bűnös.

Most eltűnt körülé minden: György, az asszony, a pap, a szoba, a vár és ott járt a pokol gyötrelmei között, ahol György az imént körülvezette.

Kereste, ott van-e csakugyan az ő előre sietett árnyéka. Kereste a haragosok, irigyek, paráznák, mammonszeretők között, kereste újra meg újra, mert a szive azt mondta, hogy ott kell lennie. S amint így jár és keres, eszmél arra, hogy György arról nem szólt, mintha a pokolban jártakor Máriát is látta volna. Mit, Máriától odaát el volna szakasztva? Nem járhatna vele együtt a menny fényes, illatos mezőin? S a szívében alázatos, könyörgő vágyódás támadt a tisztaság, a fény, a békesség után? A pokol szennye, sötétsége, zaja közepette járva látta meg, hogy miért oly jó neki Mária mellett, akiből tisztaság, fény és békesség árad szerteszét. Szive összeszorult: van-e kegyelem számára? A távolba tekintett: nem int-e feléje a mennyország világossága, nem nyújtja-e feléje az irgalom az örök élet koronáját?

Éles sikoly riasztotta fel. Fölpattant

ültő helyéből. Mária odarebbent hozzá és karjába kapaszkodva válla mögé bújt. Ő is ráösmert Györgyre. Ráösmert, amint a viaszksárga arcnak, a torzonborz szakállnak álarca alól elővillant, tüzes, fekete szeme.

György újra ült a nyoszolyán, két kezét feléjük emelte, mintha megáldani készült volna őket.

— Ne féljetek. A Krisztus nekem békességet adott. Az ő békességét adta nekem és én jöttem, hogy ezt a drága kincset megosszam veletek.

Kezét erőtlenül lebocsátotta és visszadőlt a párnára. Majd fektében könnyörögve újra felemelte két karját és fölkiáltott:

— Úristen, könyörülj rajtam! Csak még néhány percet adj!

Amit kért, megkapta. Néhány perc múlva fölült és vontatott hangon beszélni kezdett:

— Elindultam, hogy megkeressem a Krisztusnál lelkem békességét. Kérdezősködtem itt is, ott is, de senki sem tudta nekem megmondani, hogy a Krisztust és nála a békességet hol és mikép találhatom meg. Pedig sok országot bejártam, sok embert megkérdeztem. Végre sok bolyongás után német földet értem. Itt a Rajna partján,

Köln városában egy agg barát biztató szóval felelt kérdezősködésemre. „Menj, — szólt — hallgasd meg Taulerus doktort*). Annak van fölülről való bölcsessége, amelylyel az ilyen kereső lelkeket, mint a tied, útba tudja igazítani.“ Én megfogadtam tanácsát és szomjúhozó szívvel odaültem a doktor szószéke alá. De csak azon a nagy lelkesedéssel épültem, amelylyel beszélt, szavait azonban nem értettem, mert a német nép nyelvén szólt. Amint lejött a szószékről, eléje léptem és latin nyelven megszólítottam: „Atyám, adj tanácsot, mikép találhatom meg a Krisztusnál lelkem békességét!“ Mire ő nyájas szóval felelt: „Jöjj el hozzám, vécsernye után, a dominikánus klastromba.“

Mikor beállt az este, ott ültem előtte kicsiny cellájában, amelyet gyéren világított meg a mécses gyöngye lángja. Az asztalon ott feküdt a könyvek könyve, a biblia. Az asztal mellett térdepelő, fölötte a keresztrefeszített Istenfiának faragott képe. A doktor kikérdezett életem felől és én igaz szívvel

*) Dr. Tauler János a XIV. század legnagyobb mystikusa, tehát azok egyike, akik az Istennel való benső közösségben látták a Krisztus szerint való vallásos élet lényegét.

meggyóntam neki minden bűnömet. Majd felütötte a nagy könyvet és megmagyarázta nekem Isten ígéje alapján, hogy az angyal miért utasított engem a Krisztushoz. „Sehol máshol — mondá, — sem égen, sem földön meg nem nyugodhatik a lelked, csak nála.”

Azzal megragadta kezemet és odavont a keresztrefeszített elé. „Ez csak gyarló kép-mása — szólt — és csak arra int, hogy kerekedj föl és indulj és keresd föl az ő keresztjét, amelyen 1300 évvel ezelőtt elvérzett teérted. Bizd magad a Lélekre, az elvezet.”

S a Lélek csakugyan elvezetett a Golgota keresztje alá.

„Tégy vallást róla, ki az, aki a kereszten függ!” — szólt Taulerus doktor. „Bizony, Isten fia az,” — feleltem én és hálát adtam Istennek, hogy megoltalmazott, amikor a sátán népe mást, a hazugságot akarta velem elhitetni.

„Tekintsd meg fején a töviskoronát és értsd meg, mit mond neked!” szólott újfent Taulerus. Én két öklömmel gőgös homlokomra ütöttem, mert láttam, hogy az lett volna méltó a töviskorona gyötrelmére. Kérkedve emeltem fölfelé, holott alázattal le kellett volna csüggesztenem.

„Nézz megtört két szemébe és értsd meg beszédüket!” — folytatta Taulerus. Én beléjük tekintettem és szerettem volna kitépni a magam két szemét, mert elértettem, hogy az a két csodálatos szem az én szemem parázna pillantásaiért tört meg és könny szökött szemembe és sirattam, hogy látó két szememmel nem kerestem őt, akinek szeme értem tört meg.

„Két kezét feléd tárja, de lásd, át vannak szögezve” — szólalt meg a doktor. Megértettem, mit mond az a két sebhely. Annak a két áldott tenyérnek szöggel át kellett üttetnie, mert az én két kezem annyiszor szorúlt ökölbe Isten és ember ellen támadó haragtól és nem emeltem őket áldásra azok ellen, akik ellenem gonoszúl cselekedtenek.

„Tekints bele a sebbe, amelyet oldalán a dárda ütött!” — folytatta Taulerus. Beletekintettem a tátongó sebbe és a lelkem megtelt döbbenettel. Láttam, hogy abból a sebből a pokol tüze lángol felém, mert Isten érettem a keresztfára szegezett fiának lelkén a pokolnak minden tüzes, kénköves, jajjal és keserőséggel teli vihara viharzott át én értem, mert én hagytam, hogy az én lelke-

met a sátán a pokol minden förtelmével töltse meg.

„Lásd meg, hogy lábai is át vannak szegezve!” — mondá végül Taulerus doktor. S én odatekintettem az átszegezett lábakra és megértettem, hogy ezek a lábak áldást vittek mindenfelé, de általszegezettek én érettem, mert az én két lábam oly gyors a gonosz cselekvésére, a vérontásra és kívántam, hogy bárcsak szakadna ki menten tőből ez a két gonosz lábam és nekem mint a kigyónak porban csúszva-mászva kellene megtennem földi vándorutamát.

„Ime, ezt szenvedte el helyetted az, aki mindöröktől fogva és most újra az Atya jobbjár. ül. Mit kívánhat a szived még?” — szólt kis vártatva újra Taulerus. „Semmit!” — feleltem én. „Csoda ment végbe én velem. Nem tudom, a Krisztus vett-e lakozást én bennem, vagy én élek-e immár a Krisztusban, csak azt tudom, hogy édes békesség tölti el szívemet.”

„A Krisztus az ő békességét adta a Te szivedbe. Maradj meg ebben a békességben mindörökké!” — felelt a doktor és áldását adta reám. S én térdre borultam és hálát adtam az Úrnak, hogy elvette tőlem

azt, amit valamikor boldogságnak ítéltam és megadta nekem azt, amit talán sohase kerestem volna, ha azt a boldogságot megnyerem. S én akkor nemcsak megbocsátottam neked, Péter, hanem kértem Istent, áldjon meg, amiért te engedelmes eszköze voltál és elragadtad tőlem az én boldogságomat.

Itt György megakadt és az ajtó felé tekintett.

— Az én időm letelt! — mondá nyugodt hangon. Itt a halál a küszöbön. Hallottam, amint a kaszája megzörrent.

Ujra Péter és Mária felé fordult:

— Jöjjetek; hadd áldalak meg benneteket!

S Péter és Mária egymás kezét fogva ágya előtt térdre ereszkedtek. S ő fejükre tette két kezét és megáldotta őket:

— A Krisztus az ő békességét adta nekem és én az én békességemet tovább adom nektek. Legyetek általa boldogok testetekben, lelketekben örökké?

Visszaroskadt a párnára. Erejének utolsó szikrája is kilobbant. De azért két karját kitérte, arcán mosoly ragyogása ömlött el és újra érces, csengő hangon szólalt meg:

— Megyek, megyek. Jövel, én Uram, én Krisztusom. És jön, lássátok, jön. És hozza a koronát, hogy fejemre tegye. Körülötte jobbra-balra angyalok. Az egyik a fehér köntöst, a másik a pálmaágat hozza nekem. Hallom az éneküket . . . Harsona, lant, citera szól . . . Halleluja, halleluja!

Karjai leestek. Szemei lecsukódtak, hogy ne lássák azt, ami mulandó, hanem gyönyörködjenek az örökkévalóban. Elment azzal, aki eljött érte. De a boldog mosoly ott maradt az arcán és beszélt arról, amit immár színről-szinre lát.

Péter beletekintett megtört szemébe. Pillantása félig a bűnbánatnak, félig az áldásnak pillantása volt. Egy könnycsepp arról beszélt, hogy bánja, amit vétett ellene s egy könnycsepp azt siratta, hogy adósa marad azért, amit adott neki.

Fölállt. A Krisztus békessége hatalmas áradatban zuhogott alá lelkébe. S ime, amint Mária kezét fogta, látomást látott. Most van az esküvőjük napja. Most. Eddig még nem volt meg. Csak álmodtak róla ébren is, alva is. Közelít feléjük a pap, ott térdelnek az oltár előtt. Nem az ember építette templomnak, hanem a mennynek oltára előtt. A pap

nem a püspök, akiről azt hitték, hogy egyszer áldását adta reájuk. Nem, a valóságos főpap, Istennek fölmentje, a Krisztus emeli áldásra fölöttük kezeit. Körülöttük ének zendül. Nem apácák éneke, mint akkor, amikor azt hitték, hogy esküvő van: most angyalok ujjongó éneke szól. Most, most egymáséi: Isten maga szerkesztette össze frigyöket.

És Mária mosolyogva megszólalt:

— Péter, nézd, ott van a kard. Kivette közülünk és viszi magával.

Péter rászegezte szemét György jobbára és látta, hogy a kard csakugyan ott van összeszorított markában . . .

*

Künn leszállt a nap. Vöröses fénye mintha ünneplő köntösbe öltöztette volna a tájat és bibor szőnyeget terített volna a lakodalmas pár lábai elé.

Az ablakpárkányra egy madárka szállt és dalba fogott. Talán háladalt énekelt a Krisztusnak azért, hogy békeességét alábocsátotta annak a szívébe, aki elment hozzá és megadta azoknak is, akik még itt maradtak.

**Azért ha a Fiú
megszabadít titeket,
valósággal szabadok
lesztek.**

Ján. ev. 8:36.

SZABADSÁG.



ekete az éjszaka, fekete a ravatalra terített bakacsin. A nagy feketeségben bátortalanul lohog a ravatal gyertyáinak komor, sárga fénye. Két arcot világít meg. A halottét és a virrasztóét. A halott Temesvári Bálint, a fekete sereg hadnagya, a virrasztó a halott testvéröccse, Pelbárt, a királyi kancellária íródeákja.

*

Pelbárt visszafordította szemét a multba.

Haj! látta ő, hogy Bálint útja a romlásba vezet!

Akkor látta meg, azon az estén az áruló pécsi püspök, Janus Pannonius palotájában. Abban a római minta szerint való budavári kis palotában, amelyet a püspök akkortájt építtetett valami olasz mesterrel s amely felve volt pogány istenek és isten-asszonyok, satyrok és nymphák szobraival, de nem volt egy zuga sem, ahol a Krisztusnak, a Szűz Anyának, vagy valamelyik szentnek a képe lett volna megtalálható. Ott, azon a lakomán telt meg a lelke borzalommal és utálattal, amelyen Bálintot búcsúztatták, aki

Túróczi Benedekkel, a király főlovászmestereivel másnap Itáliába készült.

Furcsa vendéglátás volt az! A hivatalosak mind megjelentek, csak a vendéglátó gazda hiányzott. Épen akkor ugyanis, amikor már együtt volt a vendégsereg, jött a királyi palotából rohanvást egy apród és elhívta a püspököt. Talpon van az egész udvar: fontos iratok készülnek, a váradi püspök majd a kancelláriában oszt parancsokat, majd a királlyal tanácskozik és kedves öcsé-urát nagyon nélkülözi.

Megkezdődött a lakoma. A vendégek legnagyobb részét kóbor, vékonypénzü magisterek és baccalaureusok voltak, az újra fölkapott görög és római bölcseségnek örökösen pénzre és jó falatra éhes portálói és némelyikük úgy tömte magát, mintha ott azon ültő helyében akart volna kerekre hízni. Valamennyien egyetértettek azzal, aki a negyedik vagy ötödik fogásnál lelkesülten fölkiáltott:

— Hej, Lucillus sirathatod, hogy a föld alatt pihensz és nem heveredhettél e mellé az asztal mellé!

Bálint alig evett. Látszott, hogy a lelke már útban van, vagy talán már ott is jár

Itália derűs ege alatt. Halkan, szakgatottan beszélt neki arról, ami vonja, ragadja idegen országba:

— Megyek, öcsém, megyek. Nemcsak a lelkem, a kardom is szomjazza a tudományt. Meglásd, élesebb lesz tőle. Lám, atyánk urunktól hallottuk, hogy Hunyadi János sem röstellette a tanulást, mert látta, hogy sokat tanulhat Hellász és Róma hadvezéreitől is. Király urunk is, ha egyébkor nem teheti, éjszaka tanul. Gergely apródtól hallottam, hogy a multkor is párnája alatt találták Caesarnak a gallusok ellen való háborúról irt könyvét. Jól tennéd, ha te is velem jönnél s néhány évig együtt ülnénk Pádua, Ferrara mestereinek lábainál . . . Rád férne. Mennyit mosolyognak a kancelláriában esetlen latinságodon . . .

De ő csak a fejét rázta. Süket füllel hallgatta bátyja beszédét, már csak azért is, mert annak a léha népségnek szavajárása szerint beszélt, amely körülöttük falt és fecsegett.

Közben olyasvalami került szóba, amire úgy rávetette magát az egész társaság, mint a kopófalca a bozótból kiugrott vadra. Egy minden lében kanál talián magister ugyanis

kikottyantotta, hogy ő tudja az igazi okát, miért indul Túróczi Benedek uram Itáliába:

— Azt hiszitek, igaz, hogy valami híres orvos tanácsáért megy a messze Milánóba? Mesebeszéd! A vak is láthatja, hogy a főlovászmester úr meggyógyult az utolsó porcikáig. Délcegebben ül a paripán, mint valaha. Megsúgom néktek: háztűznézőbe megy a király képében. Megy, hogy megkérje Francesco Sforzának, Milano fejedelmének, Hunyadi János jó barátjának Ippolita leányát felséges király urunk számára.

Azt mondta, hogy súgja, pedig igazában kérkedő, rikácsoló hangon kiáltotta bele a kilesett titkot a zsibongó társaságba.

Megindult a vita. A magyarok és az olaszok nagy helyesléssel fogadták a hírt és örvendezve magyarázgatták egymásnak, hogy ez a házasság milyen szilárd fundamentumot épít Mátyás politikája alá. Fanyar arccal fogadták ellenben a németek. Bizonyítani igyekeztek, hogy mennyivel jobb lenne, ha a király megmaradna eredeti szándéka mellett és a német fejedelmi udvarok valamelyikében keresne magának élettársat.

Most már mind gyorsabban és gyorsabban teltek és ürültek a bilikomok. A sze-

mekben tűz lobbant föl, az orcák kipirultak. A bilikomok összecsendülése közben magasztalták a bort.

— Tüzes, akárcsak Falernum nedűje! Házigazdánk ereiben késő vénségéig ily tüzesen pezseget, forrjon a vér!

A talián magister visszaterelte a beszélgetést a már-már elhagyott csapásba:

— Milyen kár, hogy Matthias Corvinusnak újra a házasság igája alá kell hajtania oroszlán-fejét!

A többieknek a bor sem birt annyi bátorságot adni, hogy ezen a veszedelmes csapáson kövessék.

Koravén, ráncos, sápadt magister szólalt meg borizú hangon. Vérbeborult, karimás szemei csillogtak.

— Milyen szép is a poéta*) szabad élete! Semmi iga sem töri büszke nyakát. Ahol megtöltik nekünk a serleget, fölhajtjuk, ahol fölkinálják nekünk a szerelmet, elfogadjuk. Mienk az élet, mienk a világ, minden óráknak leszakasztjuk virágát!

*) Poétáknak nevezték magukat tudvalevőleg a humanisták, mert legtöbbjük a latin költészet művelését tekintette hivatásának és legfőbb érdekének.

Hálával vették, hogy a társalgást járható keréknyomba zökkentette át.

Magasra emelt bilikomokkal kötötték meg újra a szövetséget a szabadsággal:

— Évoé szabadság! Mienk vagy s mi a tiéd maradunk!

A hangulatot a szenvedély paripái a lejtőre ragadták és elindult lefelé.

Ott volt a vendégek között egy ifjú baccalaureus, aki alig hogy hazajött Páduából, mindjárt a királyi kancelláriába került. János deák volt a neve. Ez fölállt, magasra tartotta serlegét és fölkiáltott:

— Éljen a szépséges Aphrodite, aki nek mi, szabad emberek szívünk tetszése szerint szolgálhatunk!

A serleget letette és tógája zsebéből egy kis pergamen kötésű könyvet vont elő.

— Ha a mi dicsőség-koszorúza házigazdánk nem lehet közöttünk, — folytatta, — szóljon hozzánk legalább halhatatlan poémái által.

S míg helyeslés futott végig a termen, olvasni kezdte Janus Pannonius verseit.

A szemeken rögtön meglátszott, hogy a fülek milyen mohósággal habzsolják azt, amit hallanak. Eleinte csak vihogás hallat-

szott, majd föl-fölcsattant egy-egy kacaj, végre majd itt, majd ott kitörő, szilaj röhögés kísérte a versek olvasását.

Ő, Pelbárt most hallotta először ezeket a verseket. Eddig csak egy-egy pajkos célzás sejtette vele, hogy ilyesfélék lehetnek. De nem, ezt mégsem hitte volna! Minden vére arcába szökött. S neki úgy rémlik, hogy akkor még Bálint is tudott pirulni . . .

A botránkozás háborgó indulata kápráztatta szemét. Már nem is hallott, csak látott. Nem hallotta a gonddal kifaragott verseket, füle nem gyönyörködött a sorok rythmusában. Csak azt látta, hogy a verses könyv lapjai közül undok varangyos békák ugranak elő és görögnek végig a termen. Majd azt látta, hogy ugyanonnan egy förtelmes sertésnyáj tör elő, csak úgy szakad róla a pocsolya szennyes leve s ime! neki esnek a hallgatók szívének s túrnak, túrnak benne olyan kéjes gyönyörűséggel akárcsak az útszéli pocsolyában. Végül azt látta, hogy a kicsiny könyvecske a pokolnak sok-sok szárnyú kapuja s rajta át ördögfiak özönlenek közéjük s vihogva, kacagva, röhögve táncra kerekednek körülöttük.

Közben-közben füle mégis fölfogott

egyet-mást. De amit hallott, annak hallatára annál jobban kavargott, zúgott benne a felháborodás. Ez az ember, aki a szemérem utolsó foszlányát is félredobta s förtelmes bujaságában pőrére vetkőzik az emberek előtt verseiben, az anyaszentegyház fölszentelt püspöke! Mithra, infula, pásztorbot ékesíti s hivalkodva éneket mond arról, amikor sárba tiporta teste-lélke szüzességét, amikor céda leányokkal űzte parázna játékait, amikor belegázolt a családi élet szentélyébe és házasságtörésre csábitotta az asszonyt.

A bűnnek arcátlansága ellen föllázadt benne a pap is, az ember is. Keze ökölbe szorult, körmeit szinte belemélyesztette márkába, rágta az ajkát, hogy szinte véresre harapta, arcán égett a szégyen pirja, torkát kegyetlenül folytogatta a szivéből már-már kitörő indulat.

— Évoé Aphrodité! — kiáltotta egyszerre több torok.

De némelyek most már megtoldották:

— Évoé! Hol vannak a papnői? Ide velük!

Fölpattant a helyéből. Nem, itt nincs többé maradása. Körültekintett: mintha maga a sátán tekintett volna reá csufondáros, győ-

zelemittas pillantással azokból az arcokból, amelyeket állatívá, sátánivá torzított a buja vigyorgás. Indult az ajtó felé. Már az ajtó küszöbére tette lábát, amikor ráeszmélt arra, hogy a bátyját nem hagyhatja ott. Kézen ragadta, hogy magával vonja. De az nem mozdult. Komoran felelt:

Nem mehetek el amiatt az egy-két megittasodott miatt. Engem ne félts!

Tétovázott. Nem kellene-e maradnia a bátyja kedvéért, hogy őrizze? Már maradni akart, amikor egyszeriben úgy ráfeküdt mellére a borgőzzel, duhaj zsibongással teli levegő, hogy azt hitte, megfullad. Kiment. A lépcsőházban már kihamvadóban voltak a fáklyák, de a félhomályban még letalált a lépcsőn. A koromsötét kapualjban alig találta meg a kapu kilincsét. De épp, amikor megtalálta, valaki kívülről is nyitotta. A beszűremlő holdvilágban ráösmert a püspök egyik apródjára. Két nőalakot tuszkolt be. A holdvilágnál meglátta: sárga szalagos leányok voltak.

Ment, rohant, futott az utcákon. Ereiben fékevesztetten száguldott a vér. Halántékán majd megpatlantak az erek. A szűk utcák fülledt levegője fojtogatta: szabad

levegő után vágyott. A bástya felé vette útját. S amint közeledett feléje és a Duna felől lengedező hűs szél végig-végigsimitotta halántékát, érezte, hogy csöndesedik vérének bőszült irama. De azért a szive még mindig lázasan vert, amikor kiért a falakra és fáradtan rádőlt a bástya könyöklőjére.

Lenn a hold ezüstös fényében csillogva hömpölygött előtte a Duna. Egy darabig meredt szemmel bámult rá. De egyszerre fölriadt merengéséből. A bástya peremén mintha felütött evangéliumos könyv feküdt volna előtte. S egy láthatatlan valakinek ujjá rámutatott Szent János evangéliumának 8. fejezetében a 34. versre: „Respondit eis Jesus: Amen, amen dico vobis: quia omnis qui facit peccatum, servus est peccati.“

S az ige menten megdőbbentő képpé elevenedett meg lelke előtt. Megláncoltak nagy, feléje törekedő seregét látta. Görnyedve hordták láncaikat. Az, akinek lánc hajszálvékony volt, ép úgy roskadozott lánacának terhe alatt, mint az, aki karvastagságút vonszolt magán. A láncok meg-megcsörrentek, a megláncoltak fel-felzokogtak s a zokogás és a lánccsörrenés szivetfacsaró sirámmá olvadt össze. S amint a feléje kö-

zeledő arcokat nézte, meglátta, hogy mindnyájuk homlokára egy rettenetes csalódás fájdalma van írva. Szabadság után nyujtották ki kezüket s a galád zsarnok akkor verte reájuk a bilincset. S egynémelyikükön lát-szott, hogy a balga még most is szabadnak véli magát, noha minden lépésénél megcsörrennek bilincsei s homlokán az irás másról beszél. Nézte, nézte őket... S szívébe belenyilallott a fájdalom, amint meglátta, hogy a sok között ott hordja láncát Bálint bátyja is. Szemét belemeresztette a távolba. Látni akarta, honnan jön a szomorú menet. S meglátta, hogy délről, Itália felől jön.

Fejét lehajtva, alázattal így szólt:

— Uram, igazad van: Qui facit peccatum, servus est peccati.

*

Pelbárt most visszafordította szemét a multból és rászögezte a jelenre.

Mi történt tegnap, amikor Bálint szeme lecsukódott és ráereszkedett a halálos álom?

Hosszú idő óta találkoztak újra először. Amióta Bálint hazatért hosszú, évekre nyúlt itáliai időzéséből, mindig csak elsurrant mellette, mint a futó ember árnyéka.

Eltávolodtak egymástól, mintha már nem egyugyanazon vér csörgedezett volna ereikben. Végre tegnap benyitott hozzá Bálint. S csak tegnap vette észre, hogy Bálint már nem a régi. Szemében már nem az a tiszta, bátor láng lobog, mint régente, hanem valami kísérteties, kékes-zöld, szívet borzongató fény. A termete megroskadt, már nem dali, acélos. A hangja sem cseng úgy, mint egykor, a megütött érclaphoz hasonlatosan, hanem csak tompán, folytotton kong.

Tétován, idegenül tekintett rá, az öcsére és mindjárt rátért arra, amiért jött:

— Gyónni jöttem, hozzád, a paphoz.

A feléje nyújtott jobbot nem fogadta el:

— Nem vagyok méltó arra, hogy kezdet nyújts nekem. A tiszta meg a tisztátalan kéz nem illenek egymásba...

Nagy küzködéssel jöttek a szavak az ajkára:

— Testvér, hosszú útról jövök hozzád. Hazug szirén hazug szava csalogatott és én hallgattam szavára, belevetettem magamat az árba és úsztam feléje. De nem értem el hozzá, nem izleltem meg az öröm kelyhét, amellyel kínált, csalogatott, pedig úsztam, egyre úsztam. Ha egy-két cseppet adott is

epedő nyelvemre, hamar észrevettem keserű utóízén, hogy nem az öröm kelyhéből való volt. Végre megláttam, hogy förtelmes, szennyes árban úszom. Már késő volt, akkorra a szenny már átitta magát a köntösömön, a testemen, a szivemen, a lelkemen. Testvér, nem csodálnám, ha nagy sebek fakadnának rajtam és bűzös, undorító genyként ömlenék belőlem az, ami kavarog, kering bennem.

Most is látja Bálint arcát, mint torzította el az undor.

— Néha-néha — folytatta — rövid időre kivettem magamat a partra. A minap is. Elmentem Visegrádra, a vitézi tornára. Hatalmas erejű német vitézzel kerültem szembe. Kemény harcot vívtunk, de végtére mégis csak én győztem. Pedig, megvallom neked, Pelbárt, karom ereje megfogyatkozott, szemem megbizhatatlan s a szivem tétozázó. Az apródok a versenybírák elé vettek, s akkor, ott, amikor körülvettek az ujjongó bajtársak s talán királyom tekintete is gyönyörködve pihent rajtam, belehasított szivembe az én nagy nyomorúságom. Egy földre szállott tündér jött felém az emelvény lépcsőin és nyújtotta felém a győzelmi

dijat. Pelbárt, te, aki földre szegzett szemmel járod az életet gyermekkorod óta s szived mit sem tapasztalt abból, ami mások szívében tomboló vihart támaszt, nem tudom, érted-e, sejtéd-e, mi ment az én szívemben végbe? Láng csapott belé s olyan tüzet gerjesztett, hogy néha úgy tetszik nekem, mintha lobogása elérné az égnek boltját. S boldog lettem volna, ha ez a tűz ott azon áltó helyemben elemésztett volna. Mert amint az a földre szállott tündér reám nézett tiszta tekintetével, a szemén át beleláttam tiszta lelkébe és megértettem, hogy én a beszenyvezett sohase mondhatom neki: légy az enyém. Lelke visszariadna az én fürtelemmel teli lelkemtől, teste visszaborzadna az én meggyalázott testemtől. S én ott, azon pillanatban, amikor föllobogott szívemben a szerelem, lemondtam róla, mert szerettem őt és magamat utáltam a lelkem teljességével. Körülöttem harsonák riadoztak, „éljen” harsant fel az ünneplők ajakán, de az én szívem emberek füle számára meg nem hallható sirásba kezdett...

S a nagy szál embert tépte és rázta a fájdalom. De szeméből egy könny sem perdült ki. Nem a szemének, a szívének

könnyeivel siratta meg azt, ami az övé lehetett volna, ha tiszta kézzel nyulhatott volna utána...

Majd megragadta öcsce papi köntösét:

— Ember, te pap vagy. Az a tiszted, hogy az embereket imádkozni tanítsd. Én mást kívánok, követelek tőled. Taníts átkot mondani. Átkot, amely felhasson az egek egébe és megmozdítsa a hatalmas Isten karját, hadd sujtsa, vesse le a poklok mélységes, gyötrelmes fenekére azokat, akiknek még a pokol kinja is meg nem érdemelt kegyelem.

Két öklét felemelte és megeredt ajkán az átok:

— Átok reátok, százszoros, ezerszeres, milliószoros átok, kik pogány istenekhez csalogattok vissza bennünket. Istenekhez, akik hazudnak és csálnak, tivornyáznak és paráználkodnak s hagyják, hogy mi is hazudjunk és csaljunk, tivornyázzunk és paráználkodjunk. Átok reátok, mert én is olyonná lettem, mint a ti isteneitek. Átok reátok, ti Cicerót majmoló orátorok, ti Ovidius, Catullus és Horatius szerint léhászkodó poéták! Átok reátok, mert rajtam fogott a mérgetek!

A szoba homályán most fény villant át. Egy törnek a pengéje volt. Bálint a szívébe dőfte...

Ő térdre vetette magát melléje:

— Bálint, mit cselekedtél? Bűnből bűnbe menekülsz? Fordulj Istenhez! Talán van még egy-két perced...

Még élt és eszméletén volt. Hörgő hangon meg is szólalt:

— Nincs kegyelem számomra Istennél!

S ő, mintha a lélek vezetné, azzal vigasztalta, amit a próféta által mondott Isten:

— Si fuerint peccata vestra ut coctum, quasi nix dealbabuntur: et si fuerint rubra, quasi vermiculus, velut lana alba erunt.*)

Majd hozzátette:

— Sanguis Jesu Christi: Filii Dei, emundat nos ab omni peccato.**)

A haldokló Bálint reámeresztette üvegesedő szemeit, de nem felelt. Isten ígéje talán mégsem szólott hiába hozzá?

Most itt fekszik kiterítve. Pelbárt vizsgálja kezét lábát. Ki tudja, hanyadszor?

*) És. 1: 18.

**) I. Ján. 1: 7.

Nézi, rajta van-e még a rettenetes bilincs. Nem, talán nincs. De mintha rajta volna a nyoma . . . Akár rajta van, akár nincs, akár nyomtalanul hullott le róla a bilincs, akár nem: miért kellett láncravert rabként járnia útját? Nincs szabadulás?

Mintha a ravatalos szoba falai leomlottak volna, mintha a sötét éjszakát fényes nappal váltotta volna föl, mintha Pelbárt szemei mindentlátókká lettek volna: látja a láncravertek végeláthatatlan nagy seregét. Látja a magyar földnek, látja széles e világnak rabjait. Látja azokat, akiket Hellásznak és Rómának újraeledt pogánysága juttatott rabságra; látja azokat, akiket a nagy porkoláb miriádnyi praktikái valamelyikével vert bilincsbe. S mintha rajta is megcsörrenne valami bilincs, valami láthatatlanságig vékony s mégis nehéz, ólomnehéz bilincs . . . Szíve összefacsarodik a fájdalomtól és ajkára adja a kérdést: nincs szabadulás?

S most újra látja az evangéliumos könyvet. Ugyanazt, amelyet azon az éjszakán a bástya könyöklőjén látott. Ugyanott van felütve, mint akkor s mint akkor a holdnak, úgy világít most rá a ravatal gyertyáinak fénye a fekete, itt-ott cinóberrel tarki-

tott sorokra. S az az újj most is vezeti szemét és olvastatja vele:

— Si ergo vos Filius liberaverit, vere liberi eritis.*)

Igen, van szabadulás! Krisztus a szabadító! Ő, aki nem aranyon, ezüstön, hanem drága vére hullatása árán szerzett szabadságot a láncraverteknek. Ő, aki szertejár ma is és szabaddá teszi mindazokat, akik hozzá folyamodnak. Ő, akit, ime, lát ő is, Pelbárt is! Látja Őt és látja azokat, akiknek Ő kezébe adta a szabadító kardot, amelynek hatalma van a bilincsek megoldására. S ime, látja, hullanak is a bilincsek mindenfelé, a megszabadítottak ajkán elül a sóhaj, a panasz, a görnyedt háta kiegyenesednek, a fakó szemek felragyognak, az ajkakon megzendül az öröm hallelujája és zeng és zúg az ének a Krisztus adta valóságos, dicsőséges, örök szabadságról!

Pelbárt ujjongva kiált fel:

— Uram, tégy szabaddá engem és fogadj be a te seregédbe!

S mint a lovag, akit királya lovaggá ütni készül, úgy térdel a Szabadító elé.

*) Ján. ev. 8:36.

A bilincs lehull róla. S ime kapja a kardot is.

— A kard az én igém. Ragadd a kezedbe s indulj a szabadító harcra!

S Pelbárt boldogan veszi kezébe az éles, a kétélű pallosnál is élesebb kardot.

*

Szeme most a jelenből a jövő felé fordult.

S látta, mikép fogja forgatni a szabadító Király szabadító kardját.

Legelőbb is megmarkolta lágy kölni posztóból való köpenyének prémjét:

— Félre ezzel a puha köntőssel! Szőr-csuha kell nekem! El innen az udvarból, ahol cifra ruhás, halkan lépegető, hajlékony hátú, hazug beszédű udvaroncczá lesz még a Krisztus szolgája is!

S látta magát a cseri barát*) durva kámzsájában, amint kettesben valamelyik együgyű társával rója az erdők, puszták út-talan útait s vándorol tanyáról-tanyára, faluról-falura. Benyit a kunyhókba és hirdeti a pórnak, a jobbágnak a szabadító Krisztust. Megy várról-várra és hirdeti a büszke vár-

*) A franciskánusok régi népies neve.

uraknak: szabad csak a Krisztus által leszel! Megy városról-városra és bezörget a hatalmasok, a gazdagok palotáinak kapuján és hirdeti: szabadságot kínál neked a Krisztus, fogadd el! Hadd hallja meg a magyar mindenfelé: nem az a szabadság, amelynek bilincsben nyögő rabság az ára, hanem az, amelyet a szabadító Krisztus ad.

Az előbbi gondolatsornak egyik gondolatát elejtette, mert nem merte végiggondolni. Most neki bátorodva, újra fölvette. Igen, oda fog lépni a trón elé is és Matthias rex előtt is hirdetni fogja a szabadító Krisztust!

Mátyás! Szemében fölcillant a lelkesedés, amellyel édes atyja ölén ülve hallgatta, hogy a törökverő Hunyadi János fia kerül a királyi trónra, mert biztonnyal úgy lesz, hogy is lehetne másképp: hiszen Kapisztrán János megjósolta. A jóslat beteljesült, igaz, de, haj! hány magyar szívnek telik öröme benne? Mindenfelé hangzik a panasz: nem király, zsarnok ül a trónon! Szerteszét az országban erőszakoskodnak a király emberei, ellenük hiábavaló próbálkozás a biróhoz való folyamodás, mert annak be van kötve a szeme s ha összeül az országgyű-

lés, hangzik a panasz, hogy maga a király sem tiszteli a törvényt. Ime, a királynak nemrég tulajdon kezevonásával kelletett szentesítenie a törvényt, amely büntetést szab azokra, akik engedelmeskednek neki, ha törvényellenes parancsot ad! Haj, Matthias rex, miért cselekszed, hogy a magyar keserű szívvel tekintsen rád, aki vér vagy az ő véreből, csont az ő csontjából?

Miért? Tekintete újra a halott sárga arca felé fordult és azok a vértelen, szózatlan ajkak megfeleltek neki. Nem Mátyás, nem, az új pogányság bűnös ebben is. A király lelke elé, oda állította fenevadhoz hasonlatos, feslett királyok és császárok képét és biztatta: ezeket kövesd! Milyen jó, hogy a Hunyadiak vére mégis csak a Hunyadiak vére és Mátyás csak gyarló másuk lett! Milyen jó, Matthias rex, hogy téged a magyarnak mégis szeretnie kell, szeretnie lehet!

Lélekben Mátyás elé lépett és kemény hangján átizzott a szeretet tüze:

— Király, ébredj, eszmélj! Lásd meg a Krisztust: le akarja venni rólad a bilincseket. Nem akarja, hogy téged s népedet a bűn bilincse nyűgözzön. Azt akarja, hogy szabad népnek szabad fejedelme légy. Ra-

gad j korbácsot a kezébe és verd szét a pogányságot, amely tanyát vert körülötted és gonosz mámorába beleringatott téged is. Emlékezzél szent elődeidre, Istvánra, Lászlóra és az ő nyomukba lépj! Az ő példájukra tekints és tartóztasd meg magadat a bűntől. Mit neked Jupiter, Apollo, Mars: Krisztus a te urad és királyod! Mit neked Pallas Athene s a többi céda asszony-isten: mi-asszonyunk Szűz Mária előtt hajts térdet! Ne a csillagokat vizsgáltasd botor bölcseiddel és ne azok állása szerint igazodjál, hanem tanuld meg, hogy Istennek félelme a bölcsesség kezdete. Meglásd, megáld az Isten igaz bölcseséggel és ajkadról, mint Szent László ajakáról áradni fog az igazság szava és a nép téged is, mint őt, kegyelmes királyként fog emlegetni, mert irgalmas leszel az özvegyekhez, árvákhoz, szegényekhez és építeni fogod Isten anyaszentegyházát! Boldog lesz a te néped, mert nem kell majd megfogadnia a zsoltáriró intését: ne bizzatok a fejedelmekben!

Keserőség vegyült a hangjába, amint folytatta:

— Nyisd föl, király, a szemedet! Még ha vak volnál is, látnod kellene: rókákat

melengettél kebleden. Ime, akik a pogány áfiumot a legserényebben csepegtették a te és a te néped lelkébe: Vitéz János, Várad püspöke és a híres-neves poéta, Janus Pannonius, Pécs püspöke álnok módon árulóiddá lettek!

Amint az ablakra tekintett, meglátta keleten a hajnal derengését s a halvány fényben mintha lófarkas, turbános sereget látott volna a magyar föld felé hömpölyögni.

Lelkén újra erőt vett a háborgás. Arra gondolt, hogy Mátyás hadakozik Csehországban, Sziléziában, de az ország kapuja a török felé tárva-nyitva. Ime, Váradra is betört, dult-rabolt, ami kincset csak összekaparinthatott, azzal megrakta magát, férfiakat, nőket seregestül rabszíjra fűzött, gyermekeket, aggokat halomra ölt. Akkor ő is, s a Krisztust valló népek tán mind ökölbe szorult kézzel kérdezték: Mátyás király, ki nek ereiben Hunyadi vér csörgedez, nem érzed, hogy ez a vér szégyenpírt kerget az arcodba?

Újra Mátyás előtt állott lélekben:

— Dicső Hunyadi János fia, vedd kezébe a kardot, amelyet egykor Jajczánál vitézül forgattál! Miért engeded, hogy ezt

a török vérre, szomjas kardot rozsdá-
marja? Fel a harcra! Reád vár a dicsőség,
hogy lásd a kontyost, amint fut előtted s
a sárba tipord lófarkas zászlóit! Reád vár
a dicsőség, hogy magyar vitézeid élén a
kérkedve emelkedő félholdat alkonyatba, éj-
szakába kergesd s téged magasztaljanak,
míg a világ áll, azok a népek, amelyek ma
rettegve tekintenek kelet felé!

Szemében szikrázott a lelkesedés.
Minden keserűség, szemrehányás, háborgás
elhallgatott lelkében és szíve teljességével
hódolt Mátyás előtt. Láttá, amint diadalmas
serege élén űzi, veri, tiporja a pogányt s
oldalán ott nyargal ő is, mint egykor Ka-
pizstrán Hunyadi János oldalán s kezében
magasra emeli a keresztet.

Igen, kezében a kereszt, mert nemcsak
a halált osztó kard előtt kell a pogánynak
meghódolnia, hanem az életet adó kereszt
előtt is. Mohamed, eljő a nap amikor a fe-
ledés éjszakája elnyeli a te hazug tudomá-
nyodat! Jó Raymundus Lullus,* eljő a nap,
amikor a te vérrel megpecsételt bizonyság-

* A mohamedán-misszió lánglelkű úttörője a
középkorban.

tételeznek megérik a gyümölcse s a kereszt előtt leborul Mohamed népe!

Gyönyörűséges látomás bontakozott ki szeme előtt. Visszája annak a képnek, amely lelkét a budai bástya könyölőjén megkeserítette. Látta, amint Szent Ferenc fiai szerte járnak a magyar hazában, hirdetik a szabadító Krisztust s az ige végbeviszi csodáit és a bilincsek mindenfelé hullanak a lelkekről. S a megszabadítottak Szent Ferenc zászlaja alá sereglenek és ime, megindul seregük kelet felé és ott is végbemegy a csodálatos szabadítás, bilincsek hullása hirdeti ott is a szabadító Krisztus dicsőségét. S Pelbárt látta magát is, amint jár a török között, hirdeti az ígét s látta, hogy amint egykor Assisi szentje Damietta szultánja elé, úgy ő is odalép a törökök császára elé és bizonyosságot tesz előtte is:

— Hatalmas szultán, szabad lehetsz te is a Krisztus által!

A fölkelő napnak néhány sugara bevetődött az ablakon s koszorúvá fonódott a halott homloka körül.

Pelbárt szívében megbátorodott, megerősödött a reménység, hogy Bálint is látni fogja onnan főntről a kereszt diadalát s

örülni fog : hiszen utolsót dobbanó szive a Keresztrefeszített-nél talált békességet.

S megszólalt, mintha a halott is látta volna azt, amit ő látott :

— Ime, Bálint, a Krisztus által szabad magyar szabadítója lesz a világnak !

S úgy tetszett neki, mintha a halott boldogan mosolygott volna.

*

A hajnal még nem űzte szét a szürkületet, amikor eljött Bálint néhány bajtársa. Vállukra vették a holtat és kivitték a temetőben vetett ágyába. Többre nem volt jussa az ilyen halottnak, aki tulajdon kezével vetett véget életének.

Pelbárt a temetőből útját egyenest Szent János evangélista temploma és kolostora felé vette. Bezörgetett a klastrom kapuján. A kapus fráter bebocsátotta és kísérésére a gvardián elé vezette. Az nem tudta mire vélni az udvari ember korai látogatását. Pelbárt alázatos főhajtással lépett elébe.

— Atyám, végy föl Szent Ferenc fiai közé !

A fráter, aki a klastrom regestrumát vezette, aznap új nevet jegyzett be :

Pelbartus Ladislai de Themeswar.

OSZK

És ezt mondá nékem:
Elég néked
az én kegyelemem.
II. Kor. 12:9.

KEGYELEM.



nap Laskó fölött lefelé indult égi útján. Mindketten: a levegő-
égben fenn magasan csapongó
madárka és a földeken künn
arca verejtékében munkálkodó
ember hazafelé készültek, a
nyájas, pihentető fészek felé.

Sztárai Mihály, a prédikátor lassú lép-
tekkkel ment föl a templom dombjára. Föl-
érve, letelepedett egy félredőlt sírkőre. Hóna
alól a vastag könyvet maga mellé tette egy
sírhantra, hegedűjét a sírkőhöz támasztotta,
amelyen ült s összekulcsolt kézzel, áhitatos
szemmel néhány pillanatig a napszállat szép-
ségében gyönyörködött.

Majd fölütötte a könyvet, Szent Pál
leveleit ott, ahol az apostol, minekutána há-
romszor könyörgött, hogy eltávoztatnék tőle
a testébe ragadott hegyes ösztön, a sátán
csapdosó angyala, ezt a feleletet kapja az
Úrtól: Elég néked az én kegyelmem! Isten
Lelke ma arra indította, hogy erről az ígéről
szóljon, ha majd köréje gyűlnek az éhes, a
szomjas lelkek, akik hétköznapon is meg-
kívánják Isten igéjének mannáját.

Ihol, már gyülekeznek is. Jön botjára
támaszkodva, nagyokat köhécselve az öreg

Dobos Anderjás; nehéz léptekkel, hogy szinte dőng alatta a föld, közeleg Tamás kovács; Siket Péter is itt van már, noha a város tulsó végén lakik; s ahol vezeti a vak Darabos Demetert az élete párja.

Mihály pap már föl is vette hegedűjét, néhány halk, lassú ütemet eljátszott rajta, majd rázendített az XXIII. psalmus nótájára. S alig hagyta el ajkát az első szó, énekre buzdultak a köréje gyülekezettek is, de amint a költöző darvak seregéből kiválik s állhatatosan az ék élén marad a vezérdarú, úgy vált ki a többiek közül az ő harang szavához hasonlatos zengő hangja és vallotta, hirdette a zsoltáriróval:

Tudom, hogy pásztorom, vezérem énnékem
az én Uram Istenem.
Kinek gondja vagyon testemre lelkemre,
mert ő teremtetett engem,
És ő juha vagyok, ő hozzá hallgatok,
mert ő megváltott engem,
Azért benne bizom, tudom, élés nélkül
hogy én nem szűkölködöm.

A következő strófánál azonban különvált a lelke gyülekezetétől és visszatért a textushoz, amelynek alapján prédikálni akart. Ajka együtt énekelt a többiekkel, de a lelke

újra azt az utat rőtta, amelyen ez az ige ma már egyszer végigvezette emlékezetben.

Mert volt idő, amikor nem akarta megérteni az Úr szavát: Elég néked az én kegyelemem! Akkor az Isten megragadta hatalmas jobbával és nehéz, gyötrelmes úton vezette végig, mignem megalázkodott s így szólt: Uram, elég a te kegyelmed. Most, hogy ez a textus van előtte, akarva akaratlan erre a veritékes, könnyhullatásos útra emlékszik vissza.

— — — — —

A pilises*) Mihály barát a mennyország felé törekedett nagy vágyakozással. Megvetette ezt a világot, megvetette csalóka fényét, hazug örömét és vágyott oda, ahol örök a fény, örök az öröm. Ezért hagyta oda édes atyja büszke várát. Letette a sisakot, páncélt, kardot és helyette csuklyás barátcsuhát vett magára s derekára olvasót akasztott. S cselekedte ezt azzal az eltökéltséggel, hogy a sátánnal a harcot győzedelmesen megharcolja és utat nyit magának a menny kapujához.

*) A tonzúrának abban a korban használatos neve.

S Mihály barát oly vitézül harcolt a sátánnal, akárcsak a törökkel hadakozó atyafiai a csatatéren. Ha megszólalt a hórara*) hívó harangszó, ő volt az első a kóruson. S míg baráttársai zsoltosmáikat elmondva újra szerteszéledtek ki a cellájába, ki a könyvtárba, ki a kertbe; addig ő akárhányszor nem tudott megválni a szent helytől s mikor társai a következő hórara gyülekeztek össze, még ott találták a templom kőpadolatán imádságban vergődve Istenének színe előtt. Nehéz küzdelmet kellett vívnia. Olykor éjjel sem pihenhetett. Kemény tusakodásban virrasztott át éjszakákat s a hajnal épen úgy imádkozva, elmélkedve találta, mint az alkony. S mert látta, hogy a test nincsen mindenkor egyakaraton a lélekkel, kegyetlenül gyötörte, sanyarta testét. Bőjtire fogta. Gyönyörködött benne, ha az éhező test egy falat száraz kenyérért kiáltott, a szomjazó, az inyhez tapadt nyelv egy cseppnyi vizért epekedett. De ezzel sem érte be. Újra meg újra kezébe ragadta a szeges korbácsot és addig ostromozta nyomorult testét, míg a korbács szántotta barázdákból patakzott a vér.

*) A kolostorokban az imádságra rendelt órák.

Mégis minden hiábavaló volt. Hiába várta, csak nem akart kigyúladni feje körül a szentnek sugárkoronája. Hiába várta, csak nem akart feltárulni előtte a menny kapuja. Pedig ő várta, várta napról-napra mind bátrabb bizonyossággal. Azt tartotta, ha valakinek jussa lehet arra a koronára, azon a kapun való bemenetelre, akkor neki van. Nem kegyelemre számított, érdemére támaszkodott. Valahányszor lepergett olvasóján egy-egy szem, valahányszor belevágta a korbács fogát a testébe, úgy látta, hogy érdemének fundamentomába épít bele egy-egy követ. S midőn a szentség koronája is, a kapu feltárulása is egyre váratott magára, csak arra vetett, hogy érdemének fundámentoma nem épült még elég magasra. És csüggedetlenül tovább imádkozott, virrasztott, suhogtatta korbácsát . . .

Egy napon szerető atyjafia, Pálóczi Antal megkérdezte: akarna-e udvarába jönni és lekipásztora lenni? Ezt a hívó szót Isten szavának vette. Bizonyynyal jobb lesz így, ha egy időre ott hagyja a klastromot. Talán nem diadalmaskodott a baráttársaival való együttlakozás minden kísértésén? Talán látta mások restségét a szentségre való tö-

rekvésben s így megrestült ő is minden buzgózkodása mellett? A sziveket vizsgáló tudja, mit cselekszik. Jó lesz neki ott fõnn a pataki vár zordon tornyában, denevérek és baglyok szomszédságában, egyedül, egymagában tusakodva az örökélet koronájáért.

S ott egy napon nagyot, rettenetesen zuhant. Mintha csak a pataki vár tornya az égbe nyúlt volna s valaki onnan feneketlen mélységbe vetette volna alá.

Az egyik szomszéd vár asszonya, Bánóczi Istvánnak szépséges, bánatos hiteztársa jött látogatóba. Jött, hogy Pálócziné asszonynak, aki vele egy vér, egy lélek, újra elsirja szívének bánatát. S a bölcs asszony csak hagyta, hogy ontsa a könnyét. Amikor már látta, hogy a könnyek forrása elapadóban — maga mondta el neki, Mihály páternek — gyöngéd szeretettel átkarolta s így szólt hozzá:

— Nézd, húgom, új pap jött az udvarunkba, szent életű ember, Mihály barát a neve, atyánkfia is anyai részről: jó lenne, ha elébe borulnál, meggyónnál neki, így talán megkönnyebbednék szivednek bánata is.

S mielőtt a szegény asszony meg-

fogadta volna a jó tanácsot, beszólt hozzá okos figyelmeztető szóval:

— Aztán szeretettel szóljon kegyelmed hozzá. A szegény teremtés iránt rajtam kívül talán senki sincsen szerető indulattal széles e világon.

S a bánatos asszony eljött hozzá és kiöntötte lelkét. S ő, a kemény férfiember először látta életében, hogy egy gyöngé asszony szive a fájdalomnak micsoda hatalmas árját tudja elhordozni medrében. Úgy tetszett neki, mintha nem is gyónást hallgatna, hanem valami hatalmas vizesés zuhogna elébe. Megsiratta a szegény asszony első nagy bűnét, amikor hazug szóval szerelmet esküdött öreg férje urának, akitől fiatal szive irtózott, de hozzáment mégis, mert nem volt bátorsága, hogy ellene szegüljön atyja akaratának. Megsiratta Isten ellen való háborgását, amikor nap-nap mellett szórta a keserű panaszt az égre, hogy ha már engedelmesen odaáldozta fiatal életét, miért nem áldotta meg Isten engedelmességét: miért nem adott gyermeket neki, akit szerető csókjaival elhalmozhatna s aki átkarolná, megvigasztalná, megcsöndesítené bánatát. Megsiratta szive gonosz hidegségét,

amelylyel elnézi annak a szenvedését, halál kaszája alá való érését, akinek esküvéssel elkötelezett hitestársa; megsiratta szívtelen restségét, amely nem engedi, hogy jó kedvvel tegye betegágya körül az irgalmasság tisztét.

S ő hallgatta, hallgatta a boldogtalan asszony gyónását. S amint hallgatta s közben kitekintett a várkápolna kőkockáira, úgy rémlett neki, mintha egy szárnyaszegett fehér galamb vergődne ott. S akkor be-lopta magát a lelkébe és átsuhant rajta a gondolat: hátha fölemelné: talán meggyógyulna, talán megépülne?

Attól kezdve egyre csak azt látta, hogy a pokol lángja lobog körülötte. Mert az asszony képe mindenütt, mindenkor vele volt. Ha himnuszt énekelt s az angyalok énekével akart versenyre kelni, csak fülébe csengett az asszony hangja. Ha valamely szent könyv fölött elmélkedett csöndben, csak rátekintett a betűk közül az asszony könnyes szemepárja. Ha a korbács nyomán kiserkedt a vére és sajogtak, égtek a korbács ütötte sebek, az asszony keze simítását érezte s úgy tetszett neki, hogy a sebek nem égnek, nem sajognak többé. S amint

nem volt nyugta kamarájában, nem volt nyugta a templomban sem. Megegett vele, hogy amint az oltár előtt a legszentebb és legdicsőbb szolgálatot végezte, egyszerre hallani vélte az asszony selyem rokolyájának suhogását.

Mitévő legyen, mitévő legyen? Ezzel a kérdéssel ajkán harcolta át a nappalokat, virrasztotta át az éjszakákat. Talán már ott is állott a menny kapujánál, az Úr talán már nyujtotta is feléje a szentek koronáját s ime, onnan a magasból ebbe a mélységbe esett! Minden veszve, egy gyarló néember miatt! Ő, aki már-már azt hitte, hogy az égiek szerelme, mint az aranyat a tűz, úgy megtisztította szívét mindentől, ami földi, szerelembe esett, asszony, a más asszonya iránt! Mit tegyen? Tüzes vasat döfjön a szemébe? Ólmot öntsön a fülébe? Kiszakítsa és széttiporja agyvelejét? Mit tegyen? Ki ad tanácsot neki?

Megkapta a tanácsot. Jött a török. Pálóczi Antal parancsára fegyvert fogott Zemplén is. S a fegyverzörgés napjaiban megértette, mi tanácsot ad neki Isten. Megértette: neki is fegyvert kell fognia és valami bátortalan sejtelem azzal biztatta, hogy

a csatatéren a pogánynak száz halált osztva vértanu halált fog halni és megtisztulva, megdicsőülve mehet be az angyalok és szentek seregébe. S odalépett Pálóczi uram elé:

— Bátyám, adj nekem is páncélt, kardot, lovat: hadd harcolok én is!

Türelmetlen harci vágy emésztette szívét. Gyötrelem volt neki Patakon a mustra. Haj, de hosszú volt az út Tolnáig! Ott ő is ujjongva köszöntötte a királyt, aki vérét ment ontani a Krisztusért. Alig vette észre, ami körülötte történt. Nem látta a hadaknak siralmasan lassú gyülekezését. Nem hallotta a pártoskodó, még most is fukar nagyurak miatt való háborgást. Mit sem törődött a biztos vereséget, majd fényes győzelmet jósoló prófétákkal. Csak annak örült, amikor Tolnáról elindultak s Szegszárdon, Bátán át Mohács felé vonultak.

Végre fölvirradt a nap, elérkezett az óra, amikor a magyar sereg ajkán fölhangzott a csatakiáltás Mohács mezején: „Jézus” és ő lova kantárszárát megeresztve, meztelen kardját villogtatva ő is rohanhatott az ellenségre, a hitetlen fajzatra. S harcolt, mintha a kardot soha le nem tette volna, mintha éveken át nem a könyvek lapjait

forgatta, nem az olvasó szemeit pergette volna, hanem nap-nap mellett kemény vitézi próbán edzette volna karját. A merre suhintott kardja, jaj volt ott a tar koponyának: alig menekült meg előle épen és élve. A veszedelmet keresve kereste. Egyenest oda törtetett, ahol a legádázabbúl tombolt a harc s amikor ott sem találta meg azt, amit keresett, neki vágtatott az ágyúk tüzet okádó torkának. De a sisteregve rohanó golyók mintha kikerülték volna, onnan is sértetlenül tért meg.

A gyászos csata véget ért s az első fájdalom, amely szívébe nyilallott az volt, hogy az óhajtvá óhajtott vértanú halálra nem érdemesített. Szíve már-már föllázadt: hát tovább kell vergődnie, mint a félig szét-taposott féregnek? S amint a csatatérre leereszkedett az est sötétje, az ő lelke is beburkolódzott a csüggetegség éjfelete palástjába. De ahogy ottan állt huszonnégyezer atyjafia holtteste között lehorgasztott fővel, leeresztett karddal, nagyobb, hatalmasabb fájdalom toppant a szívébe. Ráeszmélt arra, hogy itt az ő nemzete csatát veszített: ezer-nyi sebből vérezve, letiporva fekszik és vigasztalást, erőt és békességet adó vigasztal-

lást vár és neki üres a szive, néma az ajka! Egyik-másik esetében mintha még volna élet, lelke talán még vár-vár valamire, mielőtt átmenne az örökkévalóságba; talán már útban vannak a csatatér felé a fiukat, életük párját, apjukat sirató szülők, özvegyek és árvák; amott a török táborral talán indulnak messze idegenbe a rabszijra fűzőtek s neki nincs semmije, semmije, amit adhatna nekik! Miről beszéljen nekik? Talán arról, hogy volt egyszer egy barát, aki gőgös lelke nagy dagályában megostromolta a szentséges Isten trónusát, de azután tetszett az Istennek, hogy csúfos kudarcot vallasson vele és most kacaghat rajta a sátán és a pokolnak minden serege.

Amint állt tétován, tanácstalanul, jött Kanizsai Dorottya*) asszony és kemény hangon rászólt:

— Barát, mit állsz itt resten, tétlenül? Jöjj és tedd a tisztedet!

S ő engedelmeskedett és ment. De nemcsak a halott magyar vitézeket temette. Temette a maga halottját is: szive dacos

*) Perényi Imre nádor özvegye, aki a mohácsi csatavesztés után 400 embert fogadott s eltakarította a halottakat.

elbizakodottságát, amely juszt akart a mennyben, juszt, amelyet a szent Isten is elősmer, juszt, amelyre rámutathat és követelheti részét a mennyei dicsőségből. Eltemette és megsiratta keserű könnyekkel, hogy valaha élt. S aztán megéhezett nagy kegyetlen éhséggel arra, amit addig sohasem kívánt meg. Már nem a szentnek, a vértanúnak koronája kápráztatta, csalogatta szemét. Már nem arra törtetett, hogy kitárt kapuval, ujjongó énekkel fogadják majd egykor a mennyei seregek. Nem. Most már csak egyért epedt a lelke: kegyelemért. Istennek gazdag irgalmassága szerint való ingyen kegyelemért. Reáborult véreinek frissen hantolt sirhalmára és összetört, megalázkodott szive felkiáltott Istenhez:

— Uram, kegyelmezz nékem bűnösnek!

— — — — —

Mihály pap riadtan tekintett maga köré. Most vette észre, hogy ő maga elhallgatott s az éneket Tamás kovács öblös hangja vezeti. S míg ő a multat járta, addig meg-növekedett körülötte a kicsiny gyülekezet. Már asszonyok is jöttek. Kendős Sára elhozta végre az urát is, Szabad Balázst. Itt

van Kozma Jákó özvegye is, Suba Örzse asszouy. Háta mögül hallja már, Jómester István hangját. Most telepedett melléje Ó Lőrinc.

Épen a hatodik strófát énekelik:

Megvigasztal engem te pásztori vessződ
és te pásztori botod,
Az sok nyomorúság, mellyel hivedet
megsujtod, sanyargatod,
Mellyel te kezедhez oly nagy szépen őket
megszoktatod, tanyitod,
Hogy el ne vesszenek, sőt veled legyenek,
mindörökké megtartod.

Mihály pap megint csak nem énekel. Azon tűnődik, hogy milyen igaz, amit az ének mond és míg keze húzza a vonót és játssza a zsoltár dallamát, lelke önkéntelenül újra visszatér a múltba.

— — — — —

Mohács mezejéről hazafelé tartott. Ment, hogy megvigye a pataki vár asszonyának ura elestének hírét. Egy útszéli csárdában szász kereskedőkkel akadt össze. A lipcsei búcsún voltak s haza igyekeztek Nagy-Szebenbe. Kelletlenül hallgatta beszélgetésüket, mert hamarosan kiértette szavaikból — a német szót bécsi diákkora óta

érti, — hogy mindvalameennyien az eretnek Lutherus hivei. Kedve lett volna hozzá, de bágyadt volt teste-lelke ahhoz, hogy felpattanjon és elhallgattassa őket. Így csak főtt magában és sóhajtozott, hogy az árván, fejetlen maradt országban ki hajtja végre a törvényt: „Lutherani comburantur.“ Azonban hiába tette magát süketnek, mégis csak hallotta azt, amiről a szomszéd asztalnál folyt a szó. Egy közülök próbálkozott, hogy tagadja az új tanítás igazságát, mire társai fölütötték Luther Márton német újtestamentomát és az íráshelyek egész sorával bizonyították a maguk igazát. De az nem hátrált meg. Azt vetette ellen, hogy alighanem hiba van a fordításban. Erre egy a szászok közül — a szebeni bíró íródeákja volt — kiment és a szekérről behozta a latin bibliát és ebből olvasta föl, betűről-betűre összevetve a német fordítással, Szent Pálnak az ephezusi gyülekezethez írott leveléből a második fejezet 8. és 9. versét: „Gratia enim estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis: Dei enim donum est, non ex operibus, ut ne quis gloriatur.“

Mintha a koromfekete éjszakába mesebeli, szikrázva pompázó üstökös zuhanna

bele, úgy hullott bele lelkébe ez az ige. Szinte odakapott a szeméhez, hogy a fény meg ne vakítsa. Hiszen ez az, amit keres, amit vár! Mi segíthetne rajta egyéb, mint Istennek kegyelme? S ha ide jutott, mit tehet egyebet, mint hogy higgyen s így vegye el Istennek ezt a csodálatos ajándékát? Bizony igaz, nem cselekedetek fejében adja ezt Isten. Ha vérző szive engedte volna, felkacagott volna, amint végigtekintett valamikor nagyra tartott, szentnek hitt cselekedetein. Csufos kudarc volt a hiábavaló próbálkozás vége. S mintha most értené, hogy Isten miért vallatott vele kudarcot. Azért, hogy ő, a bűnös ember ne dicsekedhessék, hazug látszattal ne kérkedhessék előtte.

Tágranygolt szeme odatapadt szomszédjaira. Füle mohón fogta fel minden szavukat. Átült a fal melletti padra s mind közelebb s közelebb húzódott hozzájuk. Hosszú szakállú öreg ember mellé került. Bizalomra gerjedt iránta s megkérte: Ti hamarosan nyugovóra tértek: adj nekem valamit ide a könyveidből ma éjszakára! S amit kért, megkapta. Mint eltikkadt vándor a forrás vizére, úgy vetette rá magát Luthernek 95. tételére és a keresztyén ember szabadsá-

gáról írt könyvére. Soha átvirrasztott éjszaka nem tetszett neki oly rövidnek, mint ez. S a nap még ki sem bontakozott a szeptemberi reggel ködéből, amikor fölötte már ragyogott a kegyelem napja s ő boldog, békességes szívvél köszöntötte. Úgy tekintett visszafelé, mint a vak, aki látóvá lett. A Lélek lefejtette szeméről a hályogot s ő látja, hogy Isten mindent elvégezett az ő Krisztusa által helyette és érette s neki csak el kell fogadnia a drágalátos ajándékot!

Attól fogva minden napot azért való hálaadással kellett kezdenie, hogy sorsa kies helyre esett. Dacosan, gőgösen magasra tartott fejjel ment el Patakról, alázatosan meghajtott fővel tért oda vissza. Mégis akkor nyomorúlt koldús volt, most mindörökre gazdag. S a gazdagnak van módja rá, hogy másokat boldogokká tegyen. Ő is megtehetette. Tele marokkal szórhatta szerteszét a kegyelemnek kincsét. Könnyű volt a dolga ugyancsak. Csak el kellett mondania, hogy miképen lett boldog emberré. Csak biztatnia kellett az embereket: jöjjetek, íme, készen vár a mindeneket eltörlő kegyelem. Az, ami után szomjúhoztok gyötrő szomjusággal, amit kerestek kinos vergődéssel, amiért

győtrődtek vérrel veritékezve, a tietek lehet menten, csak fogadjátok el alázatos hittel az ingyen ajándékot!

S a munka nem volt hiábavaló. Az ige terjedt Patakon és Patak körül mint a futó tűz. Megemésztette azt, ami méltó volt a tűz ítéletére. S a régi üszkös romjain föl-épült Isten dicsőségére az új, a megtisztított egyház. Patak, igaz, urat cserélt, mert ősi jusson immár Perényi Péter lett ura, de Isten igéje győzedelmeskedett az ő szíven is s ő is azon volt, hogy Patak ama hegyen épült városhoz legyen hasonlatos. Növekedett a munkások serege is. A kolostor, ahol Mihály barát vívta hiábavaló harcát, mind üresebb és üresebb lett, míg végre az utolsó barát is elhagyta és a jó Kopácsi István megvetette az iskola fundamentumát. Micsoda gyönyörűség volt az Mihály prédikátor szívének, ha maga köré tekintett! Mindenfelé sarjadt, kasza alá érett az ige vetése és szépséges volt a növekedés a veteményeskertben, az iskolában is. Milyen csodálatos változása az időknak az Úr kegyelméből! A régiek elmultak, mindenek megújultak azóta, hogy ott állt a mohácsi nagy temetőben némán, csüggedten, tehetetlenül!

S Istennek úgy tetszett, hogy áldja, egyre áldja és így tegye próbára. Hiszen az ő bölcsesége olykor így próbálja meg az embert.

Amikor hazatért a mohácsi csatatétről, Anna asszonyt, Bánóczi István hitestársát özvegyen találta. Míg mások a pogánynyal való harcban, Bánóczi István a kínos betegágyon lehelte ki lelkét. S amikor ő hirdette az igét s tekintete rá-rátévedt Anna asszonyra, látni vélte, hogy a kegyelem esője mint életet fakasztó permeteg hull erre a hervadásnak indúlt virágra s nyomán erőre kap s újra virágzásnak indul. S megvizsgálta szívét: vajjon bűnös indulat adná-e ajkára a kérést, ha Istentől azt kérné, hogy ezt a virágszálat plántálja át az ő kertjébe. Erre szíve megtelt bátorsággal és kérését Isten színe elé vitte és megkapta azt, amit kért. Boldogok lettek mind a ketten s csak néha-néha suhant át életükön fekete árnyék-ként a kérdés: tölthet-e Isten az embernek mindvégig ilyen édességet a serlegébe, nem fog-e egy napon az édesség helyébe keserű ürmöt önteni?

S csakugyan eljött a nap, amikor Isten megkérdezte Mihály predikátortól: elég-e

neked az én minden bűnödöt eltörölő, téged az örök üdvösségre elpecsételő kegyelmem? S mivel Mihály predikátor nem tudott tiszta szívvvel ilyen felelni: „Igen, Uram, elég!” Isten bölcseségének úgy tetszett, hogy cselekedjék.

Anna asszony egy napon mint édes ígéret lépett ura elé. S attól fogva örömtől, reménységtől dobogó szívvvel várták azt a napot, amikor az ígéret beteljesül és karjukra vehetik azt, akiben kettejük vére kering. De az élet és halál Ura mást végzett. A bimbófakadás napja a szivetszakasztó gyásznak napja lett. Anna asszonynak életét kellett adnia azért, akit keblére sem ölelhetett; a mesternek bölcső helyett koporsót kellett faragnia az anya számára. Mihály papnak úgy összefacsarodott szíve a fájdalomtól, hogy azt hitte, egy cseppnyi vér sem marad benne. De aki másokat tud vigasztalni, az maga sem marad vigasztalás nélkül a szomorúság órájában. Minekutána megsiratta magát is, azt is, akit eltemetett, szíve megcsöndesedett és apadni kezdett könnyeinek forrása.

Az Úr most megint föltette a nehéz kérdést és ő, úgy látszik, még mindig nem

felelhetett reá így: Uram, elég nékem a te kegyelmed!

Belevetette magát a munkába: hadd vigye, ragadja annak az árja messze attól a sírtól, amely alatt élete párja, gyermeke porlad! S hirdette az ígét mindenütt mindeknek. Enyhülés volt neki a munka, gyöt-relem a pihenés. De csakhamar fölvirradt reá a megpróbáltatásnak újabb napja. Ez a nap sötét borulatot hozott Patak, az evangélium vára fölé. Perényi Pétert, Patak urát tömlöcbe vetette a német király. Miért? Ki tudja azt? Talán azért, mert magyar és nem tudta még eltanúlni a spanyoloktól a csúszás-mászás mesterségét? S ő, Mihály prédikátor ezen a napon megértette, hogy kezébe kell vennie a vándorbotot s ki kell mennie az ő szülőföldjéről, az ő atyjafiai közül. Jobb, ha elmegy; annak, aki a börtönben sinylődik, atyjafia is, bizalmas barátja is: miatta ne rontsa, ne sújtsa a király gyanúja, haragja az Úrnak szőlejét.

És ment. Maga se tudta, merre. Magános útján mintha szünös-szüntelen fülében csengett volna az Úr szava: Elég-e néked az én kegyelmem? Útját végül is arrafelé vette, ahol a török rabigát nyögi a magyar.

Ő, akinek immár senkije sincsen, eljött azokhoz, akiknek semmijük sincsen. Ide jött, erre a tájra, ahol megkivánta azt a kegyelmet, amely most minden vigasztalása.

Most már az. Mert amikor ideért a laskói templom dombjára s innen a Golgota felé tekintett: a keresztrefeszített békesége hatalommal és erővel jelentette meg magát sebhedt szivén s ő özvegyen, árván, messze idegenbe szakadva, vándorbotjára támaszkodva gyógyult, csöndes szívvvel megfelelt az Úrnak:

— Uram, elég nékem a te kegyelmed!

Sztárai Mihály a mennyek országának fényes kapuját látta, amely a Krisztus kegyelme által kitárva köszönti. Ezért énekelte oly sugárzó szemmel kicsiny gyülekezetével együtt a zsoltár utolsó versét:

Leszek mindörökké az én Istenemnek
és Urámnak házában,
Az én Krisztusomnak pásztorsága alatt
az anyaszentegyházban,
Az ő juhainak, igaz hiveinek
az ő társaságában,
Kikkel egyetemben örökké vigadok
az örök bódogságban.

Most már együtt vannak mindvalamennyien. Ide értek már a legmesszebb lakók is: Keresztös Pál és Csák Gergő az asszonyaikkal. Itt vannak már a legények és a leányok is. Utolsónak megérkezett a nagy foglalatosságú Sándor bíró is.

Az alkony már leszállt. Mihály leteszi hegedűjét és kezébe veszi a szent könyvet, hogy felolvassa a textust és szólni kezdjen. De már nem látja a betűket. Fönn ragyog már az esthajnali csillag, de a fénye gyöngén világít. Sebaj! A nehéz textust megtanulta, könyv nélkül is tudja:

„És ezt monda nékem: Elég néked az én kegyelmem!”

Monda neki Jézus:
Én vagyok
a feltámadás
és az élet.

János 11:25.

FELTÁMADÁS ÉS ÉLET.



kassai fejedelmi reziden-
ciában nagy a csönd. Még
a hajduk hadnagyai se
lépnek olyan keményen,
mint máskor, nehogy na-
gyot pendüljön csizmájú-
kon a sarkantyú. S ez a
csönd gyötrelmes, szivdobogtató csönd.
Mert Bocskai István, a fejedelem újra ágy-
nak esett és ki tudja, lábra áll-e még va-
laha? Olyan ez a csönd, mint amikor fe-
kete, tarajos fellegek borítják be az ég bolt-
ját s ember, állat, virág lélekzetfojtva várja
a pillanatot, amelyben elcsattan a villám s
mindent, amit ér, rontva, tiporva elindul út-
jára a zivatar.

Az ágyas házban puha párnáin sóhaj-
tozva, nyögve hanykolódik a fejedelem.
Halántéka forró, mint a kohó fala, de a
keze hideg, mint a jégcsap s oly jól esik
neki, ha nagy erőlködéssel fölemelheti ezt
a vérefogyott, fagyos kezét s megtapint-
hatja vele izzó halántékát. Ott belül az egész
elpusztúlt és megromlott Magyarország jaja
zokog, panasza sír; nemcsak azé, amely őt
uralja, azé is, amelyet a német császár ké-
nye sanyargat, azé is, amelyet a török csá-

szár hajtott a sarka alá. S a szive mélyén fészket rakott az aggodalom kegyetlen ölyve, ki-kiszáll onnét s ahogy most is cselekszi, belevágja karmát szegény, beteg szívébe s veri, csapdossa förtelmes szárnyaival. Mintha azt akarná, hogy annál hamarabb elfolyjon, elfogyjon a vére . . .

— A békesség, igaz, megvan, de ki bizhatnék a prágai Hradsinban gubbasztó, melleleg császárkodó, bolondos órásmesterben? Mesterséges praktikáival mind azon van, hogy meglesse az alkalmatosságot, amikor a forrót heven a magyar alá öntheti, életét elfogyaszthatja s még nevét is kitörölheti e földről. Ha szinleli is hozzánk való jó akaratját, nincsen abban köszönet. Csak halogat, csak vontatja az időt napról-napra, nem tesz egyebet, mint karón varjat mutogat nekünk. Pedig a török nagy erejével az ajtónk előtt áll! De Rudolfus császár nem szenvedheti, hogy valamelyes szíves indulattal legyen a magyar iránt. Azon iparkodik, hogy a törököt nekünk adott hitétől elhajthassa és mi reánk való bosszuállásra indithassa. Szegény magyar, két császár között kell madarásznod, meg is sújt a madár a szárnyával! Mi lesz veled,

ha én nem állok isterázsán a kettő között okos és szorgalmas vigyázással?

Kezei összekulcsolódtak és rekedt hangon felfohászkodott:

— Úristen, Úristen, oltalmazd Magyarországot és ne vedd ki a kardot a te szolgádnak kezéből! Hozd, hozd sebesen Eleázárt!

Nesztelenül kinyílt az ajtó és a szolgalattevő apród jelentette, hogy Péchi Simon secretarius uram óhajtja udvarlását tenni.

A fejedelem helybenhagyólag intett és a secretarius belépett. Mindenekelőtt a fejedelem hogyléte felől kérdezősködött néhány résztvevő szóval, de az fanyar mosollyal, csüggedt kézlegyintéssel felelt. Majd mégis megszólalt:

— Csak jönne már Eleázár! Benne vetem minden reménységem.

— Kivánom Istentől, hogy nyujtsa áldását orvoslására — felelte Péchy. Én is bizom benne. Azt hiszem, még efféle orvosok közül ennél eddig tudósabb Fölségedhez nem akadott.

Ezzel a secretarius rátért a hivatalos ügyekre. Előljáróban azonban a fölött való

sajnálkozását említette, hogy most is zaklatnia kell a fejedelmet. De sürgős intézkedésre van szükség, mert mindenfelől újra özönével jön a panasz a hajdúság ellen. Kemény fenyegetéssel kellene írni minden kapitányoknak, hogy a hajdúságot megfenyítsék és zabolán hordozzák. Somogyi György kapitány Illésházy István uram jószágára szállott, de a tisztartók panaszkodnak emiatt, mert a jószág már teljesen pusztá és nem adhat semmit. Török István hada felől az a panasz Biharban, hogy egy csöpp bor sem marad, ha el nem kerül onnét. Ugocsa a Csomaközy kapitánysága alatt levő had miatt zúg. Krasznavármegye örül, hogy megszabadult Dely Kozmától, de most Fekete Péter serege miatt háborog.

A fejedelem türelemmel hallgatta a sok panaszt, de két keze lassan ökölbe szorúlt és sápadt arcát előntötte a pír. Égette lelkét a fájdalom, a széggyen, hogy csak azért kell túrnie vitéz hajdúinak züllését, garázdaságát, mert nincsen módja reá, hogy becsületesen megadja hópénzüket és egy táborban tartsa őket. Majd megszólalt, inkább magának beszélve, mint a secretariusnak:

— Isten látja, semminek okai nem

vagyunk, mert ha lehetne, az egész hajdúságot markunkban szoritanánk, hogy senkinek terhére ne volnának . . . Hej, ha oly jó szél találkozott volna valahonnan, amely a német császár erejét kifűtta volna Magyarországból, talán a hajdúság nélkül helyére tudtuk volna állatni hitünknek és nemzetségünknek szabadságát, de olyan szél csak nem kerekedett és kellett a hajdú éles kardja . . .

Arca vonásain fájdalmas gúny futott végig és elhallgatott. Belsejében azonban annál hangosabban beszélt aggódó, gyötrődő szíve.

— Nem, most nem lehet meghalnom. Nemcsak a német, nemcsak a török, a magyar miatt sem. Jaj lenne neked én Magyarországom, ha a hajdu egy reggel arra ébredne, hogy nem érzi az én markom szorítását! Átok lenne rajtad az, aki szabadságot szerzett neked.

Felült és riadt szemmel a secretáriusra tekintett:

— Miért késik a bölcs Eleázár? Megírta-e neki kegyelmed, hogy késedelem nélkül, mindjárást jöttek jöjjön ide hozzánk? Vagy tán Örvendi Pál uram fukarkodott az

én marhámmal és nem küldte el neki mind-
azt a clenódiumot, amit rendeltem? Vagy
nem tömte meg arannyal a követ erszényét
és nem telik nekik most rá, hogy váltott
lovakon jöjjenek? Miért kell nekem resten
itt hevernem, míg a magyar egymást eszi,
rágja?

Nem volt már ereje a tartós haragra
és háborgásra. Erőtlenül visszadőlt párnáira.



Hajnaltájban megérkezett Eleázár, Zsig-
mond lengyel király híres-neves orvosa. Ki-
szállt a fejedelmi hintó dagadó párnái közül
és mindenek előtt félrevonult, hogy felöltve
imádkozó köntösét, felrakva filaktériumait
elvégezze reggeli imádságát. Majd összehi-
vatta Kassa valamennyi orvosát, akik már
mindnyájan végigpróbálták a fejedelmen tu-
dományukat. Ébenszin szakállába mélyedve
meghallgatta, amit elmondhattak a fejedelem
betegségéről, a maguk kudarcáról, de nem
szólt semmit. Pedig mohón lesték, hogy mit
fog mondani. A fejét azonban, míg a többiek
beszéltek, néhányszor megcsóválta s ebből
is, meg a szeme komor nézéséből eleget
értett mindenki.

A fejedelem nyughatatlanul várta. Késerves éjszakája volt. Csak hajnal felé szenderedett el egy kissé. De a reggelnek a nehéz kárpitokon átvergődő fénye újra ébren találta. Ide-oda hánya-vetette magát az ágyban, közben csúfot vallott orvosait ócsárolta:

— Mit kérkedtek a tudományotokkal? Tehetetlen, hazug népség! Csak az aranyra meg az ezüstre éheztek...

Nyakán aranyba foglalva nagy rubinkő függött vékony selyémzsinóron. Megmarkolta, egy rántással leszakította s elhajította magától:

— Ez se használt! Pedig Illésházy uram ennél nagyobbbat nem talált egész Bécs városában. Ötezer forintom bánja...

S a drágakő, amelyet tudós ember mint bizonyos orvosságot ajánlott a fejedelem nyavalyája ellen, hitvány kavicsként hevert a padlón.

Az apród végre jelentette, hogy Eleázár bebocsáttatást kér. Péchi Simon kíséretében lépett a fejedelem ágyához. Az féloldalt fordulva mind a két kezével megragadta jobbját:

— Várom kegyelmedet! Az utolsó doktor, akiben bizodalmamat vetem...

Eleázár kérdéseket tett föl. Sok volt a kérdeznivalója. A kérdések hosszú sorának szinte nem akart vége szakadni. Végül azonban mégis megtudta mindazt, amit tudni akart. Elhallgatott s egy darabig ellenállt a fejedelem szemének, amint várva, kérve, könyörögve rászégeződött. Végre megszólalt bátortalan, vontatott hangon:

— Talán a mannilla orvosság némi enyhülést szerezhetne . . .

A fejedelem minden erejét megfeszítve fölrántotta magát és belemarkolt Eleázár köntösébe:

— Mit beszél kegyelmed? Nem enyhülés, gyógyulás kell énnekem!

Visszahanyatlott párnáira és úgy beszélt tovább a mennyezetre meresztett szemmel, nagy izgatottságában takaróját tépve, markolászva:

— Mit bánom én, ha marcangol is a fájdalom: csak talpra állhassak és éljek, éljek . . .

Erőtlen hangja az utolsó szavaknál rikácsolássá torzult.

Majd újra fölült és újra mellen ragadta Eleázárt:

— Az Ábrahám, Izsák és Jákob Iste-

nének nevében kényszerítek: mondd meg az igazat! Van-e reménység, hogy fölépüljek?

Eleázár mély gödrökben ülő fekete szemével beletekintett a fejedelem lázasan csillogó szemébe és tompa hangon felelt:

— Mivel így kérdez Felséged, azt kell felelnem: nincs reménység.

Kegyetlen, szívet szorongató csönd követte szavát. Szinte hallani lehetett a megdöbbszent szívek riadt dobogását. A fejedelem visszaesett párnájára és lehunyt szemmel úgy feküdt ott, mintha máris halott volna. Péchi Simon egy székes magas, faragott támlájára dőlt és kezével eltakarta arcát. Eleázár pedig csak nézte, nézte a fejedelmet, mintha azt vizsgálná, hogy az Ábrahám, Izsák és Jákob Istenének nevében kérdezve felelhet-e ő egyebet.

Nem, nem felelhetett mást. Ajkai önkéntelenül megmozdultak és Mózesnek, az Isten szolgájának fohászát idézték a szent nyelven. Péchi Simon magyarul mondta utána:

— Úr Isten taníts úgy minket számálnunk a mi napjainkat, hogy szívünket nevelhessük szüntelen a bölcsességben!

Hallotta a fejedelem az ígét és ajkára

vette? Péchi Simonnak úgy tetszett, hogy a nagy felindulás után elszenderedett. Eleázár éles szeme azonban látta, hogy ébren van és szemét csak azért tartja csukva, mert most befelé kell tekintenie.

A fejedelem csakugyan azzal foglalatoskodott, amit csak zavart volna a szem látása, ha e világ dolgait szemlélte volna. Szűk kapu előtt állott és azon tanakodott, mikép menjen rajta által. Aggat neki minden: fején a kalpag a büszke structollal, vállán a díszes palást, kezében a fejedelmi pálca, oldalán a kard. Jó volna mindezt most letenni. Nem, hiába áll itt ez előtt a kapu előtt, mert még itt kell maradnia. A kardot, a pálcát még nem teheti le. Marasztja még annyi könnyes szem, összeszorúlt ököl. A hajdút ki zabolázza meg? A két tarral*) ki boldogul? Nem, még nem mehet! Aztán maradnia kell még a szive miatt is... Ő maga ilyen erejefogyottan, összetörődötten még csak átférne valahogyan, de a szive mintha még olyan nagy volna... Telve van annyi gonddal... Majd ebben, majd abban a várban volna ellgazítani valója. Szeretne

*) Így emlegeti Bocskai leveleiben a török szultánt és Rudolfot.

a tokaji szőlőhegyen is szétnézni. Némely arany és ezüst marhát is számba kellene még venni. S a szíve még sokat akar, sokat tervez. Van benne még sok elfojtott harag, végre nem hajtott ítélet. Mitévő legyen? Ime, itt áll a szűk kapu előtt és látja, hiába minden: innen nem mozdúlhat hátrafelé egy tapodtat sem! S talán a következő pillanatban meg kell tennie a lépést előre a szűk kapu alá. Csak ne riasztaná az a rettenetes bizonytalanság ott a kapun túl. Igaz, int felé rajta túl egy másik, drágalátos kövekből rakott kapu és biztató, gyönyörűséges fényesség árad rajta keresztül feléje, de egy irtózatosszakadék is tátja feléje torkát: nem fog ebbe belezuhanni?

A fejedelmet még hányja a hab, hogy mitévő legyen a szűk kapu előtt, amikor hátrafelé távolodó halk lépteket hall. Fölnyitja szemét és látja, hogy Eleázár és Péchi Simon távoznak. S noha most jobban esnék neki a hallgatás, megszólal:

— Hivassa el, secretarius uram, Alvinczi Pétert, a prédikátort.

*

A megcsöndesedő lélek mintha a test fájdalmai fölött is hatalmat nyert volna. Csön-

desen, nyugodtan várta a fejedelem a prédikátort. Amint belépett, kezét nyújtotta feléje és csak ennyit mondott:

— Én tisztellem, prédikátor uram, a kegyelmed ékesen szólását, de most csak Isten igéje által szóljon hozzám. Az apród majd ideadja az öreg bibliát: olvassa föl nekem azt, amit a kegyelmed bölcsesége számomra az én mostani állapotomban leg-
üdvösségesebbnek ítél.

Az apród olvasó állványt tett a fejedelem ágya mellett álló karosszék elé és rátette az öreg bibliát. Alvinczi Péter a fejedelem intésére a karosszékbe ereszkedett és fölötötte a szent könyvet.

— Szent Márk evangélioma 8. fejezetének 36. versével kezdem az olvasást, ahol is Krisztus Urunk a következő megszívlelendő admonitiót adja:

„Mert mit használ valakinek, ha mind e világot megnyerné is, ha az ő lelkét elveszti?“

Megállt. Majd lassan forgatva a lapokat, más íráshelyet keresett.

A fejedelem azalatt a mérleget nézte, amelynek egyik serpenyőjében ott volt a világ minden hatalma és gazdagsága, pom-

pája és hírneve, a másikban pedig az ő a szűk kapu előtt didergő lelke, tele vágyódással annak a fénynek a melege után, amely a drágakövekből rakott kapunak kitárt szárnyai közül árad feléje. S nagy örövendezéssel örövendezett annak, hogy mégsem választotta azt, amit a világ kíváncsiságával meg-
rakott serpenyő kínál, hanem mozdul a keze és azután nyúl, ami a másik serpenyőben didergő léleknek kedves és üdvösséges. De mi is az, amire a léleknek szüksége van? S emlékezetében megelevenedett a Filippi városabeli tömlőctartó s annak a példája szerint ő is azt kérdezte: Mit kell nékem cselekednem, hogy idvezüljek?

A prédikátor újra megszólalt:

— Jó lesz, ha most Felségednek emlékezetébe idézem Krisztus Urunknak azt a szavát is, amely Szent Máté evangyélioma 6. részének 14. és 15. versében vagyon megírva:

„Mert ha megbocsátjátok az embereknek az ő vétkeiket, megbocsátja néktek is a ti mennyei Atyátok. Ha pedig meg nem bocsátjátok az embereknek az ő vétkeiket: a ti mennyei Atyátok is nem bocsátja meg a ti vétkeiteket.“

Å fejedelem megértette, hogy ez az ige felelet az ő lelkének nagy kérdésére. Emlékezete előtt fölrajzolt mindaz, amiről tudta, hogy Isten bocsánatának kell eltakarnia. De a Krisztus világosan megmondja, hogy Isten csak akkor bocsát meg neki, ha ő is megbocsát az embereknek. És elindult és sorra járta mindazokat, akik ellene vétettek és könnyű volt nekik odanyújtani a békeség jobbát. Amikor elindult, nem tudta, kihez mindenkihez kell elmennie, de valami láthatatlan kéz vezette. Végre sötét pincébe kellett alámennie, nehéz vasajtó nyílt meg előtte és szemtől-szemben állott Káthay Mihálylyal.*) Nem, neki nem tud megbocsátani! Å gyilkosnak, aki orozva tört életére s akinek a mérge ereiben forr, kavarog. Mert semmi kétség benne, ő a főautor, vagy a köztársak között is a legelső. Nem, addig a fejedelmi pálcát le nem teheti kezéből, míg fölötte és cinkosai fölött igazságot és rettenetes ítéletet nem teszen! S már látja is a halálos ítéletet s már nyúl is a penna után, hogy kezevonásával másíthatatlanná tegye . . .

*) Alighanem ő mérgezte meg Bocskait. Bocskai halála után a hajdúk Kassa piacán darabokra vágták.

Alvinczi Péter megsejtette, hogy a fedelemnek nehéz harcot kell megvívnia s ezért így szólt:

— Ha nehéz a megbocsátás, gondolon Felséged arra, amit Szent Pál apostol az efézusbeli gyülekezethez írott levelének 4. részében a 32. versben mond:

„Legyetek pedig egymáshoz kegyelmesek, irgalmasok, megengedvén egymásnak, miképen az Isten is a Krisztusban megengedett néktek.“

Kemény nyomatékkal ejtette az utolsó szavakat: miképen az Isten is a Krisztusban megengedett néktek.

A gyilkos Káthay Mihály eltűnt a fedelem szeme elől és előtte állott a megfeszített Krisztus. Könyörgő vágyakozással tekintett föl reá. Várta, hogy megnyiljék ajka s így szóljon hozzá: Megbocsátattak néked a te bűneid. Békesség neked! Tudta, hogy a keresztfeszített Krisztus szerzette váltságba kell vetnie minden bizodalmát. De a Krisztus ajka zárva maradt. Várt s közben a szíve úgy zakatolt, hogy majd szétpattant. Végül elérte, hogy Isten a Krisztus által nem enged meg neki, míg ő a maga bírása akar lenni s halkan megszólalt:

— Megbocsátok mindenknek!

S beleértette Káthay Mihályt is.

Boldogan föllélegzett. Hallotta a Krisztus szavát: Békesség néked! S beteg, fáradt szíve ujjongott, hogy immár békessége van Istennel és emberekkel.

A prédikátor megint visszafelé lapozott.

— Végül hadd olvasom föl Felségednek Krisztus Urunknak azt a vigasztalással teljes ígét, amely Szent János evangélioma 11. részének 25. és 26. versében van feljegyezve:

„Monda néki Jézus: Én vagyok a feltámadás és az élet, aki én bennem hiszen, ha meghal is él. És valaki él és hiszen én bennem, soha meg nem hal. Hiszed-e ezt?”

S az öreg bibliát összecsukva, hozzátette:

Krisztus Urunk ma is mindnyájunktól kérdezi: Hiszed-e ezt? S különösképen kérdezi Fölségedtől, aki a nagy útra készül...

A fejedelem összekulcsolt kézzel, lehunyt szemmel feküdt ágyán. Felelt az Úrnak, aki kérdezte. Nem embereknek, hanem csak néki és az ő angyalainak hallható hangon. S feleletére fölzendült az égben a hal-

leluja annak a dicséretére, akinek hatalma van arra, hogy átvigyen a halálból az életre.

Hitte, amit a Krisztus mond és mert hitte, látta. Már nem állt szorongva, didegve a halálnak szűk kapuja előtt. Az élet fejedelme, a Krisztus vezette kezénél fogva. S a Krisztus dicsőségének sugárzására úgy szertefoszlott a halál kapuja, mint a kelő nap előtt a ködfelhő. Igen, úgy van, ahogy a Krisztus mondja: aki reá bizza magát, ha meghal is él! Nem; igaz az ennél följobb való igazság is: akinek Ő az élete, az immár meg sem is hal! Halleluja! Hol vagyon halál a te diadalmad? Hol vagyon koporsó a te fulánkod?

Látta, hogy a Krisztus a feltámadás és az élet. Szeme messze, messze látott: el egészen addig a dicső napig, amikor teste, amely most rothadandóságban el fog vetetni, fel fogja öltözni a romolhatatlanságot és ő ott fog állani a háromszor Szent Isten trónja előtt, fehér köntösben, kezében palmaággal és ajkán zeng az Urat magasztaló új ének.

A lelke többé nem didergett. Melengette a drágaköves kapun kiáradó fény...

Testén éles fájdalom vonaglott át. Rá kellett eszmélnie arra, hogy még a szenvedő

testben van lakozása. S testének fájdalmával együtt megelevenedett nemzete fölött búslakodó szívének fájdalma is. Odafordult a prédikátorhoz:

— Még csak egyet kérek kegyelmedtől. Ha hazámra és nemzetemre tekintek, mivel vigasztalódjam?

A prédikátor újra felütötte az öreg bibliát:

— Csak ahhoz tartsuk magunkat, amit Szent Pál apostol a zsidókhoz írt levél 12. részének 6. versében mond:

Mert akit szeret az Úr, megdorgálja, megostoroz pedig mindent, valakit fíjává fogad.

A fejedelem igazat adott prédikátorának. Az ostor, amely most a magyar fölött suhog és véresre szaggatja testét, a szerető mennyei Atya kezében van. Jó, hogy lecsapott reá is; jó, hogy fenyíti, zabolázza nemzetét. S lelkében bontogatta szárnyát a reménység, hogy eljön a nap, amikor a mennyei Atya leteszi az ostort és sok sebéből megépül a magyar.

Kezét nyújtotta a prédikátornak:

— Köszönöm a kegyelmed szolgálatját. Legyen az Úristen áldása rajta!

Å prédikátor eltávozott.

A fejedelem pedig újra bizakodva,
gyönyörködve rászögezte tekintetét arra, aki
a feltámadás és az élet.

Akkor mondá Jézus
az ő tanítványainak:
Ha ki akar én utánam jönni,
tagadja meg magát
és vegye fel az ő kersztét,
és kövessen engemet.

Máté ev. 16: 24.

A KERESZT.



fölkelő nap első sugarai betolakodtak az örmény ház kicsiny ablakán át a kicsiny szobába és Mikes Kelemen már talpon találták. Azzal foglalatoskodott, hogy visszarakta ládájába azt, amit az imént kirakott. Keresett valamit. Igaz, szép dolog, mikor az embernek minden gazdagsága csak egy ágy, egy kis láda és egy asztal, mert ezek nem adnak nagy gondot, de bizony szomorú az ilyen gazdagság, mikor olyasvalakitől kell elválni, akit szeret az ember s valami ajándékot akarna neki adni, amely néha-néha arra emlékeztetné, aki adta.

Végül is egy kis bőrkötésű könyvet és egy elefántcsont feszületet tett az asztalra. Eközött a kettő között kell választania, hogy melyiket adja a kis Zsuzsinak, aki holnap itt hagyja Rodostót és a bujdosókat és a messze Lengyelországba megy. Egyik is, másik is jó volna neki olt a messze idegenben. Egyéb kincse, ami ajándékozásra méltó volna, már nincsen.

Kezébe veszi a feszületet és nézi. A csontja már sárga, a Megfeszítettnek ezüstből

való testét belepte már a patina. Őreg karmalduli baráttól kapta, aki gyóntató atyja volt akkoriban, amikor a jó fejedelem a napkirály udvarában élt és olykor-olykor betért Groboisba, a klastromba. Olyan kis feszület ez, amit akkor illik az embernek kezébe venni, ha elérkezett az utolsó órája. Nincs is más feszületje. Zsuzsinak meg van. Tudja biztosan. Talán mégsem a feszületet, hanem a könyvet kellene neki adni?

Kezébe veszi a könyvecskét és fölnyitja: „Aki engem követ nem jár sötétségbe. Kempis Tamásnak Christus követéséről négy könyvei. Mellyeket magyarra fordított Pázmány Péter esztergomi érsek.” Ez is abból az időből való, amikor a bujdosók a francia udvar meleg fényében sütkéreztek. Fenn a sarokban ott van a jó Fleury abbé neve tulajdon kezevonásával. Akkor még nem volt az a hatalmas ember, aki ma. Emlékszik jól rá, amikor megajándékozta ezzel a könyvecskével. Olyan napon történt, amikor a szive csordultig megtelt reménységgel. Jó híreket hallott. A bujdosók örvendezve sugdosták egymásnak, hogy új európai constellatio van kialakulóban. Csak azt nem lehetett kinyomozni még, hogy a jó híreket

ki indította el körútjukra. Talán Liselotte asszonytól hallott valamit a fejedelem, amikor a minap megint ott járt? Vagy maréchal de Tessé éles szeme látta meg és adta hírül a készülődő nagy eseményeket? Utóvégre az is lehetséges, hogy Dangeau marquistól ered minden, aki mindenkor versatus ember volt. Fleury abbé szó nélkül, mosolyogva hallgatta találgatását s hagyta, hogy egy ideig zavartalanul szövögesse a reménység tarka képeit. Végre fölkelte karosszékéből, odament az egyik könyves polchoz, kereste s hamarosan meg is találta ezt a könyvecskét s vállára téve kezét, így szólt hozzá:

— Ugy-e észrevette már, mon fils, hogy mennyire szeretem Kempis Tamásnak Krisztus követéséről írott könyvecskéjét? Ezért tellett kedvem abban, hogy megszeressem olyan nyelveken is, amelyeket nem értek. Ez a magyar fordítása. A nagy Pázmány Péter kardinálistól való. Engedje meg, hogy megajándékozzam vele! Azt hiszem, jó hasznát fogja venni akkor, ha elkeseredett szívvél reménységének romjai előtt fog állani.

Kihúzta íróasztalának egyik fiókját s kivette a Megfeszítettnek acélba metszett kicsiny képét s átnyujtva folytatta:

— Keresse ki s Üdvözítőnknek ezzel a képével jelölje meg a II. könyv 12. fejezetét. Ez a címe: De regia via sanctae crucis. Mélyedjen el benne mentől előbb. Azt látom, közel az az idő, amikor föl kell vennie keresztjét.

De ő akkor nem értette meg az abbé szavait. Ki ment a versaillesi parkba és örvendező szívvvel gyönyörködött a tavasz szépségében. Az egyik kerek virágágy mellett letelepedett a márványból faragott padra. Fölütötte a könyvecskét és ott, ahol az abbé beletette a Keresztrefeszített képét, olvasni kezdett. Olvasott, de ezzel is úgy volt, mint az abbé beszédével: nem értette. Kérdezte magában, mit értsen az ilyen beszédből: „Tagadd meg magad, vedd fel keresztedet, és kövesd Jézust... Miért rettegsz tehát a keresztnek felvállalásátul, mely által kell mennyországban menni?” Összecsuksa a könyvecskét s inkább a tarka pillangókat nézte, amint virágról-virágra röpködtek s emlékszik, hogy a francia király nagy hatalmán elmélkedett, aki, lám, még a fákat is akarítja alá kényszeríti s egyenes formára nyirítja őket. Majd hagyta, hogy a reménység, a madárének, a virágillat mámorba rin-

gassa s látta, amint a nagy király riadójára, táborba száll a francia sereg s megindul az osztrák császár ellen, mennek diadalról diadalra, Rákóczi Ferenc zászlói újra fennen lobognak ■ hirdetik a fejedelem győzedelmét, a magyar szabadság felvirradtát...

Röstelkedéssel gondolta el, hogy a könyvecskét mind mai napig sem olvasta. Nem a tartalmáért, inkább a szép kötéséért gondolta, hogy jó lesz Zsuzsinak. De az talán ugyanazt tenné, mint ő: ott hevertetné a láda alján. Úgy látszik, olyanformán nézi még a világot, mint ő akkoriban a francia király díszes kertjében. Neki magának itt a bújdosásban talán nagyobb szüksége lenne reá. Mintha már itt volna, keservesen itt volna az az idő, amelyről Fleury abbé beszélt... Amerre csak néz, mindenfelé csak romokat lát...

Arra határozott, hogy a feszületet adja Zsuzsinak; Kempis Tamást visszatette a ládába, a feszületet dolmánya belső zsebébe rejtette és útnak indult.



Zsuzsinak sok a dolga. Megadja ugyan a becsületet Mikes uramnak, nyájasan fo-

gadja, le is ülteti, de maga nem maradhat tétlen. Mig a beszélgetés megindul s folyton meg-megállva, nagy lassan gördül tovább, szünős-szüntelen tesz-vesz. Még minden szerteszét van, a ládák majd mind üresek. Akad még a tű számára is bőségesen munka. S alig van már három vagy négy nap addig, amikorra mindennek készen kell lennie, mert indul a hajó. Ezért nem ülhet meg resten.

Mikes elnézi a fiatal özvegyet. Mi tagadás benne, igen fősvényen osztogatták neki a szépséget, de rendes, tisztességes személy és tiszta jószág. S ez teszi az asszonyt igazi asszonnyá. Mert sokan viselik az asszony nevet, de nem mindegyik viseli érdemesen. S a kevélység sem látszik rajta. Akkor se látszott, igaz, amikor nem is olyan régen az esküvője napja volt s Kőszeghy Zsuzsi, a fejedelem fegyvertöltőjének lánya a nagy generálisnak, gróf Bercsényi Miklós-nak lett a felesége. De talán mégis kevélység lakozik a szívében, mert miért nem adja a kezét annak, aki szíves szóval marasztja most. Mégis csak attól van az, hogy a grófné titulust nem akarja letenni...

Mikes csendes hangon megszólal:

— Meggondoltad-e jól, Zsuzsi? Jobb volna, ha maradnál.

Zsuzsi háttal van Mikesnek. Az egyik széken van nagy rakosgathatnékja. Így felel hátrafelé:

— Már csak jobb lesz, ha elmegyek. Mikes még egyet lép a sokszor tapasztott ösvényen:

— Aki a feketét le akarná tétetni veled, azt nem sajnálsz?

— Sajnálom. Tudja kegyelmed, milyen indulattal vagyok iránta.

Mikes nagy óvatosan megint lép egyet:

— Ha sajnálsz, miért hagyod itten?

Zsuzsi azt már jobb rendbe nem rakhatta, amivel éppen foglalatostkodott. Anélkül, hogy Mikesre nézne, az asztalhoz lép és ottan rendezget. Van ott mindenféle. Egy halomban kamukából meg vászonból való abroszok. Mellettük nagy garmada tányértörő. Odébb van az ágyravaló. Török varrások arannyal való vánkoshajak. Egy ezüstös paplan, melynek kék tafota a körülete. Aztán egy aranyos paplan, amelynek vörös atlasz a körülete. Amott egy szederjes, aszszonynak való bársony mente, meg egy kis suba. Egy türetben fehér recefátyol. Van itt

olyan is, ami még csak majd ezután kerül olló alá. Egynéhány vég vászon; a kék skarlát is lehet jó néhány sing.

Mikes mindezt sorra nézi, nem azért, mintha ilyesmit nem látott volna, hanem azért, mert Zsuzsi jár-kel az asztal körül. S ő elülne vele egy szobában akármeddig. Ha vele van, úgy repül az idő, mint a fecske, ha egyedül van, úgy vánszorog, mint a rák. Miért is akar mindenképen elmenni? Most veszi észre, hogy Zsuzsi adós maradt neki a felelettel. Megkérdezi újra:

— Hogy hagyhatod itt azt, akit sajnálsz?

Zsuzsi megint csak azt feleli, amit már sokszor megmondott:

— Azért, mert könnyebb az embernek ezt az állapotot egymagában elhordozni.

Mikes szívét megint előnti a keserűség, hogy Zsuzsinak ezt a kemény szavát hallja. Csak azt akarja ezzel a szemére vetni, hogy a ládájában nem igen villog az arany. Persze hozzászokott, hogy mindig tele ládákat lásson, mert Bercsényi uramnak bezeg kövérebb volt az erszénye, mint az övé. De hát, ha szegényen is, nem élhetnének boldogan együtt? A szívbéli szeretet nagyobb a gazdagságnál; nemcsak a gazdag házaknál

lakik a jó házasság. Nem tudja a Zsuzsi, hogy azt lehet elmondani boldognak mind lelki, mind testiképen, aki keveset kíván és kevéssel beéri? Nem tudja, hogy gondja volna rájuk a nagy cselédes gazdának, aki soha meg nem hal? De szomorú, hogy csak az elméjének és nem a szívének tanácsára hallgat! Meg is mondja neki:

— Csak kérdezd meg a szívedet. Kettesben a bújdosás is könnyebb.

Kegyetlen fájdalom nyílal Mikes szívébe. Mert Zsuzsi bizony nem felel. S éppen most kezd az egyik ládába rakosgatni. S amint Mikes nézi, valamennyi portékáját látja, hogy a ládába teszi, mintha annyi kést verne a szívébe. Hányszor elgondolta — még mielőtt fiatal fejjel az öreg Bercsényi feleségévé lett volna, — hogy még a nagy szegénységben is milyen szép életük lesz, ha összekerülnek! S azóta is, hogy megözvegyedett, már a reménység is micsoda enyhülés volt az ő szomorú szívének! S most mindennek vége!

A fájdalom kiűzte szívéből az iménti háborgást. Szíve megcsöndesedett és mentegetni kezdte Zsuzsit. Mit szólhat az ellen, hogy nem a szívtől, hanem az elmétől kér

tanácsot? Mert az bizonyos, hogy az okosság jobb tanácsot ad, mint a szív. A szív csak a jelenvalót sóhajtja, az okosság pedig a jövődőről is gondolkodik. S az ő életének jövődje reménység nélkül való jövődő. Ha igaz a francia példabeszéd, hogy kinek-kinek tudnia kell, mi fő a fazékjában, neki is tudnia kell, hogy az ő fazékjában semmi hazamenetelre való reménység nem fő. Itt kell neki ernie a bújdosók kenyerét élete fogytáig.

Fölkelt s készülődött, hogy megy. Hiszen még vagy háromszor négyszer eljöhet, míg a hajó indul.

A feszületet azonban elővette és odaadta Zsuzsinak:

— Ezt neked adom. Hadd legyen valamid, ami rám emlékeztet.

Zsuzsi elvette és nézte, forgatta. Pedig azon az egyszerű feszületen nem volt sok csodálni való. Mikes figyelte közben, egyre figyelte s egyszeriben csak úgy rémlett neki, mintha valami fényességet venne észre a Zsuzsi egyik szeme sarkában. S abból a kicsiny fényességből szikra pattant át az ő szomorú szívébe és lánggra lobbantotta a reménységnek már-már elhamvadó tüzét.

Bátortalan hangon megszólalt és megtoldotta azt, amit már mondott:

— Lásd, ez a kereszt nemcsak Jézus Krisztusra emlékeztet, hanem rám is, aki itt egymagamban hordom a keresztet. Ha egyszer igazán megsajnálsz, akkor jöjj el és tedd alá a válladat: kettőnek mégis csak könnyebb lesz. Nem baj, ha akkorra elfogynak mind az aranyaid. Csak annyi maradjon, amennyivel eljutsz idáig. Az Istennek majd csak gondja lesz ránk... S aztán valamikor talán mégis csak felkerekedhetünk és hazamehetünk Erdélybe, a Tündérországba...

Zsuzsi semmit sem felelt erre. Csak megköszönte a szép ajándékot. Azután elővett egy skófiummal varrott keszkenőt, abba belecsavarta s odatette egy félig rakott ládának egyik sarkába.

*

Mikes Kelemen csöndesen, bánatosan hazafelé ballag. Ha ugyan lehet mondani egy szegény bujdosóról, hogy hazafelé megyen, amikor nem arra visz az útja, ahol a nap nyugovóra tér s ahol messze, messze Zágon haza várja bújdosó fiát...

Jókora utat kell megtennie Mikesnek, míg onnan, ahol Bercsényi generális uramnak

a szállása volt, elér a maga szállására. Közben az egyik utcában a házak sora megszakad s egy réten kell általmennie. De amíg a lába lassan lépeget az ösvényen, a lelke útra kél s szertenéz otthon. Milyen más is az élet a háromszéki hegyek között! Alig ízeleli meg azonban ennek a gondolatnak az édességét, visszariad hiábavalóságától. Ott jobb volna-e az Isten, mint itt? Nem, mindenütt egyarányú az ő jósága. Itt akarja az Isten, hogy légy, azért itt sétálj ezen a szép réten. Az Isten hozott ide: teljesedjék be az ő rendelése. Az ő akaratjára kell magunkat hagyni. Sőt meg kell csókolni a vesszőt, amellyel ostoroz.

Megy s nem is veszi észre, hogy ki jön vele szembe, ki megy el mellette. Pedig egyik-másik török tisztességtudóan köszönti, egyik-másik örmény illendőképen megsüvegei s a bőköpenyes török asszonyok némelyike egy-egy résztvevő pillantást vet a sűrű fátyolon át a szomorú, számkivetett magyarra.

Mikes gondolatai akarva akaratlan csak visszatérnek Zsuzsihoz. Milyen nehéz beletörődni abba, hogy útra kel s talán sohase látja többé! Az a fényesség a szeme sarkában megint csak azt mutatta, hogy a szeretet

nála megvagyon, de az ittmaradáshoz még sincs kedve. Úgy látszik, igaznak bizonyúl most is, hogy akit az Isten valakinek nem rendelt, azt nem is fogja bírni. Isten igazgatja az ember akaratát. Ha akarná Zsuzsi, itt maradhatna, de az Isten nem akarja, hogy ő akarja. De azért nem kell kétségbe esni: jól tudja az Isten, mi hasznos az embernek. S ha mindazonáltal sóhajtás kel a szivből, azt is Istennek kell ajánlanunk. A nyughatatlan vágyódást majd lecsöndesíti Isten.

Át kell mennie a bazáron. Körülveszi a vásári élet zsibongása. Mindegyik árú nagy hangon kínálja, magasztalja a maga portékáját. Minden van itt, ami csak kíváncsú akár a szemnek, akár a szájnak. Garadával a datolya, füge, kókuszdió. Amott egy kereskedő most teregeti szét szőnyegeit: a minták kúsza vonalaiba, tarka színeibe az ember szeme szinte belekábul. A nyüzsgő embersereg kellős közepén pedig egy deris ropja eszeveszett táncát.

Mikes mindezt máskor megcsodálja, de most ügyet sem vet reá. Hagyja, hogy gondolatai egybeszövődjenek s megint csak ezt az igazságot írják elébe világos, jól olvasható betűkkel: mindenben, mindenkor

csak az Isten akaratára kell magunkat hagyni. Nem, ne úgy gondolkodjunk, mint az olyan istentelenek, akik azt tartják, hogy az Isten a világot teremtve, magára a világra hagyta, hogy menjen, amint mehet és hogy az aprólékos dolgokra nem vigyáz, valamint az órák megcsinálván az órát, azt feltekeri és azután azt járni hagyja, amint neki tetszik. Istennek gondja van mindenre. Arra is, hogy Rákóczi fejedelem itt veszteljen-e a bús számkivetésben, vagy pedig elinduljon haza, dicsőségesen, hatalmasan, fölvirrasztván a magyar szabadság hajnalát. S gondja van arra is, hogy Mikes Kelemen egyedül töltse-e bűndosása idejét, vagy hajtson Zsuzsi a marasztaló szóra s itt maradjon vele mint osztályos társa nyomorúságában.

Végre hazaért. Kicsiny szobája a napfény ünnepi köntösében fogadta. Csak most vette észre és csodálta meg alázatos, örvendező szívvel, hogy azon a kicsiny ablakon át mennyi fényesség árad a szobájába. Talán elég, ha a szív is csak egy kicsinyke rést nyit meg Isten felé: azon át is sok vizgasztalás és erő áradhat belé . . .

Elővette a ládából Kempis Tamást, leült és olvasni kezdte. A könyvecske ott

nyílt föl a II. könyv 12. fejezeténél, ahová 11 évvel ezelőtt Fleury abbé utasítása szerint a Megfeszítettnek képét tette. Ez a fejezet szólt „A szent keresztnek király útjáról”. Olvasta s mintha vagy a könyv lapjaira hulló napfény, vagy valami annál is ragyogóbb fényesség világította volna meg minden szavát:

„Vedd fel... a te keresztet és kövessed Jézust és bemégy az örök életbe. Elöl ment ő, keresztét viselvén és meghalt tééretted a keresztfán, hogy te is viseljed keresztet...

Ihol, a keresztben áll minden és veleje a dolgoknak abba függ, hogy magunknak meghaljunk; nincs más út az életre és a belső igaz békességre, hanem csak a szent keresztnek és a magunk mindennapi kedvünk szegésének útja. Ahol akarod, ott járj: amit akarsz, azt keressed: és nem találsz sem felsőbb utat magasságba, sem ide alá bátorosabbat a szent kereszt útjánál. Intézz és rendelj mindeneket akaratod és tetszésed szerint és nem találsz egyebet, hanem hogy mindenkor kell valamit szenvedned, vagy kedvedből, vagy kedved ellen és így a keresztet mindenütt feltalálod...

Ha örömet viseled a keresztet, ő hor-

doz téged és kívánt végre vezet, ahol vége
lészen a szenvedésnek, noha itt az nem lé-
szen. Ha kedvetlenül viseled, terhet veszsz
magadnak, nehezíted magadat, mindazáltal
ugyan viselned kell...

Krisztusnak teljes élete kereszt volt
és mártíromság: és te nyugalmat s örömet
keressz?"

Most már értette és ígent mondott rá.

Körültekintett és látta, hogy mindenki-
nek a vállán ott van a kereszt. Az egyiké
könnyebb, a másiké nehezebb. Hordozza a
fejedelem is a magáét, azt a nagy, a maga
és a magyar nép keserűségéből, fájdalmából
ácsolt keresztet. Könnyebb volt Bercsényi
uramé s ime, már azt is letehetette. Igaz, nin-
csen senki kereszt nélkül... Amint a szeme
mind tágabbra és tágabbra nyílt, látja min-
denfelé a földkerekségen a kereszthordozók
nagy seregét. Az emberi nemzetség a kereszt-
hordozók nemzetsége. Megvan mindenkinek
a maga keresztje otthon, Zágónban is. Csak
másfajta, mint a bujdosóké...

De látta, van különbség abban, hogy
ki-ki mikép hordozza a maga keresztjét. Van,
aki majdnem leroskad alatta és mégsem jó
panasz az ajkára. Van, akié könnyű, hogy

alig érzi a válla és mégis a fogát csikorgatja. S amint nézte nézte, vizsgálgatta, mi lehet ennek az oka, íme látta, hogy a kereszthordozók seregének élén ott jár Jézus Krisztus, aki fölvitte a nehéz keresztet szent-séges vállán a Golgota dombjára. S már látta, már értette a csodát: aki reá tekint és az ő nyomába lép, annak pehelykönnyűvé válik az ő súlyos keresztje, de aki szemét róla elfordítva járja útját, annak irtózatoss teher még a pehelynél könnyebb kereszt is!

Mindezt látta és mindebből okúlt. A Krisztusra tekintett, az ő nyomába lépett, így vette keresztjét a vállára s íme, már az első lépésnél is ujjongó szívvel tapasztalta, hogy bírja, bírja egymaga is és hordozza erős vállal, csöndes szívvel...

Kicsoda aki meggyőzi
e világot,
ha nem aki hiszi,
hogy a Jézus
Isten fija legyen?
János I. levele 5:5.

GYŐZELEM.



porkoláb becsapta mögötte a nehéz börtönajtót és a kulcs nagyot csikordúlva fordult meg a zárban. Újra egyedül volt a nedves oduban, amelyben immár harmadik hónapja tesped. Most kitört belőle az indulat. Kapta a könyvet, amelyet hóna alatt hozott s amennyire csak megláncolt kezétől tellett, odacsapta az egyik zugba s keserű kacajjal felkacagott.

— A kegyes nádorasszony! Bibliát küld nekem!

Csak fojtogatta azóta, hogy a börtön parancsnoka átnyújtotta neki:

— Átadom ő császári fensége Mária Dorottya főhercegnő legmagasabb parancsára.

S ha már megindult, tovább hömpölygött belőle a háborgó, lázadozó harag lávája:

— Inkább azokat intené kegyes beszédeivel, akik bilincset kovácsoltatnak emberek és nemzetek számára!

S mint rabságának idején immár minden napon reggeltől estélig s álmatlan éjszakákon estétől reggelig nem is egyszer, hanem százszor, megint feleletet követelt a kérdés:

— Miért kell rabláncot hordanom?

S újra megadta rá a keserű feleletet:
— Azért, mert nemzetemnek igaz fia vagyok. Azért, mert a császári tiszt zubonya alatt is megdobbant a szívem, amikor a szabadság szellője érkezett a magyarhoz is és fölébresztette buta, zsibbadt álmából s amikor a zsarnok ellen fegyvert kellett fogni a szent szabadság védelmére, fegyvert fogtam.

Leült nyomorúságos fekvőhelyére és fejét tenyerébe hajtotta. Ujra azt cselekedte, ami az időtöltés legjobb módjának bizonyult eddig: visszament a múltba s ahol legjobban esett a szívének, ott járt-kelt. Most is a szépséges márciusi napok viharzanak el előtte. Ami akkor történt, azt még csak mesziről nézte, előbb idegenül, majd aggodalmaskodva. De amikor megcsendült a hívó szó: „Kossuth Lajos azt izente“, már ő is azt tartotta: „Mindnyájunknak el kell menni!“ És ment. És íme, megint ott van a dicső csaták forgatagában: Hatvannál, Isaszegnél, Nagysarlónál, Komáromnál s noha robban a gránát, rőpköd a kartács, megy előre s nyomában lelkesen, dallal az ajkukon vitéz vörössapkásai!

Föltekintett s pillantása a sarokban heverő bibliára tévedt. Ez megállította gondo-

latait s nem engedte, hogy tovább menjenek egész Világosig, elfogatásáig, elítéltetéséig, hanem arra készítette őket, hogy visszamenjenek abba az időbe, amikor még élt a jó öreg nádor s ő az ő udvarában teljesített szolgálatot. Akkor majd mindennap találkozott a nádorasszonnyal. Egy találkozás azonban különösképen az emlékezetében maradt. Azon a napon történt, amikor az édes anyja temetéséről érkezett vissza. Rövid egymásutánban eltemette akkoriban édes atyját, testvérbátyját és az édes anyját. Pedig beh nagy szüksége lett volna az áldott asszony erélyes kezére! Ő még kitatarozta, újjáépítette volna azt, amit a tékozló apa és fia már-már romba döntöttek. A nádorasszony tudta mindezt s amikor a palota folyosóján véletlenül szembekerültek, szemébe nézett s így szólt hozzá:

— Keresse Jézus Krisztust. Jó alkalom ez rá, ha az ember olyasvalakit fektet a koporsóba, aki nagyon kedves a szívének. Én is egy koporsó mellett találtam meg az én Uramat.

Amint megcsendült emlékezetében a nádorasszony hangja, csillapodni kezdett lelkének háborgása. De megcsöndesedő lelke

sem akarta megérteni azt, amit mondott. Most is, mint akkor, sajnálta az okos asszonyt, aki legalább is száz évvel később született kelleténél. Semmikép sem volt hajlandó rá, hogy azt a józan, minden vonásában érthető képet, amelyet felvilágosodott nevelője rajzolt meg előtte a vértanúságot szenvedett názáreti bölcsről, fölcserélje azzal a mystikus, az értelem látása számára homályos képpel, amelyet a főhercegasszony festett meg magának. A königsbergi nagy gondolkodóval ő is elősmeri, hogy van Isten, erény, halhatatlanság s rajta van, hogy az erénynek és tisztességnek bizonyára az üdvösségre vezető útját járja, de azt tartja, hogy tovább nem mehet s nem is kell mennie. Azért, mert a sors valakit megpróbál s elszólitja mellőle azokat, akik kedvesek néki, miért kellene magát egészségtelen rajongás karjaiba dobni?

De noha vitatkozott vele, s nem értett egyet vele, mégis a régi tisztelettel és ragaszkodással tekintett a nádorasszonyra. Már-már elröstelte magát s föl akart kelni, hogy fölvegye ajándékát, a bibliát, amikor megcsörrent kezén a bilincs. Erre újra föltámadt lelkében a harag és a keserűség:

— Igazság kell nekem! Nekem és a nemzetemnek! Nem pedig kegyes ajándék...
S a biblia ott maradt a földön.



De eljött a nap, amikor mégis fölvette. Amikor a Spielberg kazamatáiba, az ő börtönébe is útát talált az a hír, hogy mennyasszonya mégis csak régen a kriptában pihenő anyja leánya volt s hogy a tavasszal megborzongatta a télnek egy itt felejtett gonosz, hideg szele és mire virágba borult a kert, halálra hervadt. Mintha egy óriási szikla zuhant volna rá, úgy roskadt össze. Most már senkije sem volt. Elhagyta az, aki a reménység fáklyáját hordozta előtte még most is, amikor már sűrű, fekete éjszaka vette körül.

Annak a rettenetes napnak délutánján fölvette a hónapok óta a zugban heverő bibliát. A fájdalom lázában emésztődő lelke úgy megkivánta a vigasztalást, hogy félbe kellett hagynia minden háborgást és okoskodást és mohó kézzel utána kellett nyúlnia annak, ami leghamarább ígerte a vigasztalás első cseppjét. Fölütötte a bibliát és olvasta...

Mert éppen ott nyílt föl, a zsoltárok

könyvén kezdte. S amikor szeme olvasta, lelke hallotta viaskodó embereknek Isten felé való kiáltását, életében először eszmélt rá, hogy Isten nem egy eszme, amely a világ magyarázatában és megértésében segítségünkre van, nem a messze távol bizonytalanságában trónoló valaki, hanem megragadható valóság, akit emberek, íme, megközelítenek úgy, hogy hallják szavát, szólnak hozzá, feleletet kapnak tőle, tapasztalják áldó keze rajtuk való nyugovását, látják, úja merre mutat s arra mennek s tudják, Isten szeme gyönyörködve pihen rajtuk . . .

Szívében vágy támadt, hogy ő is megszólalhasson s feleletet kaphasson Istentől. De ajka csak nem akart megnyílni. Gyötrelmes bátortalanság tartotta zsibbadtságban. Szíve mélyén valami egyre azt hajtogatta, hogy az Isten messze van, messze elérhetetlen távolságban; sem az ő hangja nem hathat el oda, sem Isten hangja nem érhet el onnan ő hozzá.

Így kezdte olvasni az evangéliumokat. Most vette csak észre milyen egyszerű és átlátszó itt minden. Nincs semmi szükség arra, hogy az ember belekontárkodjék és egyszerűsítsen és észszerűsítsen rajta. Ez

volna a magyarázata annak, hogy egyre nagyobb bizodalom gerjedezett szívében a Mester iránt? Úgy járt-kelt vele Galilea és Júdea városaiban és falvaiban, mintha egyike lett volna a tizenkettők vagy a hetvenek csapatának! Meghallgatta, amit beszélt, megcsodálta, amit cselekedett. Már nem kételkedéssel olvasta azt, ami róla meg van írva. Mivel megbízott a Mesterben, bizott azokban is, akik tisztelettel és szeretettel följegyezték a Mester szavait és tetteit. De noha szűnös-szüntelen ülésben csengett a Mester kérdése: Mi tetszik néktek ama Krisztus felől? mégsem tudott még reá feleletet adni. Végre elérkezett vele a kereszt alá. Láta töviskoronával megkoronázottan, megveretve, meggyalázva, látta a sebekből patkzó vért, látta teste-lelke gyötrelmét, mind-ezeknek közepette való fönséges békességét és a diadala felől való bizonyosságát, amikor lelkét kilehelte. S mikor mindezt látta s végigtekintett ezen a csodálatosan szép életen, minden eddiginél nyakasabb kételkedés szólalt meg benne. Ez a kételkedés tulajdon kételkedésével szállott szembe. Kételkedett benne, hogy kételkedni lehet abban a gloriólában, amely Jézust mint az Atya egy-

szülöttjét mindenek fölé emeli. Kételkedett benne, hogy az a Jézus, aki emberi testben szenvedett és meghalt, csak ember lett volna. S kételkedő lelke akkor nyugodott meg, amikor ajkára vette a római százados vallástételét: Bizony, Isten fia volt ez!

De amint elhagyta ajkát ez a bizonysgtétel, csodálatos fényesség lobbant fel körülötte. S Isten után vágyódó szive felujjongott: íme, itt az Isten! Megtalálta Istent, mert ráösmert Jézusban arra, akiben Isten leszállott az emberhez, hogy többé ne eméssze magát utána való vágyódásában, hanem megpihenhessen kebelén. Megtapasztalta mind a kettőt: azt is, hogy a Krisztus az élő Isten fia, azt is, hogy senkisémet mehet az Atyához, hanemha ő általa. S álmélkodva látta, hogy oly közel hozzá az Isten, amilyen közel hozzá Jézus Krisztus, a ki a bűnt kivéve mindenben hasonlatos lett hozzá.

Külsőképen minden maradt a régi. A vasrácsos ablakon át csak annyi látszott az ég kékjéből, mint azelőtt. A hideg, nyirkos falak továbbra is olyan ridegek és közönyösek maradtak. A kezére és lábára vert bilincs csak úgy gyötörte, mint annak előtte. A morgorva cseh porkoláb sem lett nyájasabb. A

szabadulás napja még mindig a messze távolból intett feléje. S mégis minden, minden megváltozott! A szűk, komor cella megtelt ragyogással, mert vele volt a Krisztus s azt hirdette neki hatalmas szavával, hogy szereti az Isten. S a Krisztusnak el tudta ezt hinni... Tudta, hogy amit mond, nem egy embernek bizonytalanságban tapogatódzó sejtése, hanem a Fiú bizonyos tudása, aki — a szerető Atya így találta jónak — megjárta ezt a földet föl a Golgota dombjáig, de diadalmat vett a halálon s most újra az Atya jobbján ül. S ha már-már összeroskadt nyomorúságának terhe alatt s a Krisztus erős karja fölemelte, tudta, Isten szeretete emeli föl. Ha elfáradt s fejét a Krisztus ölébe hajtva pihenőre tért, tudta, hogy Isten ölen pihen meg. S noha a maga életét, annak sok fájdalmát, megaláztatását, veszteségét, nem értette, szive mégis csöndes volt, mert a dacos, követelődző „miért” elhallgatott benne. Tudta, szereti az Isten... Láta a Krisztusnak a Golgotán vert sebein s amikor újra meg újra hallotta a Krisztus ajkáról: „Íme, így szeretete Isten e világot!”, szívében a békesség mind mélyebbre bocsátotta gyökerét, erősödött napról-napra,

mig végre méltóságos, terebély fává növekedett . . .

*

Egy délután — teljesen szokatlan időben — benyitott hozzá a porkoláb. Füléhez hajolt és megsúgta, hogy kegyelmet kapott. Természetesen nem a jóindulat árultatta el vele az irodában ellesett titkot. A holnapra gondolt. Azt tapasztalta, hogy a kiszabadúlt fogoly hálája legalább is aprópénzt jelent.

A szabadság után vágyódó sziv első dobbanása, igaz, az öröm volt, de a második már az aggodalmat szólaltatta meg. S jól sejtette, hogy mi jön. Jött a kísértés. Útját egy látogató egyengette, apjának egy örökösen jókedvű öreg barátja, aki Bécsből eljött érte s rászánt néhány aranyat arra, hogy már előtte való nap megörvendeztesse a szabadulás hírével. Elfecsegett erről is, arról is, majd legyintett egyet a kezével:

— Mindennek vége! A szabadságnak is, meg a jussodnak is! De azt már Bach miniszter sem tilthatja meg, hogy még egyszer egy nagyot ne vigadj. Arra még futja. Úgy egy-két esztendőre elég . . .

Az öreg elment s eljött az est, eljött az éjszaka. S amikor az álom már elzsib-

basztotta testét-lelkét, a kísértő azt hitte, hogy szerencsét próbálhat.

Íme, egy fátyolba burkolt nő lép be tömlőcébe. Ki az? Az édes anyja? Nem. A menyasszonya? Hazudott a hír, amely halálát jelentette? De nem töprenghetett soká, mert cigányzene zendült meg. Előbb csak halkan, majd gyorsabban, hangosabban, Megpezsdült a vére, megindult a dallam után s hagyta, hogy az mind sebesebb iramatra ragadja. A nőalak most egyet lépett feléje, erre ő is közeledett hozzá s íme, már kéz a kézben, mozdul a láb s indulnak a táncba kerengve, forogva. A zene mind szilajabb, ébrednek a vágyak s ők hagyják, hogy a mámor, az édes karjára vegye és vigye, röpítse őket messzebbre, messzebbre. Egy-egy pillantást ha vetnek oldalt, maguk köré, elfordúlnak, hogy ne lássák, hol, merre lejtik a táncot. Mintha csatatéren át vinne az útjuk: itt is, ott is egy-egy holttest, egy-egy sebesült. Majd meg mintha láncravert rabok hosszú sora mellett ragadná tova őket a táncnak a sódra. Most meg a nyomornak szennyes, jajjal, szitokkal teli képei merednek rájuk. S ők mindezzel mitsem törődve, csak ropják a táncot . . . És most

elfogja a vágy, hogy föllebentse táncosnője fátylát. A nő vonakodik, mire ő félig tréfásan, félig haragosan félrerántja a fátylat. Most látja, hogy nem a mennyaszonyával táncol Festett arc nevet a szeme közé. Eh, mit! Az úgysis szétporladt már a koporsóban, egymaga csak nem táncolhat az ember! És lejt vele tovább a táncot . . . Jobbra is, balra is szakadékok tátonganak feléjük, de ők egy-egy merész fordulattal átlendítik magukat rajtuk s táncolnak, egyre táncolnak . . . Virágos rétre érnek. Nehéz, erős virágillat csapja meg őket, amely megfekszi a mellet. A fejük mámoros, a szemük káprázik . . . De mi az? Lábuk megakad. Döbbenet fogja el szívüket. Látják: hinár fonódik lábuk köré. Már késő. Ingoványra kerültek: már bokáig, már térdig, már derékig merülnek . . .

Fölriadt. A hajnal sugarai már bevilágították celláját. S a kelő nap fényében újra elébe lépett Jézus. S mint az első találkozás óta többször, ma is megkérdezte tőle:

— Mi tetszik néked én felőlem?

S ő rátekintett. Úgy állt előtte, mint ahogy valamikor itt e földön járt. Egyszerű köntösben, de homlokán ott volt a tövisek

nyoma, kezén és lábán a szegek helye. S neki megint el kellett gondolnia, hogy Jézus nem segíthetne rajta, ha ez alatt az egyszerű köntös alatt nem rejtőznék a bíborok bíbora s fejét nem ékesítené a koronák koronája. Legföljebb jó tanácsot adhatna neki, amelynek kipróbálását nagy erőtlenségében meg sem kísérelhetné. De a szíve újra megtelt örömmel, amikor elgondolta, hogy tudja, ki a Jézus; tudja, hogy ő az a hatalmas, aki diadalra segíti. S leborúlt előtte és vallást tett róla:

— Te vagy a Krisztus, az élő Istennek fia!

Jézus erre vállára tette a kezét s ő boldogan érezte, mint áramlik belé győzedelmes erő. S az erőre szüksége volt, mert sötét, borzalmas alakok léptek elébe.

Jött fekete-sárga köntösben, mellére festett kétfejű sassal a magyar sziveket kereső Üldöztetés. Jött az ősi kúria felől hangzó dobpergés kíséretében éhes szemekkel, rongyokba burkolva a Szegénység. Jött fekete ruhában komor pillantással a kedvesekért való Gyász. Jött reménytelen tekintettel, minden könnyét elsírt szemmel a párjavesztett Szerelem. Jött a bús, mindenkitől elhagyott

Egyedüllét. Jött az éhes, a szomjas, egy cseppnyi örömért epedő Vágy. Jött a pihe-
nőre nem találó, egyre csak vérét ontó Küz-
delem. Jött a veriték-hullató, minden erejét
megfeszítő Munka.

Jöttek, jöttek hosszú sorban . . . Jöttek,
hogy riasszák, gyötörjék . . . De ő szembe-
nézett mindnyájukkal, fölütötte a nádor-
asszony ajándékát s elolvasta János apostol
leveléből a győztes harcos vallástételét:

„Kicsoda, aki meggyőzi e világot, ha
nem aki hiszi, hogy a Jézus Isten fia legyen?”

A börtön ajtaja megnyílt s egy tiszt
tudtára adta, hogy legfelsőbb helyről nyert
kegyelem alapján szabad.

S ő bátor szívvvel indult a bizonyos
győzelem elébe.

OSZK

És monda az,
aki a királyi széken ül vala:
Ímé mindent újjá teszek,
János jelenései 21:5.

MEGÚJULÁS.



kedvem szerint való karácsonyi ajándékot kaptam. Nagyon szeretem Corregio-nak azt a híres képét, amely a jászolban fekvő gyermek Jézust ábrázolja szokásos környezetében s amely a színek és a vonalak nyelvén csodálatos művészettel magyarázza nekünk karácsony jelentőségét, mert, íme, álmélkodva látjuk, hogy a gyermek Jézus vakító fényt sugároz szerteszét abban a siralmasan nyomorúságos istállóban s Mária, József és a pásztorok nem tudnak szembenézni ezzel a ragyogással s riadtan odakapnak a szemükhöz. Hirdetheti-e festő ennél megkapóbban a fontos igazságot, hogy a bethlehemi istállóban megszületett gyermek Jézus e világ világossága? Ezért szeretem ezt a képet s ezért nagy most az én örömöm, mert egy kedves barátom megajándékozott ennek a képnek pompásan sikerült, háromszínnyomatú másolatával.

De nemcsak annak örülök, hogy ezt a szép képet csinos keretében most magam elé függeszthetem a falra. Nagyobb, sokkalta nagyobb az én örömöm a fölött, hogy

ez az ajándék az én barátom vallástétele. Tudom, boldog szíve általa is azt üzeni nekem, hogy most már egyetért Coreggioval. Volt idő, amikor nem látta, hogy Jézus a világ világossága. Mivel most éppen van rá időm, előveszem az utóbbi években hozzám intézett leveleit és összeállítom magamnak annak a történetét, hogyan lett ez az én valamikor boldogtalan barátom boldog emberré. Éppen karácsonyra való foglalatosság, mert ennek a történetnek egyes fordulópontjai egy-egy karácsonnyal esnek össze.

*

Kezdem talán azokon a leveleken, amelyeket 1918 utolsó hónapjaiban, a nagy összeomlás napjaiban írt nekem.

November 25-én többek között ezt feleli egy levelemre:

... Ha valamikor, akkor most nem értelek. Hogyan beszélhet valaki Isten szeretetéről ma, amikor előttünk vannak a világháború iszonyatos és förtelmes tényei? Ha elfogadjuk Isten létét, akkor éppen az iránta való tisztelet kényszerít bennünket arra a föltevésre, hogy ezt a világot megteremtette ugyan, de azután behajította a világűrbe és

ma már semmit sem törődik vele. Csak így érthetjük meg, hogyan volt lehetséges a gázságnak és a fájdalomnak az a szédületes föltornyosulása, amelyet ebbe a szóba foglalunk össze: világháború. S ha ezt elfogadod, akkor nem bánom, én is elfogadom a te tételeidet: hogy t. i. a világháború az Isten nélkül való kulturának rettenetes csődje. A kettő csak~~e~~ együtt ad valamelyes magyarázatot. Az első azonban nem az, hogy a világ elhagyta Istent, hanem az, hogy Isten elhagyta a világot. Az Isten szeretetéről szóló evangéliumot tesszük végrevalahára félre. Mert ne felejtsd, hogy most már megcsinálhatjuk a világháború mérlegét. Most már nemcsak azt tudjuk, hogy sokat szenvedtünk, hanem azt is, hogy mindezt hiába szenvedtük. A nagy katasztrófa mégis reánk zuhan. Beszélhet nekem akárki akármit: szétszabdálnak bennünket. Nem telik bele két három hónap és ezt ti, a nagy optimisták is meglátjátok . . .

Nem tagadom, elkeseredett vagyok. Hiszen én is sokat áldoztam. Mint két uradalomnak és néhány jókora iparvállalatnak ügyésze könnyű szerrel megkaptam volna a katonai szolgálat alól való fölmentést s a

háború alatt néhány milliót még tisztességes ember létemre is kereshettem volna, de én minderről lemondtam és elmentem a harctérre. Pedig — te tudod jól — hogy nekem oda is el kellett vinnem és ott is vonszoltam kellett magam után az én gyönyörűséges és keserves bilincsemet . . .

Az ő gyönyörűséges és keserves bilincse! Szegény ember, hogy rázta, hogy szeretet volna szabadulni tőle, pedig ő maga kovácsolta rá kezére, lábára. Most veszem csak észre, hogy nekem először is azokat a régebbi leveleket kellett volna elővennem, amelyek elmondják annak a szomorú történetét, hogyan lett az én barátom a morfiumnak nyomorult rabjává. Bizony, ha a kezdet kezdetére akarok visszamenni, akkor azokat a leveleket kell előkeresnem, amelyeket a háborút megelőző télen írt nekem.

1913 szeptember 23-án írja:

. . . Végre megtaláltam azt, akit éhes, szomjas szívvel évek óta kerestem. Pozsonyban akadtam rá, ahol diákkoromban a kis leány mellett, ki tudja hányszor, elmentem, és csodálatosképen észre se vettem. Mit is írok róla? Hogy milyen szép, azt nem tudom leírni. Csak azt mondhatom, hogy kacag a

szívem, ha rátekintek. De arról se könnyebb írnom, hogy micsoda káprázatos gazdagság lakozik a lelkében. S csodálatos: a szívünk, az elménk ugyanabban gyönyörködik. Ugyanazok a kedvenc poétáink, zeneszerzőink s hogy olyasvalamit említsek, ami különösen neked, a festőművészet nagy barátjának mond sokat: az ő lelke is Boecklin sejtelmes világa felé vonzódik . . .

Én a magam részéről már döntöttem. Csak az kár, hogy az apja most Németországban van s nem beszélhetek vele. De két hét múlva hazajön. Akkorra megint lejövök. Az eljegyzésre, úgy-e, eljössz?

A következő, okt. 8-áról kelt levél csak néhány sor. Minden vonásán meglátszik, hogy az indulatoknak milyen tombolása közben írta:

. . . Galád játékot űzött velem. Nem értem az egészet. Az apja vállát vonogatja s egyre csak azt hajtogatja, hogy szó sem lehet róla. Én pedig nem tudok nélküle élni! S a reménység nem is hagy el. Az enyém lesz . . .

Két hónapon át a levelek mind ugyanerre a hangra vannak hangolva. Háborog, zúg, de állhatatosan remél. December 15-én

azonban olyan levelet ír, amelynek szinte lángot vet minden szava:

. . . Ember, ne hidd el, amit írok! Igazság és mégis hazugság. Tegnap jegyet váltott egy potrohos nagykereskedővel. Most már mindent értek. A készpénz kellett neki. Az a kalmár azzal fizethet, hiszen már megszédte magát, nekem meg csak lesz valamim, ha — megszerzem. S én, hogy lépre mentem! Hittem a teste és lelke szépségének! Pedig szemfényvesztés minden ezen a világon! Ha volna bennem elég gyávaság, a pisztolyomat egy szíves baráti szolgálatra kérném föl . . .

Ez az utolsó levele abból az időből. Csak kerülő úton tudtam meg, hogy mégis csak rászánta magát az öngyilkosságra. Egy lassúbb fajtáját választotta azonban: a morfiúmot. Csalogatta a mindent felejtető mánor, amit ígér. És erős, egészséges teste, amelyet egy mesebeli óriás is irigyelhetett volna tőle, bírta a mérget. Csak a lelke számára vált a gyilkos szenvedély hovatovább elhordozhatatlan teherré. Itt van, egy csomóba kötve, egész halom harctéri levele. Telve vannak szégyenkezéssel, szabadulás után való vágyakozással. S különös, hogy a Krisztusnak

feléje nyúló, szabadító jobbját újra meg újra csökönyösen visszautasítja.

Most visszatérhetek az összeomlás idején írt levelekhez.

December 2-án arról számol be kimerítően, hogyan teljesítette egy megbízásomat. Egy elég bonyolult ügyet kellett ugyanis elintéztetnem vele még a megszállás megtörténte előtt. Majd rátér saját személyére:

. . . Azt hiszem, már csak néhány nap választ el bennünket a megszállástól. Mi megszállásnak mondjuk s annak fogjuk mondani, még ha száz évig tart is, de, akik jönnek, bezzeg mindörökre érvényes foglalásnak tekintik. Az én helyzetemen természetesen a megszállás aligha változtat valamit. Én is, ügyfeleim is nyugodtak lehetünk. Uradalmakat nem konfiskálhatnak, a mindennapi élet szolgálatában álló iparvállalatokat nem törölhetnek el a föld színéről . . .

Következik néhány érdekes adat ügyfeleiről, azután így folytatja:

. . . Jó emlékezőtehetséged van, bizonyára emlékszel arra a magas, barna leányra, akivel éppen akkor kellett hosszasan tárgyalnom, amikor szeptemberben itt jártál, fölhaladtál hozzám az irodába, de éppen miatta

alig válthattunk egy-két szót s te még aznap délután tovább utaztál. Szegény leány! Vőlegénye mindjárt a háború elején elesett, özvegy édes anyja évek óta ágyban fekvő beteg, két kis öccse a gimnázium alsóbb osztályaiba jár s az egész családnak terhét az ő válla hordozza, ő keresi meg a mindennapi kenyerét keserves munkával. Valami kis örökséget kellett kiverelkednem számára, amelyet gaz rokonok már-már elhalásztak előle. Emlékszel reá? Be is mutattalak akkor; Nagy Teréz a neve. Azok közé a nők közé tartozik, akik a legnagyobb jóakarattal sem mondhatók szépeknek, de akikből olyan báj és méltóság árad ki, amely hódolatra kényszeríti a férfit. Különben csak azt akartam írni róla, hogy alkalmaztam az irodámban. Nálam könnyebben és többet kereshet.

A december 16-án kelt levél már nem postán jött. Egy ismerősünk hozta át a demarkációs vonalon. A megszállás bekövetkezett. Barátom leírja s a végén kifakad:

. . . A szívem vonaglik a fájdalomtól! Csak most látom, hogy milyen drága nekem az én nemzetem, amikor végiptipor rajta csizmája sarkával az ellenség! S fáj a szívem, fáj mindenenk fölött azért, mert nyomo-

rúlt, megláncolt rab vagyok, akitől semmit sem várhat az én szegény letiport nemze-tem. Majd elvezetgetem az irodámat s egy szám leszek, amely se nem oszt, se nem szoroz . . .

A levél végén van egy megjegyzés Teréz kisasszonyról:

. . . Csodálatos leány! Örömet és nyugodtságot áraszt maga körül még ezekben a rettenetes napokban is. A szavajárása nagyon erősen reád emlékeztet. Mintha a te világodból való volna . . .

A december 23-án kelt levél nagyon gyűrött. Valaki nagy ügygyel-bajjal áthozta s azután postára tette. Nagy eseményről tudósít:

. . . Szabad vagyok! Igaz, még csak egy-két órája, de én tudom: a szégyenletes rabságnak egyszer s mindenkorra vége!

Ez történt. Ma délután kemény munkát végeztem. Mire mindennel elkészültem, nagy erővel föltámadt bennem a gyönyörűséges mámor után való vágy. Sietve elkészítettem az oldatot, elővettem a pravaszt s noha ilyenkor rá szoktam fordítani a kulcsot, most azzal sem akartam az időt tölteni. Gondoltam: kopogtatás nélkül úgy sem nyit be

senki. Föltűröm a bal karom újját, a fecskendőt megtöltöm s a tút már szúrom is, amikor nyílik az ajtó s belép Teréz kisasszony. A formaságnak nyilván eleget tett, kopogtatott s nem is figyelve, hogy kap-e feleletet, gépiesen benyitott. Roppant zavarba jöttem. A tút kihúztam, a kabát újját lerántottam, de mégis eleget látott. Átvettem a lekopogtatott levelet és olvastam anélkül, hogy csak egy szavát is értettem volna. Egyszerre csak megszólal a leány mély zengésű alt hangja:

— Micsoda nyomorúság a bűn! Pedig az Űr Jézus Krisztusnál kész a segedelem mindenki számára!

A szégyennek olyan gyötrelmes érzése fogott el, mint még talán soha életemben. A férfi büszkesége lázadt föl bennem az ellen, hogy egy nő ilyen nyomorútnak, tehetetlennek lásson. Fölpattantam, fogtam a finom angol pravaszt, amely annyi édes-ke-serves órát szerzett nekem és úgy vágtam földhöz, hogy izré-porrá tört.

— Lásza, Teréz kisasszony, a férfi tud segíteni magán, ha akar.

Mire ő nyugodt hangon azt felelte, amit — tudom jól — te feleltél volna:

— A bűn fölött csak Jézus Krisztus által győzedelmeskedhetünk.

Én azt mondom: tévedtek. Én vagyok és leszek az élő cáfolat. Az ember akarata, ha megmozdúl, bizonyos mértékig mindenható.

Holnap karácsony estéje lesz. Reám aligha gondol valaki. Nem is szorulok rá. Magam ajándékoztam meg magamat a drága kincscsel, a szabadsággal. Ez fölé a világ minden kincsével. A bilincs széttörve lábamnál hever. Szabad vagyok . . .

*

Levelezésünk most körülbelül egy hónapra megszakadt. Szegény barátomnak rettenetes szenvedésen kellett átgázolnia. Olykor szinte eszét vesztette. Testének minden porcikája hozzászokott a méreghez és most gyötrő, fékevesztett éhséggel követezte. Orvosa már-már arra gondolt, hogy jobb volna a fokozatos leszoktatást alkalmazni, de ő hallani sem akart róla. Tobzódott akarata nagy erejében.

Ha nem is emlékezném rá, a posta bélyegzője segítségemre jönne, hogy 1919 február 15-én kaptam meg azt a levelét, amelyet január 28-án indított el Hollandián

keresztül. Ez a levél is telve van boldogsággal, akaratába vetett nagy bizodalómmal. Mivel a levélváltás most csak ilyen nagy kerülővel volt lehetséges, ritkábban írhattunk egymásnak. Leveleink leginkább a keresztység elméleti oldalával foglalkoztak. E tekintetben részéről határozott közeledés volt megfigyelhető. Ez arra vezethető vissza, hogy a bibliát, bár tisztára elméleti szempontból, komoly tanulmány tárgyává tette. Sőt néhány általam ajánlott német és angol munkát is áttanulmányozott. A gazdasági élet pangása következtében ugyanis irodájában nem volt olyan sok dolog és így tudott ilyesmire is időt keríteni. Azelőtt, ha ilyesmire biztattam, nagy elfoglaltságára hivatkozott. A levelekben — érthető óvatosságból — politikáról legfőljebb csak nagy burkoltan esik szó. Itt-ott meghúzódik egy-egy adat valamelyik közös felvidéki ismerősünkről. Teréz kísasszonyt csak egyetlen egy januárban írt levél említi. Akkor is csak néhány mellesleg odavetett szóval.

Annál jobban meglepődtem azonban, amikor megkaptam szeptember 22-én kelt levelét. Amint olvasni kezdtem, mindjárt csodálkoztam, hogy a levél úgy indul, mintha

egyetlen tárgya Teréz kisasszony volna. Olvasom, hogy édesanyját milyen fáradhatatlan szeretettel ápolta s hogy édesanyja augusztus 16-án hosszú szenvedés után meghalt s hogy már csak a két kis öccse maradt, Jani és Gyurka, akik miatt most át is akar költözni a demarkációnális vonalon túlra, mert hiszen az ősi gimnáziumnak napjai meg vannak számlálva és a gyerekeket semmi szín alatt sem akarja más iskolába küldeni, mint magyarba. Végül is ez következik:

... Hónapokig tartó hosszú harc után, amelyről senki emberfiának, neked se szóltam, arra az elhatározásra jutottam, hogy megkérem ennek a hős leánynak a kezét. Amióta szétszakítottam annak a nyomorúlt szenvedélynek a bilincseit, emelt fővel melek előtte állani. Vagyok olyan erős, mint ő. Az igaz, ez a leány teljes ellentéte annak, amelyik évekkel ezelőtt a fertőbe taszított, de ha elgondolom, hogy azóta min mentem át, azt kell mondanom: éppen ilyen élettárs kell nekem...

Én válaszomban a lehető legkomolyabban arra kértem, hogy szándékától — legalább egyelőre — álljon el. Nem láttam lel-

kükben azt a közös, egybeépítésre alkalmas fundamentumot, amelyen boldog házasság élet épülhetne föl. S a politikai és gazdasági helyzetet s ezzel kapcsolatban barátom pozícióját — noha ő e tekintetben nagy optimista volt még akkor is — annyira ingatagnak láttam, hogy már ezért is a döntő lépés elhalasztására kértem. Ő azonban semmiképp sem akart megérteni. A lelki különbözőséget intézte el a legkönnyebben:

. . . Hogy vallási meggyőződéseink nem egyeznek, nem lehet akadály. Még akkor sem fognak egyezni, ha ezen a téren való fejlődésem még tovább tart is. Egyszerűen azért nem, mert én férfi vagyok, ő meg nő. Elég, ha bizonyos erkölcsi alapelvekre nézve egyetértünk . . .

Ezt október 18-án kelt levelében írja. Innentől fogva december 22-ig hallgatott. Annak a napnak az éjszakáján azonban megírta azt a levelet, amelyet én Istent üdvözölve magasztaló szívvél olvastam el. A hosszú levél legfontosabb szakaszai a következők:

. . . Újabb, nehéz tusakodás után végül is azt határoztam, hogy Teréz kisasszony kezébe teszem le a döntést. Vagy egy hete

már nem jár be az irodába, mert szabadságot adtam neki, hogy karácsonyra egyet s mást előkészíthessen, tehát abban a kicsiny lakásban kellett fölkeresnem, ahol már hajnalban talpon van és éjfélig varrogat. Komolyan, egyszerűen elmondtam, hogy mi járatban vagyok. Amikor mondanivalómat befejeztem, tetszés szerinti gondolkodási időt ajánlottam fel neki. De ő rögtön teljes határozottsággal felelt:

— Az én életem a Krisztusé. Épen ezért csak azzal oszthatom meg, aki szintén a Krisztus kezébe tette le életét.

S én megértettem ezt az alkudozást nem ösmerő nemet. Most nem lázadoztam, hanem szótlanul, szomorúan hazamentem. Fájdó szívvel azon tűnődtem, hogy miért nem tudok én eljutni a Krisztus megismerésére és miért nem tudom én is életemet letenni az ő kezébe.

Hazaérve belevetettem magamat egy karosszékbe és végigtekintettem életem útján, amely folyton sötét völgyeken vezet át és nem tud derűs, napfényes magaslatokra fölvergődni. Közben beesteledett s én fölcsavarva a villanyt, munkához láttam. Aznap eltört egy bélyegzőm s mindenekelőtt a régi,

kiselejtezett bélyegzőket kellett előkeresnem, hogy azok valamelyikét használjam, míg az új elkészül. Amint keresgélek, egy kis fekete tok akad a kezembe. Rögtön ráismertem: a régi pravaz-fecskendőm. Ezt használtam, mielőtt azt a finom angol szerszámot vettem, amelyet most egy éve széttörtem.

A kis fekete tokot magam elé tettem az asztalra és szembenéztem vele. A szívem úgy vert, mintha az őserdőben villogó szemű, fekete jaguárral néztem volna szembe, amely minden pillanatban rám ugorhat és fogaival, karmaival szétmarcangolhat. Néhány perc múlva azonban megcsöndesedett a szívem és fölnyitottam a tokot. Minden rendben volt. A fecskendő jól járt, a tűkön semmi nyoma sem volt a rozsdának. Még tétováztam s nem mertem bebocsátani azt a gondolatot, amely már türelmetlenül ott zörgetett az elmém küszöbén. Végre bebocsátottam és visszaemlékeztem arra, hogy az egyik fiókban még van morfium. S megállapítottam azt is, hogy két nappal ezelőtt aqua destillata volt szükségem s abból még van. Tehát semmi akadálya annak, hogy oldatot készítsek. A szívem újra zakatolt, minden idegszálam megfeszült, a szemem káprázott

s a szoba homályos háttérében egyszerre csak megjelent a mámor csábító alakja. Nem fordítottam el a tekintetemet róla, hanem ránéztem. Erre lassan mind közelebb és közelebb jött. Olyan volt mint egy lehellet-szerű pasztellkép. Jól esett a szemnek megpihenni rajta. Tetőtől talpig fátyolba volt burkolva. Egy darabig mereven állott, mint egy szobor, majd megmozdult. Jobbra hajlott, balra hajlott. A fátyolköntös lassan hullámzott mozdulatai után. Testének, köntösének minden mozdulata csupa báj, csupa rythmus volt. Végre lába is megmozdult és táncot kezdett lejteni. Lassú, halk táncot... Szememmel kísértem, amerre hajolt, amerre fordult és elfogott a vágy, hogy én is elindulhassak vele s karja emeljen, vigyen, ringasson, ragadjon mind tovább és tovább... Most megállt, föllebbentette fátylát és rám mosolygott, mire én kezemet nyújtottam feléje. Erre megszólalt: Jöjj! Mindenki ellöki a szivedet, de én megtöltöm édes gyönyörrel! Én még egyet léptem és karjai között voltam. Most velem együtt kezdte újra a táncot... A színek harmoniája, a vonalak rythmusa gyönyörűséges zenébe ömlött át... S én hagytam, hogy a táncnak a forгатagába

belésodorjon a mámor és vakon, gondolat nélkül, mitsem akarva ragadjon, amerre akar.

De, íme, egyszerre csak minden szertefoszlik, mint a röpke pára. Sehol semmi nyoma. Csak a szívem sír utána...

Az asztalon azonban ott van a beszéd kis fecskendő és igéri, hogy mindent visszaidéz. S én elhiszem neki... Egy pillanat: a méreg kész és már a bőr alatt is van.

A kis fecskendő most hazudott. Mást adott, mint amit ígért.

A mámor édes-bájos alakja csak a messze távolból intett felém. S én futásnak eredtem, hogy elérjem. De mi az? Mintha kopók csaholását hallanám a hátam mögött... Mit bánom én? Hiszen nem engem kergetnek. Vagy talán mégis? S csakugyan az én nyomomban szimatolnak! Futok, futok, mint a parforce-vadászat fölriasztotta róka, de hiába, mégis elérnek. Elérnek és nekem esnek csattogó fogaikkal. S most látom, hogy ezek nem is kopók, hanem farkasok, éhes farkasok s talán csak egy-két pillanat és ízekre szaggatnak. Csak volna egy füttykösöm, amellyel fölvehetném a harcot ellenük! Csak látnék kiutat, a merre futhat-

nék, menekülhetnék! S nincs menekvés, nincs sehol, semerre . . . De mi szörnyűség! Nem farkasok ezek, nem, annál is rosszabbak, förtelmesebbek! A pokol serege vett üldözőbe. Látom: szarv a homlokukon, lópata a lábukon. S nem fogy csudám: csak a fogukat csattogtatják és nem bántanak! Sőt visszafelé huzódnak. De amott távolabb körben körülfognak. Mit akarnak? Guggon ülve körülugrálnak, nagyot hahotázva térdüket csapdossák. Csúfot űztök belőlem, pokol fajzatjai? Valami nagy okotok van az örömrre? Feleljetek!

Nem feleltek, csak elszálingóztak melőlem. Körülnéztem s megint dolgozó szobámban voltam s az asztalon előttem az üres fecskendő.

Mitévő legyek?

Az örvény újra felém tátja, útalatos torkát. Már érzem a sodrát s érzem, amint von lefelé a mélység felé.

Bizhatom a magam erejében? Az üres fecskendő megfelelt helyettem: nem.

S emlékezetemben megcsendült Teréz kisasszony szava:

— A bűn fölött csak a Krisztus által győzedelmeskedhetünk.

A válaszütnál álltam: vagy az örvény,
vagy a Krisztus.

S vergődő lelkemből előtört a kiáltás:
— Szabadító Krisztus, jelentsd meg
magadat!

S ő megjelentette magát. Megragadott
a bizonyosság, hogy előttem áll s én leros-
kadtam elébe. Leroskadtam elébe úgy, amint
voltam, megrakva a bilincsekkel, amelyeket
botorúl magam kovácsoltam újra magamra,
úgy, ahogy megcsúfolt a sátán seregeinek
diadalmas hahotája. A kudarc összetört s
most már vallottam:

— Uram, egyedül te segíthetsz rajtam!

S ő segített. Szabad vagyok mindörökre,
mert Ő szabadított meg . . .

Ezt a levelet nyomon követte egy má-
sik, amelyet karácsony estéjén írt:

. . . Lehet-e valakinek boldogabb kará-
csonya, mint nekem! Pedig nincsen csillogó
karácsonyfám s egymagamban üldögélek
sivár legénylakásomban. De boldog vagyok,
mert elfogadtam azt a drága ajándékot,
amellyel egyedül a szabadító Krisztus aján-
dekozhatja meg az embert. Az emberek
boldog karácsonyi ünnepeket kívánnak egy-
másnak és mégis milyen kevesen fogadják

el ezt az ajándékot, amely egyedül teheti boldoggá az embert!

Mult évben ilyen időtájt azt írtam neked, hogy Isten elhagyta ezt a világot. Nem igaz. Tépd szét azt az istenkáromló levelet. Isten úgy szerette ezt a világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta érte... De az embernek nem kell, amit Isten ad. Ezért nincs békesség a földön, ezért volt világháború.

Teréz kisasszonynak megírta E, hogy Isten megáldotta bizonyágtételét. Szivem szeretett volna tőle valamit kérdezni, de én ezt letettem az én Uram kezébe és csöndesen várom az ő újmutatását. Ezért írtam neki. Ha élőszóval mondom meg, azt hiszem, a gyarlóság erőt vett volna rajtam és mindjárt rátértem volna erre is. Pedig az én szivem már mostan is csordultig telve van boldogsággal s talán beérhetném ennyivel...

*

Íme, így lett az én boldogtalan barátom boldog emberré! Most már abbahagyhatnám a levelei között való lapozgatást, de talán végig megyek még a következő esztendő levelein is. Érdekesek ezek azért, mert gyönyörűség látni, hogy boldogsága mint lesz teljesebb és teljesebb.

Az 1920 január 15-én kelt levél súlyos megróbáltatásról ad hírt:

... Kiutasítanak. Tehetetlen vagyok velük szemben. Tagadhatatlan, hogy nem vagyok idevaló illetőségű. Ez számomra természetesen azt jelent, hogy mindazt elvesztettem, amit eddig szereztem. Hiszen a clientela az én vagyonom. De én nem zúgolódom, nem esem kétségbe. Isten gondoskodik rólam...

Különböző terveket említ. Istentől várja a világosságot, hogy melyikkel tegyen kísérletet. Majd így folytatja:

... Tulajdonképpen örülök, hogy hazakerülök Csonka-Magyarországra. Ott ver a magyarság szive s ott kell nagy erővel megzendülnie és zúgnia az evangéliumnak. Örömtől repeső szívvel gondolok arra, hogy én is kivehetem részemet az evangelizálás munkájából. Mint legnagyobb kegyelmet, ezt kérem az én Uramtól, amikor most új életem számára tervet, programot várok tőle...

A február 8-án kelt levél minden sorában csak úgy tombol az öröm:

... Szeretném, ha minden szavam s minden szavamnak minden betűje a háladásnak harsogó himnusza volna... Teréz

kisasszony tegnap kezét kezembe tette. Teljes a bizonyosságunk a felől, hogy ez Isten akarata. Az esküvő körülbelül két hét múlva lesz. Milyen kár, hogy te nem jöhetsz el! A jövő hónap elején különben már indulunk. Csak azt nem tudjuk még, hova?

Jani és Gyurka immár az én testvéreim. S hogy örülnek Tóni bátyjuknak! Persze, mert majd minden nap ródlizom velük. Időm van, mert az irodát már át kellett adnom. S oly jól esik a gyermekekkel örvendezni, amikor az ember Istennek boldog, gondtalan gyermekévé lett...

Február 23-án örömmel tudatja, hogy az esküvő megtörtént s hogy már tudják azt is, merre kell indulniok:

... Emlékszel hallei dzscentri barátunkra, a „bőrkabátos“ Jóskára. Pozsonyban találkoztam vele. Van Nyitra megyében egy kisebb birtoka, amiatt járt itt. Amint meghallotta, hogy állást keresek, roppant megörült. Zalamegyei birtokára épp most keres egy megbízható embert. Tehát oda megyek. „Mindenes“ leszek. Jogügyi tanácsadó, könyvelő, botos ispán s ha már értek valamit a gazdálkodáshoz, jószágigazgatói címet is kapok. A lakásunk nem lesz nagy: két szoba, de nekünk elég.

Ellenben lesz tehenünk, baromfink . . . Fürdünk tejbe-vajba . . . Csodálatos Istennek kegyelme! Gondja van mindenekre!

Az átköltözés bizony elhúzódott egész áprilisig. A Zalában való megtelepedés első heteiben nem kaptam levelet. Azután jött vagy kettő s az aratás és cséplés idején megint a hallgatásnak következett el az ideje. S úgy látom, hogy az őszi levelek inkább az új életpálya nehézségeiről szólnak derűs, bizakodó hangon. A novemberi két levél már az erőteljes lendülettel megindult evangelizáló munkáról számol be. Az Úrért való munka gyönyörűségét magasztalja a karácsonyi ünnepek küszöbén írt levél:

. . . Boldog karácsonyom volt már a múlt esztendőben is, de, azt hiszem, most értem el a szó teljes értelmében boldog karácsonyhoz. Mult évben elfogadtam az Úr kezéből a drága kincset a magam számára, most teli marokkal osztogathatom másoknak is. A szomszéd falu fiatal lelkipásztorának szívében ugyanaz a láng lobog, mint az enyémben s örömmel munkatársává fogadott. A karácsonyi ünnepek két napján hat helyen fogom hirdetni az evangéliumot. Új-jong a szívem már előre is! Ez a boldog

karácsony! Jó háttaslova, a Csillag röpi
majd egyik helyről a másikra. Teréz asszony-
nak is van bőséges alkalmak a kincs osztó-
gatására a gyermekek, leányok és asszonyok
között. S az Úr áld bennünket mind a két
kezével! Megáldott azzal is, hogy valaki
apró pici lábaival már tipeg felénk s mi
alig várjuk, hogy a szívünkre ölelhessük . . .

*

Egy csomóba kötöm össze barátom
leveleit és ráírom:

„Bizony igaz, amit a királyi széken ülő
Krisztus mond:

Ímé, mindent újjá tesztek.“

TARTALOM

Gyógyító sebek	1
A megfizetett váltság . . .	15
Jön!	29
Teljes öröm!	47
Békesség	69
Szabadság	117
Kegyelem	145
Feltámadás és élet	169
Kereszt	189
Győzelem	207
Megújulás	223

OSZK

Megnyílt szemekről szól a következő két
elbeszélés is :

Nagy nyugodt sugárzás

Elbeszélés a davosi betegek életéből.

Irta Franke Erzsébet

Ford. Vargha Gyuláné

Szász Ágnes naplója

Irta Pilder Mária

Mindkettő megjelent a „Bethánia”
kiadásában, — kapható ugyanott
Budapest, VIII. ker., Gyulai Pál-
utca 9. szám, vagy Kókai Lajos
könyvkereskedésében IV. kerület,
Kamermayer Károly-utca 3. szám

OSAK